

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**AYNI KAN FARKLI DÜNYALAR: MUHAFAZAKAR AİLE ve
GENÇLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feyza KARA

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

AYNI KAN FARKLI DÜNYALAR: MUHAFAZAKAR AİLE ve
GENÇLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feyza KARA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fahri ÇAKI

Balıkesir, 2016

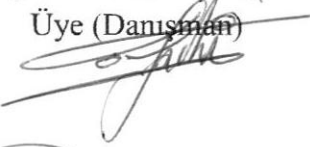
T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı'nda 201312541012 numaralı Feyza KARA'nın hazırladığı "Aynı Kan Farklı Dünyalar: Muhafazakar Aile ve Gençleri" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/06/2016 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

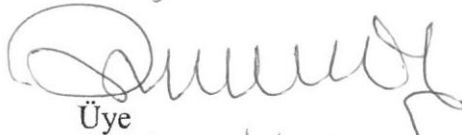
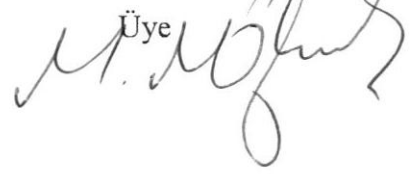
Doç. Dr. Fahri ÇAKI

Üye (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. M. Murat ÖZKAL

Üye

Üye

Prof. Dr. Kadri Çarubacı

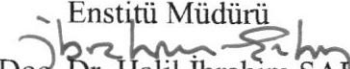
Üye

Üye

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

24/06/2016

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

Bu tez Bilimsel Araştırmalar Projesi tarafından 2015/152 nolu proje ile desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

"Aynı Kan Farklı Dünyalar: Muhafazakar Aileler ve Gençleri" adlı tez çalışmasıyla; muhafazakar ailelerin ve gençlerinin yaşam tarzı, sosyal sermaye ve değerlerinin benzerliklerinin yanı sıra farklılıklarının azımsanmayacak ölçüde olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca tek tip bir muhafazakarlıktan bahsetmenin mümkün olmayacağı da anlaşılmıştır.

Yapılan çalışma ele alınış biçimi bakımından önemlidir. İlgili literatür konuya temel argümanlarımız olan; sosyal sermaye, yaşam tarzı ve değerler bağlamından bakmamış olması itibariyle çalışma özgünlük içermektedir. Türkiye'nin "Muhafazakar demokrat" bir hükümet tarafından yönetiliyor oluşu ve muhafazakarlık oranının yüksek olması bu çalışmanın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Son olarak, çalışmanın ilk gününden itibaren fikir ve tavsiyeleriyle ufku genişleten, sabır ve anlayışla süreci tamamlamama yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Fahri ÇAKI'ya, önerileriyle tezimi düzenlememe yardımcı olan meslektaşım Araş. Gör. Betül KIZILTEPE'ye, saha çalışmasındaki yardımlarından dolayı annem Aysel BİLBAY'a, süreç boyunca desteklerini esirgemeyen değerli aileme, kıymetli arkadaşlarıma ve en büyük destekçim olan eşim Araş. Gör. Muhammed KARA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Feyza KARA

ÖZET

AYNI KAN FARKLI DÜNYALAR: MUHAFAZAKAR AİLE ve GENÇLERİ

KARA, Feyza

Yüksek Lisans, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fahri ÇAKI

2016, XI+103 Sayfa

"Aynı Kan Farklı Dünyalar: Muhafazakar Aile ve Gençleri" adlı tez çalışması muhafazakar aileler ve gençlerinin dünya görüşleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları ele almaktadır. Kendini muhafazakar olarak tanımlayan ailelerin yaşamlarına bakıldığında, onların muhafazakarlık anlayış ve pratiklerinde de bir çeşitlilik olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Modernleşen dünya ile birlikte pek çok dini ve kültürel değerın sekülerleşmesi söz konusudur. Çalışmanın temel amacı, bu sekülerleşme koşulları altında muhafazakar ailelerin kendilerini yeniden üretme becerilerini incelemek ve muhafazakar ailenin nasıl bir dönüşüm yaşamakta olduğunu keşfetmektir. Araştırma, ailelerin muhafazakarlığını yaşam tarzı, değerler ve sosyal sermaye bağlamında incelenmektedir. Mevcut literatürün muhafazakar aileye bu açıdan bakmayı denememiş olması çalışmayı dikkat çekilir kılmaktadır.

Tez kapsamında görüşme yapılan ebeveynler muhafazakar olduklarını iddia etseler de bu ailelerin gençlerinin muhafazakar bir yaşam tarzının ne kadar içerisinde buldukları araştırılmayı gerektirmektedir. Buradan yola çıkarak, muhafazakar ebeveynlere ve gençlerine yaşam tarzı, değerler ve sosyal sermaye bağlamlarında sorular yöneltilmiştir. Elde edilen verilerde, muhafazakar ebeveynler ve gençleri arasında yaşam tarzı ve sosyal sermaye bağlamlarında dünya görüşlerinde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Yapılan görüşmeler, elde edilen veriler ve ulaşılan çıkarımlarla muhafazakar ebeveynlerin benimsedikleri dünya görüşünü yaşadıkları oranda gençlerine aktaramadıkları, gençlerin kendilerine ebeveynlerinininkinden farklı bir hayat tarzı benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakarlık, Sosyal Sermaye, Yaşam Tarzı, Değerler.

ABSTRACT

THE SAME BLOOD DIFFERENT WORLDS: CONSERVATIVE FAMILY AND YOUTH

KARA, Feyza

Master Thesis, Department of Sociology

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Fahri ÇAKI

2016, XI+103 Pages

"The Same Blood Different Worlds: Conservative Family and Youth" the thesis study named approaches the similarity and differences between conservative families and youths world view.

When examined lifes of the families that introduce themselves as conservative, the fact that there is diversity in their conservative perception and also in practice dosen't escape from notice. Along with modern world, many religious and cultural valves secularization is point at issue. The study's primary aim is analyzing conservative families regenerating of themselves and finding out how the transmission is that conservative families are experiencing. The study analyzes families conservatism in terms of life style, values and social capital. That present

literature hasn't tried looking from this side to conservative family, makes the study remarkable.

Parents with whom a meeting has been made within the scope of study, claim that they are conservative, but it needs to be researched that how much those families youths are included in conservative life style. Starting from this point of view, conservative parents and youths are addressed questions about life style, values and social capital. From acquired data, it is seen that there is difference in their world view between conservative families and youths in terms of life style and social capital.

According to the interviews data obtained and deductions it has been concluded that conservative parents can't transfer the world view to youths as evenly as they adopted and the youths adopted a lifestyle that is different from their parents.

Key Words: Conservative, Social Capital, Life Style, Values.

İTHAF

Bu çalışmayı oğlum Abdullah'a
ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1 Problem	2
1.2.Amaç	2
1.3.Önem	3
1.4.Varsayımlar	3
1.5.Sınırlılıklar	4
1.6.Tanımlar	5
2. BÖLÜM	6
LİTERATÜR TARAMASI	6
2.1 Muhafazakarlık Kavramı ve Sınıflandırılması	6
2.1.1. Sosyal ve Kültürel Muhafazakarlık	7
2.1.2. Ekonomik Muhafazakarlık	11
2.1.3. Politik Muhafazakarlık	13
2.2.Muhafazakar Ailenin Nitelikleri ve Dönüşümü	15

2.2.1. Muhafazakar Aile	15
2.2.2. Muhafazakar Gençlik	17
2.3.Muhafazakarlık Araştırmaları ve Bulguları	18
2.3.1. Batı Ülkelerindeki Araştırmalar	18
2.3.2. Türkiye'deki Araştırmalar	20
2.4.Türkiye'de Aile ve Gençlik Politikaları	21
2.5.Muhafazakarlık Değişkenleri	22
2.5.1. Yaşam Tarzı	22
2.5.2. Değerler	23
2.5.3. Sosyal Sermaye	25
3. BÖLÜM	28
ARAşTIRMA DESENİ VE YÖNTEMİ	28
3.1.Araştırma Sorusu	28
3.2.Yöntem ve Tercih Gerekçeleri	29
3.3.Evren ve Örneklem	30
3.4.Veritoplama Aracı ve Analiz Yöntemi	30
3.5.Araştırma Süreci ve Aşamaları	31
4. BÖLÜM	32
80-90'LI YILLARDA MUHAFAZAKARLIK ANLAYIş VE PRATİKLERİ	32
4.1.Yaşam Tarzı	32
4.2.Değerler	34
4.3.Sosyal Sermaye	36
5. BÖLÜM	37
GÜNÜMÜZ TÜRK TOPLUMUNDA MUHAFAZAKAR AİLE	37
5.1.Yaşam Tarzı	37

5.2.Değerler	54
5.3.Sosyal Sermaye	64
6. BÖLÜM	71
MUHAFAZAKAR AİLELERİN GENÇLERİ	71
6.1.Yaşam Tarzı	71
6.2.Değerler	76
6.3.Sosyal Sermaye	84
7. BÖLÜM	88
SONUÇ	88
8. BÖLÜM	93
KAYNAKÇA	93
9. BÖLÜM	97
EKLER	97
9.1.Mülakat Formu	97

KISALTMALAR

çev.	Çeviren
İSMEK	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
s.	Sayfa/ Sayfalar
vb.	Ve benzeri/benzerleri
yy.	Yüzyıl

1. BÖLÜM

GİRİŞ

İlk defa 19. yy. da Avrupa'da ortaya çıkan muhafazakarlık kavramı hem siyasal, hem dini, hem de ekonomik anlamda günümüze kadar gelmiştir. Fransız Devrimi gibi büyük bir değişim döneminde ortaya çıkan muhafazakarlık kavramı, mevcut durumun daha iyi duruma getirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Yani muhafazakarlık; var olan durumu muhafaza etmenin yanında, daha iyi olması için gösterilen çabadır. Ancak günümüze gelecek olursak, muhafazakarlık kavramının tanımıyla kullanımı arasında bir kopukluk olduğu görülmektedir. Bir şeylerin muhafaza edildiğinden söz etmek mümkündür ancak, muhafaza edilen şey var olan durum mudur yoksa eskinin yerine getirilmeye çalışılan yeninin muhafazası mıdır?

Muhafazakarlık değişkenleri çerçevesinde ele alınmaya çalışılan bu çalışma ile birlikte muhafazakar ailelerin ve gençlerinin geçirdiği dönüşümler, yaşam tarzları, değerleri ve sosyal sermayeleri değerlendirilecektir. Böylece, günümüz muhafazakar aile ve gençleri arasındaki kuşak farkına bağlı değişimler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmayla birlikte muhafazakarlık kavramı yeniden ele alınacak, literatüre yeni bakış açılarıyla katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

1.1. Problem

Var olanı muhafaza etme, daha iyi olması için çalışmak olan muhafazakarlık; dış etkilerden elbette ki etkilenmektedir. Söz konusu dış etkilerin başında modernleşme gelmektedir. Her yeni akımın avantajları olduğu kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Modernleşmeyle birlikte daha çağdaş, daha yeni olunmaya çalışılmakla birlikte değişim ve dönüşümlerden de etkilenilmektedir.

Sosyal bir birey değişimi ne kadar reddederse reddetsin mevcut değişimden (kısmen de olsa) etkilenmektedir. Teknoloji, moda, alışveriş vb. tüm bu sosyal etkenler bireyin mevcut düzende değişime dahil olmasında etkilidir. Bu sebeple bireylerin düşünce ve değerleri ister istemez, onlar farkında olmadan değişiklik göstermektedir.

Meydana gelen değişimler ve dönüşümler tıpkı bir dini değer gibi yansıtılmakta ve meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Böylece gün geçtikçe değerler dezenformasyona uğramakta ve özünden uzaklaşmaktadır. Bu değişim ve dönüşümde en büyük pay muhafazakar aile gençlerine aittir. Ailelerine kıyasla muhafazakar aile gençleri yeniliklere daha açıktırlar ve değişimi daha çabuk içselleştirerek yaşamakta ve yansıtmaktadırlar.

Bu araştırmanın problemini; "**Kendi gençliklerinde idealist olan günümüz muhafazakar ebeveynleri, neden aynı kararlılık ve hassasiyeti çocuklarına yansıtamamaktadırlar?**" sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Çalışmanın temel amacı, muhafazakarlığın; lüks içinde hatta israf boyutunda yaşanan, dini değerlerden uzaklaştırılmış, moderniteyle birlikte yeniden anlamlandırılmış bir inanç ve yaşam biçimi olarak algılanmasına karşın sanıldığı gibi modernizm ve burjuva çerçevesinde olmadığını ifade etmektir.

Bu çalışmayla birlikte;

1. Refah seviyesinin artışı ve modernleşen dünyanın etkisiyle birlikte dini değer ve yaşantılarda tavizler yaşandığı

2. Kendi gençliklerinde sahip oldukları dini değerleri muhafaza etmek uğrunda pek çok fedakarlıkta bulunan muhafazakar ebeveynlerin aynı hassasiyeti gençlerine aktaramadığı ve gençlerinin de bu hassasiyeti ebeveynleri kadar taşıyamadıklarını
3. Muhafazakar ebeveynlerin muhafazakar bireyler yetiştirme konusunda başarısız oldukları ortaya koyulmaktadır.

1.3. Önem

Sadece muhafazakarlık kavramı değil pek çok kavram gerçek muhtevasının dışında kullanılmakta ve bireylerin kendi anlamlandırdıkları şekilde yansıtılmaya çalışılmaktadır. Elde edilen veriler ve varılan sonuçlarla birlikte muhafazakarlık kavramı yeniden ele alınacak, eksiklikler ve yanlışlıklar giderilmeye çalışılacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, sahip olunan değer ve düşünceler içinde bulunduğumuz ortam ve şartlara göre değişimler göstermektedir. Bu çalışmayla birlikte; aslında muhafazakarlık kavramının kendisinin değil, bu kavramı üzerinde taşıyan bireylerin muhtevasında değişiklik yaptığı gösterilecektir.

Muhafazakarlık denildiği zaman tüm anlamlar içerisinde akla ilk olarak dini anlamı gelmektedir. Çalışma, muhafazakarlığın sadece dini bir anlam barındırmadığını, hayatın pek çok alanında karşılaşıldığı ve yaşatıldığını ele almaktadır.

"Muhafazakar nesil yetiştirme" gayesinin yaygın olduğu bir dönemde, muhafazakar ailelerin muhafazakar çocuklar yetiştirememesinin altında yatan problemlerin gün yüzüne çıkarılması ayrı bir önem taşımaktadır.

Araştırmanın yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak, daha önce ele alınmamış belirli bir örneklem grubu üzerinde çalışılarak literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1.4. Varsayımlar

- Muhafazakar ailelerin gençleri de muhafazakardırlar.
- Muhafazakarlık denildiğinde akla ilk olarak dini anlamı gelmektedir.

- Muhafazakar ailelerin ergenlik çağına gelmiş kız çocukları başörtüsü takmaktadırlar.
- Muhafazakar bir hayat tarzına sahip birey kürtağı meşru bulmaz.
- Günümüzden 15-20 yıl önce muhafazakarların özgürlükleri sınırlıyken artık hiçbir kısıtlamaya maruz kalmamaktadırlar.
- Bireylerin içinde buldukları mevcut durum hem düşüncelerini hem de yaşam tarzlarını etkilemektedir.
- Muhafazakar bir hayat yaşayan bireyin flörte olan bakış açısı olumsuzdur.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan çalışma pek çok sınırlılığı içinde barındırmaktadır. Öncelikle; kuramsal çerçeve açısından ülkemizde muhafazakar aile ve gençleri üzerine emsal teşkil eden çalışmalar kısıtlıdır. Bu durum elde edilen verilerin diğere çalışmalarla kıyaslanmasını sınırlandırmaktadır.

Bir diğere sınırlandırma çalışmanın evreni ve örneklem grubu üzerinedir. Tüm muhafazakar ailelere ulaşmak ve görüşmek hem zaman hem de maliyet açısından çok zor olacağından; çalışmanın örneklem grubu İstanbul ilinin Başakşehir ilçesinde ikamet eden, 12 yaş ve üstü çocuk sahibi olan ebeveynlerden ve gençlerinden oluşmaktadır. Örneklem grubu; otuz dört muhafazakar ebeveyn ve yirmi bir muhafazakar aile genci olmak üzere toplamda otuz muhafazakar aileyle sınırlı tutulmuştur.

Muhafazakarlık kavramını açıklamak ve yeniden anlamlandırmak için pek çok değişkene ihtiyaç vardır. Ancak değişkenlerin hepsini belirlemek uzun zaman alacaktır, ayrıca belirlenen değişkenler üzerinden çalışma yapmak ve bir sonuca bağlamak zor olacaktır. Bu yüzden önceden belirlenen üç değişken çerçevesinde araştırma sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Araştırmanın temelini oluşturan ve araştırma boyunca sık sık tekrar edilecek olan anahtar kelimeler şunlardır;

Muhafazakarlık: Muhafazakarlık kavramı günlük hayatta pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. Özipek 2007'de yayınlanan bir çalışmasında,

...insanın akıl, bilgi ve birikim bakımından sınırlılığına inanan, bir toplumun tarihsel olarak sahip olduğu aile, gelenek ve din gibi değer ve kurumlarını temel alan, radikal değişimleri ifade eden sağ ve sol siyasi projeleri reddederek ılımlı ve tedrici değişimi savunan ve siyaseti, bu değer ve kurumları sarsmayacak bir çerçeve içinde sınırlı bir etkinlik alanı olarak gören bir düşünce stili, bir fikir geleneği ve bir siyasi ideolojidir.

açıklamalarıyla muhafazakarlık kavramını tanımlamıştır. Muhafazakarlık; değişim karşıtı olmamakla birlikte, mevcut durumu sarsmayacak türden yeniliklere açık olmak anlamına gelmektedir.

Muhafazakar Aile: Ardoğan (2007)'a göre "Muhafazakâr teoride toplumun temel birimi, dolayısıyla toplum düzeninin önemli amili ve ahlakın da koruyucusu olma özelliğinden dolayı aile, vazgeçilmez bir kurumdur." Muhafazakar değerlere sahip aileler, dini ve ahlaki normların nesiller arası aktarımında önemli rol üstlenmektedirler. Toplumun yapı taşı olan aile; dini ve toplumsal değerleri azami derecede yaşayarak ve yaşatarak muhafazakar olma görevini yerine getirmektedir.

Yaşam Tarzı: Bireylerin günlük hayatlarında "neyi, niçin yaptıklarını ve yaptıkları şeylerin ne anlama geldiği" (Kahraman, 2010: 244) hakkında bilgi elde etmemize yardımcı olan bir kavramdır.

Değerler: Her toplum, buna bağlı olarak her birey ait olduğu bir veya birden fazla değere sahiptir. Sahip olunan bu değerler yine o toplum ve bireylerin ait oldukları kültürün yansımasıdır (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 181). Bireyler ait oldukları kültürel değerlerle var olur ve kendilerini ifade ederler.

Sosyal Sermaye: Genellikle ekonomi alanında daha çok karşılaşılan sosyal sermaye kavramı gündelik hayatta bireylerin dayanışma içinde olarak "bireysel verimlilik"lerini arttırmakta böylece "karşılıklı yarar" sağlamaktadırlar (Putnam, 1995: 66). Böylelikle sosyal sermaye toplum içerisinde bireylerin dayanışma içinde olarak birbirlerine olan güvenine destek sağlar.

2. BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Muhafazakarlık Kavramı ve Sınıflandırılması

“Muhafazakar” ve “muhafazakarlık” kavramları 19.yüzyıl Avrupa’sında ortaya çıkmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Fransız Devrimi’nden sonraki siyasi gelişmelerle birlikte hem toplumsal hem siyasi hem de ekonomik anlamda değişime uğrayan Avrupa’nın etkisiyle birlikte ülkemizde de Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden ve Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından itibaren muhafazakar kavramının kullanıldığını görmekteyiz.

Muhafazakarlık kelimesi dilimize, Latince **Conservatism** kelimesinden geçmiştir. Yine Latince olan **Conservare** kelimesi de muhafazakar anlamına gelmektedir (Denli, 2010: 19). Muhafazakarlık kavramı köken olarak bize başka bir dilden geçmiş olsa bile bizim dilimizde de bir çok farklı anlam barındırmaktadır. Muhafazakarlığın birden fazla tanımını ele alarak kavramın muhtevastındaki genişliği de görmüş olacağız.

Fahri Çakı (2011: 48)’ya göre;

Muhafazakarlık toplum yaşamında ortaya çıkan ciddi bir değişimin (örneğin Fransız Devrimi) yarattığı yıkımlar ve çözümler sonucu ortaya çıkan modern bir akımdır. Bu akım genel olarak sosyal sorunlara reformist bir yaklaşım sergiler. Bu yaklaşımda toplumun geleneksel kurum ve değerlerinin korunması veya yeni koşullara uyarlanarak devamı temel endişelerden birini oluşturur. Dolayısıyla muhafazakarlık her şeyden önce düşünsel, sınıfsal ve siyasal bir karakter taşır.

Tanıl Bora (1998: 54)'ya göre;

Muhafazakarlık, kapitalist modernleşme süreci karşısında, bu sürecin çözdüğü siyasal, toplumsal ve kültürel yapıların, belki daha doğrusu o yapılara yüklenen anlam ve değerlerin sürekliliği adına gösterilen tepkiye dayanır. Muhafazakarlık, "eski" (kadim ve ezeli) ve yerleşik olanın, geleneksel ve kutsalın sürekliliğini modern koşullarda sağlamaya çalışmanın iradesine ve yeteneğine sahiptir; bu irade ve yetenekle Restorasyon'dan ve gelenekçilikten farklılaşarak kendini var eder. Aydınlanma karşıtı muhafazakarlık ancak "aydınlanmış muhafazakarlık" olarak ayakta kalabilir.

Bora'nın burada vurgu yaptığı konu çok önemlidir. Çakı'nın da tanımlamasında ifade ettiği gibi, ciddi değişimler sonucunda ortaya çıkan bir akımın tepkisi ancak tepki gösterdiği koşullar cinsinden olmalıdır. Yani, aydınlanma karşıtı bir muhafazakarlıktan söz edilecekse öncelikle muhafazakarlığı bulunduğu şartlar içerisinde en olgun duruma getirmek gerekmektedir.

Robert Nisbet (2014), muhafazakarlığın; son iki yüzyıl içerisinde üç temel siyasal ideolojiden biri olduğunu öne sürer. Nisbet için diğer iki ideoloji ise liberalizm ve sosyalizmdir. Ona göre muhafazakarlığın "*felsefi varlığı*", Edmund Burke tarafından 1790 yılında *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler* ile şekillenmiştir.

Ülkemizde, "muhafazakar" kelimesi telaffuz edildiği zaman, zihinlerde hemen dini bir anlam canlanmakta ve olaylar bu anlam üzerinden yorumlanmaktadır. Hatta muhafazakarlığa dini bir anlam yüklediğimiz gibi bir yandan da yüklediğimiz anlamla birlikte muhafazakarlığın aslında "tutuculuk" gibi anlamları da içinde barındırdığını düşünmekteyiz. Fakat sanıldığı gibi muhafazakarlık sadece dini bir anlam taşımamaktadır. Diğer kavramlar gibi siyasal, sosyo-kültürel, ekonomik ve dini anlamların hepsini bir arada barındırmaktadır. Bu başlık altında muhafazakarlığın, biraz önce sıralanan, kavramsal boyutları incelenecektir.

2.1.1. Sosyal ve Kültürel Muhafazakarlık

İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte "kültür" de oluşmaya başlamıştır. Çünkü yerleşik yaşam belirli kural ve zorunlulukları beraberinde getirmiştir (Duman, 2012: 26). Kültürün en temel özelliklerinden birisi birleştiriciliği, bir arada tutuculuğudur. Kültürün tanımlarına bakıldığında "özünde

temel değer ve inançlar"(Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 182)ın yer aldığını görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında kültür ile muhafazakarlık arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Muhafazakarlıkla birlikte kültürel değerlerin devamlılığına katkı sağlanmakta ve kalıcılığı arttırılmaktadır. Bu bağlamda Çetin (2004: 88) şunları söylemektedir:

...muhafazakarlık, modern değişimin ideolojik dünya inşasına karşı, bir kültürel korunma ve kapanmayı temsil eder. Bu bağlamda, muhafazakarlık; ideoloji ve bilim gibi modern araçlarla evrensel bir medeniyet algılamalarına ve yöntemlerine (zorlama, çatışma, diyalektik gibi) karşı çıkarak, yerelliğin/özgünlüğün kültürel birikimine ve uyumuna saygıyı önceler. Muhafazakarlık; bu yüzden, dönüşüme değil, değişime; statükoculuğa değil, ilkeliliğe; kişiselliğe değil, kurumsallığa; geçici olana değil, kalıcı olana yönelik bir dünya/düzen korunmasını temsil ettiği için; olanın, zaten olması gerekenlerin süzgecinden geçerek oluşan "mümkünlük" olduğuna inanmak üzere kuruludur.

Günümüz toplumlarına bakıldığında bireylerin giderek yalnızlaştığı, kendilerini toplumdan soyutlayarak değerlerine yabancılaştıklarını görmekteyiz. Kültürel değerlerin önemini kaybetmesi ve bu değerlerin yerini modern çağın gereklerinin alması toplumsal anlamda geçmiş ile gelecek arasındaki bağın kopuk olduğunun göstergesi durumundadır. Muhafazakarlığın buradaki işlevi; tamamen eskiye bağlı kalmanın ve de eskiyi terk edip yeninin peşinden gidilmesinin önüne geçmektir. Fransız Devrimi'nden sonraki dönemde muhafazakarlar olarak adlandırılanlar; gelişimi, geleneklere sağdık kalınarak isteyenlerdi (Denli, 2010). Yani aslında muhafazakarlık ne "gerici" ne de "ilerleme karşıtı" bir akım değildir. Muhafazakarlar sadece, değişimin mevcut şartlara en uygun ve en sade biçimde, aşırı dezenformasyona uğramadan gerçekleşmesini istemektedirler.

Ziya Gökalp'e göre muhafazakarlık toplumsal hayatta karşılaşılan iki akımdan biridir (Denli, 2010). Gökalp'in de dediği gibi muhafazakarlık toplumsal hayatta çok fazla alanda karşılaştığımız bir akımdır. İstersek dini anlamda düşünelim istersek de diğer alanlar üzerinden (siyaset, ekonomi, vb.), yaşamımız boyunca birçok şeyin muhafazasını sağlamakla meşgulüz. Toplum olarak köklü bir tarihimiz olduğu için geleneklerimize bağlılığımız da, Batı toplumlarıyla kıyaslandığında çok daha kuvvetlidir. Bunun nedeni de geçmişten bu güne kadar belli değerlerin muhafaza edilmesidir. Tam da bu noktada Oakeshott (2004: 60)'un, "...yaşamın idaresi ile ilgili folklor ve atasözlerimiz muhafazakar emirlerle doludur..." ifadesi muhafaza etme

eylemine ne derece içselleştirdiğimizin bariz kanıtıdır. Aslında bu açıdan bakıldığında “neyi muhafaza ediyoruz?” sorusu sorulabilir ve muhafaza edilmeye çalışılan durumlar üzerinden daha sağlıklı eleştiriler getirilebilir.

Sosyolog Geert Hofstede'a göre kültür; "bir grup veya kategorideki insanı diğer grup veya kategoridekinden ayıran aklın kolektif planlaması" (1991: 5 Aktaran: Altay, 2004: 304) dir. Hofstede'in kültüre ilişkin beş aşamalı bir modeli vardır.

> **Güç Mesafesi Boyutu:** Toplum içerisinde bireylerin, mevcut sistemdeki gücün "eşit" dağıldığına inanıp/inanmadıklarını(Altay, 2004: 304), katılıp/katılmadıklarını (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185) ölçer. Hofstede güç mesafesini yüksek ve düşük(Altay, 2004: 304, Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185) olarak ikiye ayırmıştır. Güç mesafesinin yüksek olduğu toplumlarda hiyerarşik bir yapı vardır ve güç önemlidir. Üstlerine bağlılıkları söz konusudur (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185). Bireyler yönetime dahil olmazlar. Tüm bunlar her ne kadar bir işveren-işçi ilişkisi gibi görünse bile günlük hayatın birçok alanında bu tür mesafelerle karşı karşıya kalmaktayız. Bizim toplumumuz için kültür başlı başına yüksek bir güç mesafesi oluşturmaktadır. Dini bir liderin ya da aile içerisinde babanın, altında bulunan kişiler üzerinde ciddi oranda bir nüfuzu bulunmaktadır. Düşük güç mesafesinde; ast üst ilişkisi daha eşitlikçi bir yaklaşımla var olmaktadır. Gücü merkezde toplamak taraftarı değildirler (Altay, 2004: 304), merkezileşmeyi mümkün olduğunca en aza indirmeye çalışırlar (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185). Yönetilen ve yöneten arasında ortak karar alma (Altay, 2004: 304) birliği vardır.

> **Bireycilik ve Toplulukçuluk Boyutu:** Bu boyutta kişilerin bireyseliği mi yoksa toplumsallığı mı tercih ettiği (Altay, 2004: 304, Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185) sorularının cevapları verilmektedir. Bireyselliğin ön planda olduğu toplumlarda bireyler arasında bir bağ bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu kişiler yalnızca kendilerine ve en yakın akrabalarına özen göstermektedirler. Kişilerin sahip oldukları statüler, elde ettikleri bireysel başarılarıyla ilişkilidir (Altay, 2004: 304-305). Hak ve yasalar herkes için eşit değer taşır. Her bireyin kendine özgü yaşama hakkı vardır. Bu yüzden birey toplumdan önce gelmektedir (Turan&Durceylan&Şişman, 2005:

185). Çoğulculuğun ön planda olduğu toplumlarda bireyler çoğunluk tarafından korunur, bunun yanında çoğunluğun çıkarlarına katkısı olacak şekilde hareket etmesi beklenir (Altay, 2004: 305). Meydana gelen bir hata ya da başarısızlıkta sonuç genele mal edilir. Bireye öğretilen temel felsefe; "ben" değil "biz" (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 185) dir. Bireyden önce topluluğun çıkarı gelmektedir. Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda Altay'a göre; bireysellik modern toplumların çoğu probleminin altında yatan ana neden olmaktadır. Bunun yanında insan haklarındaki eksikliklerin nedeni de bireysellikten çok çoğulculuk üzerinden planlanmış olmasından (2004: 305) kaynaklanmaktadır.

> **Erkeklik-Dışılık Boyutu:** Toplum içerisinde kadına ve erkeğe atfedilen rol, tavır ve davranışların ne oranda olduğunu açıklar (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 186). Genel olarak erkekler; hırs, cesaret, rekabet, iddiacılık, girişkenlik (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 186, Altay, 2004: 305) gibi kavramlarla tanımlanmıştır. Erkekler için bağımsız hareket etmek önemlidir. Başarıyı elde etmek için mümkün olunan her şey yapılabilir (Altay, 2004: 305). Kadınlar ise; ilişkilerini daha çok değer verme üzerine inşa ederler. Herhangi bir olumsuzluk veya gerginliği çatışma olmadan anlaşmayla çözmeye çalışırlar (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 186). Eşitlik, anlaşma, uyum gibi değerler öncelikleri arasındadır (Altay, 2004: 305). Başarı ve güç gibi değerler daha sonra gelmektedir.

> **Belirsizlikten Kaçınma Boyutu:** Bireylerin toplum içerisinde bilinmeye karşı olan "tolerans"larını ölçer (Altay, 2004: 305). Aynı kültüre ait üyelerin bilinme durumundaki korkularını ve tedirginliklerini gösterir. Ne ölçüde belirsizlikten kaçıldığını ifade eder (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 186). Belirsizlikten kaçınma boyutu da yüksek ve düşük (Altay, 2004: 305) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kaçınmanın yüksek olduğu toplumlarda bireyler kuralların net ve açık bir şekilde belirlenmiş olmasını isterler (Altay, 2004: 306). Yeniliklere karşı bir direnç vardır (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 186). Mümkün olduğunca risk almamaya çalışırlar. Kaçınmanın düşük olduğu toplumlarda ise; karşılaşılan olumsuz durumlarda stres daha azdır. Mevcut kurallar esnetilebilir, değişiklikler yapılabilir (Turan&Durceylan&Şişman,

2005: 186). Bireyler risk almaktan korkmazlar. Farklılıklara, yeniliklere açıktırlar (Altay, 2004: 306).

➤ **Uzun ve Kısa Döneme Yönelme Boyutu:** Geçmiş ve geleceğe verilen değerler arasındaki fark ortaya konulmaya çalışılır. Uzun döneme yönelen birey ve toplumlarda geleceğe yönelik tavır ve davranışlara değer verilir. Genellikle azim, tutumluluk ve ısrar gibi eğilimler baskındır.¹ Bunun yanında bu bireylerin pek çok şey hakkında bilgisi vardır. Azimlidirler ve geleceğe dair yatırım yapmak için tasarruf yapabilmektedirler (Altay, 2004: 307). Kısa dönemde ise; bireylerde geçmişe bağlılık söz konusudur. Geleneksellik hakimdir ve geçmişe dayanan davranışlar sergilenir. Kuralcılık yanları baskındır ve değişime direnç gösterirler.² Kısa dönem yönelimli olan bireyler için mutlak gerçekler vardır (Altay, 2004: 307).

Hofstede bu beş madde ile her kültürde bulunan özellikleri sıralayarak mevcut kültürleri daha kolay ifade edebilmemizi sağlamıştır. Her birey dahil olduğu kültür parçasıyla birlikte yukarıda açıklanmaya çalışılan boyutları kendi bünyesinde barındırmaktadır. Zaten bir bireyi var kılan en önemli özelliklerinden biri kültürel değerleridir ve Hofstede bu özellikleri açık bir şekilde belirlemiştir.

2.1.2. Ekonomik Muhafazakarlık

İlk izlerini siyasal alanda gördüğümüz muhafazakarlığın ekonomik boyutu da yine siyasal çizgide kendini göstermiştir. Ekonomik muhafazakarlığın 18. yüzyıldan 20. yüzyılın sonlarına kadar olan serüvenini Dural (2004: 146) şöyle açıklamıştır:

On sekizinci yüzyılda, muhafazakarlığın kurucusu Edmund Burke, serbest piyasayı güçlü bir biçimde savunurken; on dokuzuncu yüzyılda Benjamin Disraeli, Muhafazakar Partiyi müdahaleci ve yeniden dağıtımçı bir çizgiye getirmiş; yirminci yüzyılın sonlarında ise Margaret Thatcher ile refah devletçi mutabakattan vazgeçilerek, yeniden girişimcilik ve serbest piyasa gibi değerlere dönmüştür.

Türkiye'de üç muhafazakarlık söylemi olduğunu belirten Doğan'a göre ekonomik muhafazakarlık; "özelleştirmeye karşı çıkan politikaları belirleyen bir

¹ <https://medyakulturvetoplum.wordpress.com/2010/03/12/hofstede-ve-kulturun-boyutlari/>

² <https://medyakulturvetoplum.wordpress.com/2010/03/12/hofstede-ve-kulturun-boyutlari/>

siyasi tavidir" (2003: 56). Burke ve Thatcher dönemlerinde serbest piyasanın savunuluyor olması da bu tanıma örnek teşkil etmektedir.

İslam dininin temel düsturlarından olan helal kazanç, günümüzde faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık ile çok fazla gündeme gelmektedir. İslami bankacılığın temel özelliği; Kur'an'ın faiz, tasarruf, helal kazanç gibi konulardaki hükümleri ölçü alınarak hareket ediliyor olmasıdır. Çalışmasında iktisadi muhafazakarlığa yer veren Doğan şunları söylemiştir: "Liberal muhafazakar siyasetin önemli bir devri olarak Özal döneminde, faizli bankacılığa alternatif, kâr ve zarara ortaklık mantığıyla faaliyet gösteren Al-Baraka, Faisal Finans ve Kuveyt Türk gibi kuruluşlar piyasaya dahil olur" (2003: 56). Müşterinin bankaya yatırdığı paraya hiçbir şekilde faiz yoluyla para eklenmemektedir. Banka sadece müşterinin parasını muhafaza etmekte ve istediği zaman parasını geri alabilmesine izin vermektedir. Bir de bunun yanında "katılım hesabı" diye adlandırılan bir mevzu söz konusudur. Katılım hesabında ise; kişi parasını belirli bir süre geri almamak üzere bankaya yatırır ve o para banka tarafından işletilir. Paranın sahibi, anlaşılan süre sonunda parasıyla birlikte işletilen paranın karından da payına düşeni alabilmektedir. Bilindiği üzere İslam dininde, kişinin kendi emeği ve hakkı olmayan her türlü kazanç haram sayılmaktadır. Günümüzde bankaların neredeyse tamamı işlemlerinde faiz oranı kullanmaktadır. Bu da kişinin hakkı olmayan bir paraya sahip olması demek oluyor ki İslam dini bu yolla elde edilen kazançların helal olmadığını hem hadis hem de ayetlerle vurgulamıştır.

Bir diğer düstur da israftır. İslam dini israfı yasaklamış ve haram kılmıştır. Müslüman olan birinin ölçülü yaşamasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Kişinin israf etmediği sürece, yasaklı olan yiyecek ve içecekler dışında, istediğini istediği kadar yiyip içebileceği belirtilmiştir. Yine aynı şekilde israftan sakınıldığı gibi cimrilikten de men söz konusudur.

Genel olarak bakılacak olunursa; İslam dini bir Müslüman'ın, ne cimri olmasını ne de savurgan, müsrif bir kimse olmasını doğru bulmamıştır. Bir Müslüman'a yakışan en doğru yaşam biçimi tutumlu olması gerektiğidir. Bunun yanında aynı zamanda, kişi kazancını da sorgulamalı, helal kazanç sağladığından emin olmalıdır. Çünkü, Kur'an haram kazancı kesinlikle yasaklamıştır. Kişilerin helale giden yolları aramalarını ve o istikamette yaşamalarını tavsiye etmiştir.

2.1.3. Politik Muhafazakarlık

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle başlayan düzenin insanlığa kazandırdığı değerlerden bir diğeri de politik düzendir. Ait olunan kültürel değerler yaşamın kolaylaşmasına her ne kadar katkıda bulunsa da bunun yanında yasal bir düzenin de beraberinde bulunması gerekmektedir. Bu yasal düzenlemeyi sağlayacak, toplumu yönetecek olan belli bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktadır. Muhafazakarlığın politik boyuttaki işlevi ise; sınırları olan, kontrol dahilinde bir otorite sağlamaktır. Böylece iktidarın dengeli bir şekilde dağılımı sağlanmış olacaktır (Denli, 2010: 16).

"*Muhafazakarlık Düş ve Gerçek*" adlı kitabında Nisbet (2014: 25), muhafazakarlığın İngiltere'de 1830'lara kadar siyasal söylemin bir parçası olmadığını ifade eder. Muhafazakarlık kavramının doğuşundan günümüze kadar olan süreye baktığımız zaman; yoğun olarak kavramın politik anlamı üzerinde durulmuştur. Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkmış olması bu durumun en somut kanıtıdır. Sosyolojik açıdan da bakıldığında artık siyasetin dahil olmadığı ya da siyasete alet olmayan hiçbir toplumsal eylem ve olayın kalmadığını görmekteyiz.

Denli (2010: 35) çalışmasında politik muhafazakarlıkla ilgili en genel tanımı belirtmiştir: "...siyasal muhafazakar düşünce; "Eskiye bağlılık, toplumsal yaşamda, sanatta, bilimde vb. yeni ve ileri olan her şeye düşmanlık (...), tutuculuk." şeklinde tanımlanır." Bu tanımlamayla birlikte politik muhafazakarlığın tutucu bir yönü olduğu iddia edilmektedir. Yani; geçmişe bağlı kalma, yeniliklere açık olmama, mevcut olandan hoşnut ve razı olmamak anlamlarını da beraberinde getirmektedir. Fakat sanıldığı gibi muhafazakarlık beraberinde tutuculuğu getirmemektedir. Muhafazakarlık, yenilik destekçisidir. Sadece değişimin müspet çerçevede gerçekleşmesini savunmaktadır. Eğer bahsedildiği gibi geçmişe bağlı olmak; tutucu, yeniliklere kapalı, anlamlarını taşıyorsa bu noktada kavramların içeriğine yeniden göz gezdirmemiz gerekecektir. Çünkü, geçmişe bağlı olmak kesinlikle, her türlü yeniliğin üstünü çizmek anlamına gelmemelidir. Bu bağlamda Oakeshott şunları söylemektedir: "O zaman siyasal muhafazakarlık, maceracı ve girişimci olma eğiliminde olan değişime aşık ve 'ilerleme' anlamındaki tutkularını rasyonalize etme eğiliminde olan bir insanda tamamen anlaşılmaz değildir" (2004: 76).

Muhafazakarlık kavramının eskiye olan sadakatini her ne kadar inkar edemeyecek olsak da, geçmişe olan bağlılık ile tutuculuk arasındaki ince çizginin ayırt edilmesi kanaatindeyim. Çünkü; Heraklitos'un da dediği gibi: "Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir." Muhafazakarlar değişime karşı ne kadar ayak diretirlerse diretsinler bir şekilde değişime maruz kalacaklardır. Bu değişimden etkilenecek olan siyasal yapının Çetin (2004: 102)'in deşimi ile; "*toplumla birlikte*" deşimi beklenmektedir.

Deşimi olumsuz anlamda yorumlamamak gerekir. Politik muhafazakarlık üzerinden devam edecek olursak; yasal bir düzenlemeye gidilmesi mevcut durumun iyileştirilmesi için yapılan bir hamle olacaktır. Bunun yanında, önceden var olan temel prensipler zarar görmeyecek şekilde dönemin şartlarına göre düzenlemeler yapılması genel manada kökten deşimcilik anlamına gelmemektedir ve muhafazakarlık terimin anlamına da ters düşmemektedir. Duman (2004: 38), "...mevcut toplumsal yapıda kargaşa yaratacak 'düzen' ve bu düzen içinde oluşan 'anlam'ı zedeleyecek siyasi tasarrufların karşısındadır" cümlesiyle tam da bu durumu açıklamaktadır.

Politik sahada liberal, radikal, demokrat ve cumhuriyetçi partiler ilerici, muhafazakar partiler ise irticacı olarak nitelendirilmektedir. "Muhafazakar parti" kavramının ilk kullanımı ise 1830'larda İngiliz Tory partisi ile başlamıştır (Denli, 2010; 19). Türkiye'de ise ilk olarak muhafazakarlık kavramını irtica ile eş değer tutan CHP olmuştur (Denli, 2010: 61). Muhafazakarlık kavramının irtica ile bağdaştırılma mevzu AKP'nin 2001 yılında iktidar olmasıyla birlikte tekrar gündeme gelmiştir ve "irtica horladı mı?", "Türkiye İran'a mı benzeyecek?" söylentileri yayılmaya başlanmıştır. Fakat ilerleyen zaman bize gösterdi ki; ne muhafazakarlığın ne de muhafazakar bir partinin irtica ile uzaktan yakından alakası bulunamazdı.

Muhafazakarlığın irtica ile eşdeğer tutulma sebeplerinden birisi; meydana gelecek yeniliklerin hızını yavaşlatmak istemesi olarak açıklanmaktadır. Halbuki Tanıl Bora (1998: 62) İngiliz muhafazakarlığının "liberal" olduğunu ve "reform" fikrinin İngiliz muhafazakarlar için akla yatkın olduğunu ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra, İngiliz muhafazakarlarını destekler nitelikte olan çağdaş siyaset anlayışında, siyasi arenada muhafazakarlığın da yerinin olması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Gerçek manada tüm farklı seslerin toplandığı bir yer olması

gereken meclislerde muhafazakar bir partinin olmayışı büyük bir eksiklik ve kayıp olarak görülmelidir.

Türkiye muhafazakarlığının politik anlamda resmedilmesini ise Tanıl Bora (1998: 83)'nın satırlarıyla destekleyebiliriz;

Statükocu bir doğrultuda geliştiği müddetçe, Muhafazakarlık olarak İslamcılık, Devlet muhafazakarlığının simbiyotik ilişki kurabileceği bir oluşumdur. Bu vadede, Devlet Muhafazakarlığıyla İslamcılığı birbirine yaklaştıran ve İslamcılığın Muhafazakarlık olarak kurulmasını pekiştiren ideolojik sava, milliyetçi-muhafazakar söylem oldu. Türkiye'de sol-sağ ekseninin belirmesine ve Merkez-Sağın teşekkülüne koşut olarak biçimlenen bu söylem, Merkez-Sağ bir popülizme olanak sağlayarak yerleşti. Milliyetçi-Muhafazakarlık, Dini, Millet'in asli veya 'eşitler arasında birinci' bir unsuru olarak rehabilite etmeye ve meşrulaştırmaya yaradı. Bunu yaparken onu esas itibarıyla Ritüel, Gelenek ve Cemaat yapılarına indirgedi ve dilini söyleme dönüştürdü - böylece İslamcılığın muhafazakarlığı dönüşmesinin temel vecibesini yerine getirdi.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, AKP'nin hem meclise dahil olması hem de iktidara gelmesiyle birlikte; sağ, İslami, muhafazakar olarak anılan bir parti, tüm bu kavramları tek bir potada buluşturarak politik muhafazakarlığı kendi çerçevesinde resmetmiş oldu.

2.2. Muhafazakar Ailenin Nitelikleri ve Dönüşümü

Aile, en temel ve basit tanımıyla toplumun yapı taşı olarak bilinmektedir. Bunun nedeni; toplumun sahip olduğu değerlerin ancak nedensel bağlar sayesinde sürdürülebileceği inancına dayanmaktadır. Aksi takdirde bağların kopmasıyla birlikte ailenin çözülüşünü takiben toplumun da çözülmesi başlayacaktır.

2.2.1. Muhafazakar Aile

Muhafazakar kavramının; koruyan, muhafaza eden anlamlarının olduğu yukarıda belirtilmişti. Bir ailenin muhafazakar olduğunu belirleyecek ölçünün ne olduğu sorusuna verilebilecek temel cevaplardan birisi; aile bağlarının ne derece güçlü olduğu ile ilişkilidir. Çünkü, daha öncede ifade edildiği gibi; aile, toplumun yapı taşı oluşturur, bireyleri öncelikle kendi içlerinde daha sonra da toplum içinde huzur, düzen, barış çerçevesinde toplamaya çalışır.

Aile kurumunun giderek küçülmeye başlaması bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Avrupa ve Türkiye arasında bir kıyaslamaya gidilecek

olunursa, Türkiye'deki küçülmenin Avrupa'ya göre daha yavaş olduğunu söyleyebiliriz. Yine bunun altında yatan neden; muhafaza etmeye çalıştığımız kültürel değerlerimizdir. Türk kültüründe, aile içindeki yaşlılar yani; dede, nine, bulunduğu evin rahmet ve bereket vesilesi olarak görülmekte, bu sebepten onlara karşı saygıda ve hizmette kusur edilmemeye çalışılmaktadır. Fakat çağın hızlı değişimine ayak uydurmamızla birlikte, aile büyüklerinden ayrı eve çıkarak başlayan çekirdek aile yapısı toplumsal anlamda çözülmeye de sebep olmuştur. Çünkü, aile içinde yaşça ve deneyimce büyük bireylerin bulunması; ait olunan değerlerin unutulmasını engelleyecek veya unutulma hızını yavaşlatacaktır.

Geleneksel ailenin yavaş yavaş varlığını yitiriyor olması gün geçtikçe aile kavramının tamamen ortadan kalkacağı anlamına gelmemelidir. Fakat bunun yanında, "aile kurumu zamanla süresini dolduruyor" düşüncesinin aile sosyologlarının tartışma halinde olduğu bir konu olduğunu (Duman, 2010: 21) da belirtmekte yarar var.

Aile kurumundaki değişikliklerin başlangıcına gidildiğinde kökeninin 16. yüzyıla dayandığı görülecektir. Sanayi Devrimi ile birlikte insan gücüne olan ihtiyacın azalması temel nedenlerdendir. Çünkü devrimden önce tarım toplumunun insan gücüne olan ihtiyacı daha fazlaydı ve bu yüzden ailedeki nüfusun fazla olması hatta erkek ağırlıklı olması gerekmektedir (Duman, 2010: 37).

Duman (2010: 42)'ın da çalışmasında belirttiği gibi; "Aile yapısını doğrudan etkileyen diğer bir gelişme de, II. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen istihdam boşluğunun çoğunlukla kadınlar tarafından doldurulmuş olmasıdır." Tüm semavi dinlere bakıldığında kadına bir kutsallık, ayrı bir değer atfedilmiştir. Yahudi bir kadın için kendini eşine ve çocuklarına adamak ibadettir. Hatta kendi benliklerinden o kadar vazgeçerler ki, kadınlar evlendiklerinde kendileri için vakit harcamamak için saçlarını kazıtırlar. Aynı şekilde İslam dininde de kadının ayrı bir önemi vardır. Hatta yine İslamiyet'te de kadının ev içinde eşi ve çocukları için çalışması ibadet hükmünde sayılır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi çağın koşullarının değişmesiyle birlikte kadın "ev hanımı" kimliğinden sıyrılarak gerçek manada meslek sahibi olmaya başlamıştır.

Bireyin sahip olduğu terbiye ve kültür, doğduğu andan itibaren ebeveynleri tarafından çocuğa öğretilir. Hatta bu öğretme sorumluluğu, aile içerisinde babadan

daha çok anne üzerinde bulunmaktadır. Bunun en tabii nedeni, birlikte geçirilen vaktin daha fazla olmasıdır. Ancak, kadının da iş sahasında yerini alarak toplumsal hayata etkin halde dahil olmasıyla birlikte, anne olarak çocukla ilgilenme oranı zamanla orantılı olarak düşüşe uğramıştır. Bununla birlikte birey çocukluğundan itibaren yalnız yaşamaya, doğru ve yanlış yalnız başına öğrenmeye mecbur bırakılmıştır.

Endüstri Devrimi'nin beraberinde getirdiği; çekirdek aile, aile büyüklerinin evden ayrılması ve aile nüfusunun azalması, ait olunan kültürel mirasın yavaş yavaş kaybediliyor olması muhafazakar anlamda ailenin büyük değişim ve dönüşümleri maruz kaldığını resmetmektedir.

2.2.2. Muhafazakar Gençlik

Çalışmanın başından bu yana; muhafazakarlığın muhafaza etme, koruma, var olan değeri sürdürme gibi anlamlarının olduğu belirtildi. Kavram genelden özele doğru sıralanarak daha derinlemesine tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışıldı.

Toplumun yapı taşı olan ailenin de elbet bir yapı taşı bulunmaktadır. Her aile en az iki bireyden oluşarak meydana gelmektedir. Elbette ki bu ailelerin bireyleri de bir dönem “genç” sınıfında yerlerini almışlardır ve yerlerini kendisinden sonra gelen aile fertlerine bırakmışlardır. Aslında bizi asıl ilgilendiren ve hatta tezin ortaya çıkmasının temel nedeni olan “muhafazakar aile gençleri”dir.

İlk önce muhafazakar gençlerin “neyi” muhafaza ettiği sorulmalıdır. Muhafazakarlıktan kasıt; Türkiye’de olduğu gibi genel manada dini bir muhteva mı içermektedir? Yoksa, gerçek manada kültürel değerlerin korunması ve yaşatılmasını mı kast etmektedir? Barbara Pusch (2000: 65), çalışmasında tüm bu sorulara açıklık getirecek ayrıntılara yer vermiştir:

...muhafazakar gençlerin İslamcı söyleme çok yakın olması hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü; Türkiye'nin muhafazakar kitlesi bir taraftan geleneksel İslam'ın bir çok boyutunu içselleştirmiş; Öbür taraftan İslamcı söylem, dini temellere başvurarak geleneksel İslam'ın modern ve ideolojik versiyonunu inşa etmek çabasına girerek, bir gelişme yaratmak istemiştir. Ne muhafazakar Türk gençliği, ne de İslamcı akımlar geleneksel İslam'ı olduğu gibi yaşamamaktadırlar. Buna rağmen, geleneksel İslam hem muhafazakarların hem de İslamcılarının paylaştıkları ortak bir değeri işaret eder. Bunun sonucu olarak 80'li yıllardan bugüne kadar gelişen İslamcı akımların

zeminini, Türkiye'nin geleneksel ve muhafazakar yapısına da bağlarsak hiç de yanlış olmaz.

Yukarıda da daha önce bahsettiğimiz gibi kültürel kökleri uzun yıllar öncesine dayanan bir toplum olduğumuz için Pusch'un sözleri iddiamızı doğrular nitelikte olmuştur. Geleneklerine bu kadar bağlı bir toplumun muhafazakar olması, aslında şaşırılmayacak hatta doğal karşılanacak bir tablo sergilenmesini beraberinde getirmektedir.

İslamiyet'i yaşan ülkeler arasında, bir yaratıcıya inanma açısından yüzdellik oranının en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğunu Çakı'nın çalışmasında görmekteyiz. Çakı (2011: 51); Tanrıya inanan gençlerin oranının en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğunu ve onun da %97,4 olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Doğu ve Batı Avrupa ülkelerine nazaran Amerika'daki gençlerin daha fazla maneviyatlı olduklarını söylemektedir.

2.3. Muhafazakar Araştırmaları ve Bulguları

Bu başlık altında muhafazakarlık üzerine Batı ülkelerinde ve Türkiye'de yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Batı dünyasında ve Türkiye'de muhafazakarlık kavramının hangi amaçlarla kullanıldığına, alanında uzman kişilerin bu konuda hangi açıklamalarda bulunduğu değinilmiştir. Böylece aynı kavramın kullanıldığı yere göre anlam ve içerik yönünden ne gibi değişimlere uğradı gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç temel başlık üzerine ayrılmıştır. Bu başlıklar sırasıyla; yaşam tarzı, değerler ve sosyal sermayedir. Söz konusu başlıklar çerçevesinde oluşan alt başlıklarla birlikte çalışmanın bütünlüğü sağlanmakta ve konular detaylandırılarak temellendirilmeye çalışılmaktadır.

2.3.1. Batı Ülkelerindeki Araştırmalar

Batı Avrupa ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerine yapılan araştırmalarda, her iki kesimin gençlerinin de inanç bakımından, maneviyat anlamında eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, Rusya hariç, Doğu Avrupa ülkelerindeki gençlerin Batı Avrupa ülkelerindeki gençlere kıyasla dini değerlerin daha önemli olduğu görülmektedir ancak tüm bu ülkeleri Amerika kıtasındaki ülkeler ile

kıyasladığımızda ise Amerika kıtasındaki ülkelerdeki gençlerin daha “*maneviyatlı*” olduğu sonucuna ulaşabiliriz (Çakı, 2011).

Muhafazakarlığın Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıktığını daha önce de belirtmiştik. Bu konuya bir ekleme yapmakta yarar var. Çakı (2011) çalışmasında muhafazakarlığın doğuşunun Fransız Devrimi’nden önceye, Aydınlanma dönemine dayandığını belirtmektedir. Ancak Robert Nisbet (2014: 25)’in paylaştığı bilgiye göre, İngiltere’de 1930’lu yıllara kadar muhafazakarlık siyasal bir değer taşımamıştır. Dural, 2004 yılında yayınlanan çalışmasında; muhafazakarlığın son yirmi yılda yeniden ilgi görmeye başladığını, "Amerika ve İngiltere’de ya iktidar ortağı ya da en önemli iktidar alternatifi olarak" varlığını sürdürdüğünü (2004: 144) belirtmiştir.

Aslında bakıldığında her akım, düşünce, yaşam biçimi mevcut durumdan daha iyisini elde etmek için ortaya çıkmaktadır. Muhafazakarlık da mevcut durumun iyileş(tiril)mesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Bora (1998: 56), muhafazakarlığın, modernleşmenin her yeni evresiyle birlikte yenilendiğini ileri sürmektedir. Yani aslında muhafazakarlık da yenilenerek ilerleyen bir kavramdır ve yenilenen bir şeyin “tutucu” bir tarafı olması da pek mantıklı durmamaktadır.

“Fransız muhafazakarlığı, monarşist rejimin ve dini dünya görüşüne dayalı hayatın yeniden ihdasını hedefleyen Restorasyon hareketinin etkisini uzun dönem boyunca (1848 devrimleri sonrasına dek) taşımıştır; dini (Katolik) bir muhafazakarlıktır, katıdır” diyen Bora (1998: 61)’ya göre Fransız ve İngiliz muhafazakarlığı arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Muhafazakarlık-milliyetçilik buluşması, burjuva devrimine dair "milli övücün" muhafazakarlarca bir İngiliz hasleti olarak benimsenmediği İngiltere’de daha çabuk ve kendiliğinden, Fransa’da ise daha 'ateşli' bir ideolojik mesai sonucu gerçekleşti. Almanya’da da milliyetçilikle muhafazakarlık, Romantik akım çerçevesinde baştan itibaren mecz olmuştu.

Zaten Alman muhafazakarlığının modernleşmeden önceki hali olarak Romantizm anılmaktadır (Bora, 1998: 62). Bunun yanı sıra Katolik Muhafazakarlar başta olmakla birlikte muhafazakar “*sosyo reform*” fikri 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kıta Avrupası’nda yayılmaya başlamıştır.

“*Kuruculuk*” ve “*devrimcilik*” (Bora, 1998: 66) ilkeleriyle birlikte dönemin şartlarına olan tepki de gösterilmiştir. Tam da bu noktada Nisbet (2014: 47)’in Joseph

de Mestre'den aktardıklarını paylaşmak yerinde olacaktır: "bizler bir karşı-devrim değil, devrimin zıddını istiyoruz" der Mestre ve Nisbet ekler; "Şüphesiz bununla muhafazakarların benimsedikleri toplum tipini ifade ediyordu." Bora (1998: 67) çalışmasında Muhafazakar Devrim'in öncü isimlerinden Moeller van den Bruck'un muhafazakarlığın kurucu-devrimci iradesini özetleyen şu sözünü paylaşmıştır: "Muhafazakarlık, muhafazaya değer olan şeyler yaratmaktır."

2.3.2. Türkiye'deki Araştırmalar

Türkiye'deki muhafazakarlık araştırmaları daha çok dini anlamı üzerinden yapılmaktadır. Siyasal alanda kullanılan bir muhafazakarlık kavramı dahi olsa, anlamın esas kastı dini içeriklidir. "Muhafazakar parti", "muhafazakar aile", "muhafazakar gençlik"... Çalışmalar genel itibariyle Avrupa'dan farklı olarak, muhafazakarlık kavramının dini muhtevası üzerinden yürütülmektedir.

Türkiye'deki muhafazakarlık üzerine yürütülen bir çalışmada; Türkiye'de muhafazakarlığı belirleyen en önemli etkenlerin parti taraftarlığı ve kültür olduğu ifade edilmiştir (Yılmaz: 2006). Aynı çalışma içerisinde, ülke geneli olarak geleneksel olduğumuz fakat gelenekçi olmadığımız, yeniliklere açık olduğumuz aktarılmaktadır. Daha önceki paragraflarda da bahsedildiği gibi, muhafazakarlığın gelenekçilik anlamı taşımadığı bu çalışmayla da desteklenmiş olmaktadır. Muhafazakar bir toplum olarak anılmanın yanında yeniliklere açık olduğumuz da eklenmelidir.

Türkiye'deki muhafazakarlık üzerine araştırma yapmış olan Denli (2010: 114) de çalışmasında Hilmi Ziya Ülken'e değinmiş ve Ülken'in; muhafazakarlığın sadece gerici değil demokratik ülkelerde de yerinin olduğu ve olması gerektiği düşüncesini aktarmıştır.

AKP'nin Türk gençliğinin muhafazakarlaşmasında etkisi olduğunu belirten Çakı (2011), yapılan araştırmalarda Türk gençliğinin muhafazakar olarak nitelendirildiğini, İslami ve milliyetçi kimliklerinin ön plana çıkartıldığını ifade etmektedir. Bunlara ek olarak gençlerin bu türlü eğilimleri kullanılarak siyasal anlamda kutuplaştırıldıklarını da belirtmiştir.

2.4. Türkiye'de Aile ve Gençlik Politikaları

Ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı bulunmaktadır. Bu bakanlıkların ortak amacı; aile kurumunun sağlam temeller üzerinde idame ettirilmesidir. Bunun yanı sıra, her ilin belediyeleri çeşitli zamanlarda, alanlarında uzman olan kişilerin verdiği seminerlerle de aile ve gençlik üzerine yararlı bilgiler paylaşmaktadırlar. Yeşilay gibi sivil toplum kuruluşları da ebeveyn ve çocukları arasında daha sağlıklı bir bağ ve iletişimin kurulmasında önemli roller üstlenmektedirler.

Gençlerin ülke geleceğinin idame ettirilmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, gençlerle ilgili politikalar konusunda da hassasiyet ve ayrı bir önemle gösterilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki gençlik politikalarının " yüzeysel ve aynı zamanda dağınık" olduğunu belirten Acar, ülkemizde gençlik politikalarına ilişkin somut düzenlemelerin olmadığını da eklemektedir (2008: 5). Türkiye'deki gençlik politikaları üzerine bir çalışma hazırlayan Acar (2008: 6), Kalkın Planlarında gençlik politikalarının yerini şöyle açıklamıştır:

Kalkınma Planları incelendiğinde gençliğin ele alınış biçiminin yıllar içinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Planlarda, gençliğin ülke için önemi vurgulanmakla birlikte var olan sorunlara yönelik somut çözüm stratejileri genellikle görülmemektedir. Kalkınma planlarında, daha çok gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesi ve gençlerin sportif faaliyetlere katılımının sağlanması gibi konular öne çıkmaktadır. Gençleri ilgilendiren konular bir bütün içinde yer almamakta ancak eğitim, sağlık, gibi sektör raporlarında ele alınmaktadır.

Devletin gençler üzerinde yoğunlaştığı iki konunun; boş zaman ve gençliğin önemi olduğu dikkat çekmektedir. Ancak genç nüfus oranının yüksek olduğu bir ülkede sadece bu iki hususa önem verilmesi yeterli değildir. Yaşam tarzı, değerler ve sosyal sermaye bakımından çeşitliliğe sahip bir toplum yapısına sahip olduğumuz göz önüne alınarak aile ve gençlik politikaları üzerine çalışmalar yapılması daha sağlıklı olacaktır. Devlet politikalarının ülkenin sahip olduğu sosyo-kültürel değerlere göre şekillenmesinin neden önemli olduğunu Şahin (2005: 162)'in şu ifadeleriyle destekleyebiliriz:

Gençliğin içinde bulunduğu sosyal konum, gelişmiş ülkelerin kalkınma modellerini örnek alan ve uygulayan toplumlar açısından sorun teşkil eden bir başka olgusal gerçeklikle yan yana düşünüldüğünde, bu gençlerin düşünsel ve duygusal gelişim evrelerini atlatmalarının, Batılı gençlere oranla daha sancılı olduğu dikkati çekmektedir.

Çalışmanın ana problemi olan "muhafazakar aileler neden muhafazakar nesiller yetiştiremiyor?" sorusunun cevapları içerisinde, ülkede izlenen politikaların büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Hem ilgili bakanlıklar hem de ilgili sivil toplum kuruluşlarının; yaşam tarzı, değerler ve sosyal sermaye bağlamında yeniden iç düzenlemeye gitmelerinin aile ve genlik politikalarının kapsayıcılığı açısından gerekliliği sözkonusudur.

2.5. Muhafazakarlık Değişkenleri

Muhafazakarlık kavramı pek çok alanda kullanılmakta ve bunun yanında kullanan kişinin kavramın içine doldurmasına göre şekillenmektedir. Çalışmada muhafazakarlık kavramı dini boyutuyla ele alınmıştır. Ele alınan kavramın değerlendirilmesi için yukarıda da belirtildiği gibi, üç temel başlık belirlenmiştir. Bu başlıklar üzerinden muhafazakarlık değişkenleri belirlenmekte ve yorumlamalar yapılmaktadır.

2.5.1. Yaşam Tarzı

Çalışmamızın çıkış noktası, muhafazakar ailelerin hayatlarında meydana gelen değişimler üzerinden olmuştur. Bugün ebeveyn olan kişilerin, yaklaşık 30-40 sene önce evlatlarının bugünkü yaşlarında olduklarını düşünürsek, yaşam tarzlarının büyük anlamda değiştiğini ileri sürebiliriz. Bu değişim hem ekonomik anlamı, hem de sınıfsal anlamı kapsayabilir.

Öncelikle bundan 30-40 sene öncesine gidildiğinde, ülke olarak refah seviyesinin şimdiki zaman ile kıyaslandığında çok düşük olduğunu söyleyebiliriz. Biliyoruz ki yaşam tarzını ve kalitesini etkileyen en önemli etkenlerden birisi refah seviyesidir. Refah seviyesinin artmasıyla birlikte giyim, alışveriş, dışarıda yeme-içme, tatil, lüks malların tüketimi vb. ihtiyaçlarda geçmişe göre rahat davranıldığını açık bir şekilde söyleyebiliriz. Sevda Türküsev; "*Muhafazakar Burjuva*" isimli çalışmasında, on beş-yirmi sene öncesinin muhafazakar yaşantısını sürdüren kişilerin bulunduğunu fakat bu kişilerin maddi anlamda imkanlarının kısıtlı olduğunu dile getirmektedir (Türküsev, 2005: 66). Gerçek manada bu durum gözlemlendiği zaman daha mütevazı, sade giyinen kişilerin genelde maddi anlamda daha kısıtlı oldukları

görülmektedir. Fakat Türküsev yazısının devamında, söz konusu kişilerin şartlarının iyileşip, refah seviyelerinin artmasıyla birlikte yaşam tarzlarının değişime uğrayacağını eklemektedir.

2.5.2. Değerler

İnsanı insan yapan, sahip olduğu değerleridir. Hem bireyin kendi kendini hem de toplumun bireyin kontrolünü sağladığı unsurdur değerler (Yazıcı, 2006: 499). "Değerler, bir kültür içinde önem verilen, tercih edilen, ulaşılmak ve geliştirilmek istenenleri ifade eder." (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 181). Her bireyin dahil olduğu bir grup vardır. Aynı şekilde her grubun da kendisine has kültürleri bulunmaktadır. Her grubun inanç şekilleri, dini ritüelleri, değer anlayışları birbirlerinininkinden çok farklılıklar göstermektedir. Tüm bu etkenlerden dolayı Turan ve diğerleri; "...bir topluluk ya da grup düzeyinde paylaşılan ortak kültürün tanımlanabilmesi için, bazı kültürel değerlerin grup üyelerince ne düzeyde benimsendiğini ortaya çıkartmak, söz konusu grubun kültürünü anlamada yardımcı olabilir" (2005: 181) diyerek, bir grubu anlamak, tanımaya çalışmak için sahip olduğu değerler hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

İnsan sosyal bir varlık olduğundan, her ne kadar kendini muhafaza etmeye çalışsa bile mevcut şartların etkisi altında kalmaktadır. İlelebet aynı şartlar içerisinde yaşayamayacağı için değerlerini de muhafaza edemeyecektir. Hatta bu durumu; "*zamana uyduk*" (Türküsev, 2005; 75) diye tabir edeceklerdir. Türküsev, bu durumun zamana uymak değil tam anlamıyla değişmek, yeni alışkanlıklar edinmekten başka bir şey olmadığını ifade etmektedir. Bu görüşün yüzde yüz doğru olduğunu ifade edemeyiz. Çünkü yukarıda da dediğimiz gibi, sosyal bir varlığın tüm değişimlere kendini kapatması imkansızdır. Kendi ne kadar aynı kalırsa kalsın, içerisinde bulunduğu dünya değiştiği için kendi de bu değişimden ister istemez etkilenecektir ve de etkilenmektedir.

Sahip olduğumuz dini ve kültürel değerler bizim için her zaman kutsallık atfetmiştir. Çünkü kültürel değerlerimizin birçoğu da dini kaynaklıdır. Aydemir ve Tecim, bir noktada din ve değerlerin "aynılaş"tığını ileri sürerler (2012: 47). Çünkü din ve değerler temeline bakıldığı zaman karşılıklı bir etkileşim olduğu da görülmektedir. Din de değerler de kişiye "doğru" ve "yanlış"ı ayırt etmeyi öğretir ve

öğütler. Kişinin yanlıştan sakınıp, doğru istikamette bir yaşam sürmesi gerektiğini savunur ve destekler. Turan ve diğerleri de, bireylerin eylemlerinin kaynağının daha çok, ait oldukları dini ve ahlaki değerlerin yanında örf ve adetlerden oluşan değerler toplamının sonucu olduğunu söylerler (2005: 184). Bir çok kişinin muhafazakar kesimin değişmesine tepkisi de işte bu sebepten ötürüdür. Daha önceden de bahsettiğimiz gibi her toplum ve grubu oluşturan, şekillendiren değer ve kültürler vardır. Bireyler ait oldukları grubun değerlerini kabul ederler ve benimserler. Grup içerisindeki değer değişimleri diğer grup üyelerini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkisi altına alır ve grup üyelerinin de değişiminde (fiziksel/zihinsel) etkili rol oynar.

Bizim toplumumuzda her zaman kadının yeri ayrı bir öneme sahip olmuştur. Bunun da altında yatan temel neden yine dini ve kültürel kaynaklı değerlerdir. Kadın genelde toplum içinde hep bir adım geride durmuştur. Ancak bunun nedeni ikinci sınıf insan muamelesi görmesinden değil, tam tersine verilen değer ve özenin daha fazla olmasıdır. Fakat günümüzde moda, refah seviyesinin artmasıyla birlikte bulunulan ortamların değişmesi, kadının iş hayatında daha çok ön planda bulunması gibi etkenler alışkanlıkların değişmesine neden olmuştur. Örneğin; bundan 20-30 sene önce haremlik selamlık diye tabir edilen kadın ve erkeklerin farklı odalarda oturma alışkanlığı günümüzde artık birçok ailede yerini birlikte oturmalara bırakmıştır. Önceleri eşleri veya babaları pardösüsüz dışarı çıkmalarına izin vermezken, şimdi bilekleri görünen, dar paça hatta tayt giyen başörtülü hanımlar bulunmaktadır.

"Toplumdaki bireyler, davranışlarını değerlere göre ayarlar ve beklentilerini onlara göre kurarlar." (Turan&Durceylan&Şişman, 2005: 184). Bu sebeptendir ki, genelde eleştirilmek pek hoşlarına gitmez. Halbuki unutulmaması gereken bir ayrıntı değerlerin de değişime açık olduklarıdır (Yazıcı, 2006: 505). Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bu çalışma kesinlikle kişilerin yaşam tarzlarını, tercihlerini eleştirmek için hazırlanmamaktadır. Amaç sadece değişimleri, farklılıkları daha somut halde dile getirmek ve altında yatan nedenleri ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Kişisel tercihler asla eleştirilemez, yargılanamaz ve üzerinde yorum yapılamaz. Herkes aynı değer yargılarına inanacak ve uyacak diye bir kaide yoktur. Sahip olunan değerler ışığında doğru ve yanlışlarımızı belirleriz. Sadece anlatılmak istenilen, sahip çıkılan ya da ait olduğu hissedilen değer yargısına ters düşen tavır ve davranışların belirlenmesi ve sebeplerinin araştırılmasıdır.

Kendini "başörtülü" olarak adlandıran bir hanımın dini sorumluluğu diğer hanımlara göre daha fazladır. Çünkü o dini anlamda bir sorumluluk taşımaktadır ve bunun da belli kuralları bulunmaktadır. Başörtülü bir insanı örtülü olmayan insanlardan ayırt edecek tek unsurun örtü olmaması gerektiği kanaatindeyim. Bir kişinin üzerine aldığı sorumluluğu elinden gelenin en iyisini yaparak taşıması gerekmektedir.

2.5.3. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramı ilk olarak bundan tam yüz yıl önce, 1916 da Hanifan tarafından kullanılmıştır (Aydemir&Özşahin, 2011: 43, Erdoğan, 2006: 3). En basit anlamıyla sosyal sermaye; kişinin sahip olduğu kültürü, arkadaş çevresi, gelenekleri, alışkanlıkları, becerileri vb. dir. Kişilerin sosyal sermayesi dünyaya geldikleri andan itibaren değişebilir ve birikebilir.

Pierre Bourdieu'ya göre sermaye kavramı; "toplumun biriktirilmiş tarihi"dir (Bourdieu, 1983: 183 Aktaran: Yarcı, 2011: 130). Sosyal sermaye kavramını ise; bireyin sahip olduğu rolleri, çevresi, kaynakları ve tüm bu sahip olduklarından yararlanma kabiliyeti olarak tanımlar (Bourdieu, 1986 Aktaran: Demir, 2010: 2). Sahip olunan sosyal sermaye ise bireyin hayatına yön vermede etkilidir. Çünkü; bireyin tercihleri, sahip olduğu sosyal sermaye çerçevesinde belirlenir ve şekillenir. Bir kişinin akşamları gitmeyi tercih ettiği kafe, alışveriş yapmayı tercih ettiği mağaza hep sosyal sermayenin birikimi sonucunda meydana gelmiştir. Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramını çalışmasında ele alan Yarcı'ya göre; Bourdieu, "sosyal sermaye'yi toplumsal eşitsizliğin ve toplumda oluşturulmuş elitler iktidarının devamını sağlayan bir kaynak olarak görür" (2011: 125). Aydemir ve Özşahin sosyal sermayeyi en genel anlamda ise şöyle tanımlar: "bireylerin sosyal ilişkilerinin niceliği ve niteliğine vurgu yapar." (2011: 45).

Bourdieu'nun söylediklerine ek olarak Putnam kişinin bağlı olduğu gönüllü örgütlerin de sosyal sermayeye katkısı olduğunu belirtmektedir (Putnam, 2000 Aktaran: Demir, 2010: 2). Putnam'ın da belirttiği gibi kendimizi tanıtırken dahil olduğumuz kuruluşları da belirtme ihtiyacı hissedebilmekteyiz. Hatta bazı kimseler dahil oldukları kuruluşların broşlarını yakalarına takmaktadırlar. Çünkü bu tür birikimler kişiler için sosyal ortamlarda saygınlık, ayrıcalıklılık simgesi olarak

görülebilmektedir. Putnam'ın da söylediği gibi sosyal sermayeye katkısı olan etkenlerden biri de gönüllü örgütlerdir. Aydemir ve Özşahin, çalışmalarını tablo ve grafiklerle destekleyerek Türkiye'deki dernekleşme oranının yavaş fakat düzenli bir şekilde ilerlediğini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sosyal sermaye oranının düşük olduğunu da eklemişlerdir (2011: 69).

Aydemir ve Özşahin, Bourdieau ile Coleman'ın fikirlerinin örtüştüğünü söylerler fakat eklerler, Bourdieau için sosyal sermaye "toplumsal tabakalaşmanın bir göstergesi" iken; Coleman'a göre ise "dezavantajlı kesimlerin toplumsal konumlarını geliştirmede kullanacakları sosyal kaynaklara işaret eder." (2011: 46). Coleman'a göre, "sosyal sermayenin özü toplumsal ilişkilerde yatmaktadır" (Coleman, 2000: 302; Coleman, 1988: 98 Aktaran: Aydemir&Özşahin, 2011: 46). Sosyal sermayede toplumsallığa vurgu yapan Coleman, sosyal sermaye kavramına bir ekleme yapar ve "*dayanışmacı sosyal sermaye*" kavramını kullanır. Coleman'a göre "*ağbağ*" yapılarında bireyler birbirleriyle olan etkileşimle birlikte aralarındaki güven ve dayanışma bağına sağlamlaştırmaktadırlar.³ Bu güven ve dayanışma ile birlikte de sosyal sermaye meydana gelmektedir (Başak&Öztaş, 2010: 33-34).

Sosyal sermaye kavramını açıklarken ağbağ kavramı kadar vurgusu yapılan bir diğer kavram "*güven*"dir.⁴ "Güven sosyal sermayenin asli unsurudur." (Aydemir&Tecim, 2012: 48). Başta Coleman olmak üzere araştırmacıların çoğu güven kavramını çok kez zikretmektedirler. Sosyal ilişkilerde bireylerin birbirleriyle etkileşim içerisinde olmasını ve bu etkileşimin uzun süreli devam etmesini sağlayan en önemli etkenlerden biri güvendir. Fukuyama'ya göre; "Yüksek güvene sahip toplumlar sosyal sermaye açısından zengindir." (Başak&Öztaş, 2010: 35). Güven kavramına en çok vurgu yapan bir diğer isim Putnam'dır. Ona göre ise güven; işbirliğini kolaylaştırmaktadır (Putnam, 2000: 21 Aktaran: Aydemir&Tecim, 2012: 46).

Coleman'ın ileri sürdüğü dayanışmacı sosyal sermayenin tam tersi bir kavramı Burt geliştirmiştir, "*aracı sosyal sermaye*" (Başak&Öztaş, 2010: 48). Aracı sosyal

³ Ağbağ: Sosyal sermaye analiz aracıdır (Öztaş, 2007: 80). Her gruptan bir ağbağ oluşur fakat her ağbağ grup olmak zorunda değildir (Başak&Öztaş, 2010: 53).

⁴Güven: "*Bir ilişkinin tarafı olan bir kimsenin varolan ya da ortaya çıkabilecek bir zayıflığının, ilişkinin diğer taraftaki kişi tarafından istismar edilmeyeceğinden emin olmasıdır*" (Başak&Öztaş, 2010: 35).

sermayenin dayanışmacı sosyal sermayeden en büyük farkı bireysellik-toplumsallık ayrımında ortaya çıkmaktadır. Coleman, Putnam, Fukuyama sosyal sermayenin bireysellikten çok toplumsallık yönüne vurgu yaparlarken; Burt, sosyal sermayenin gruptan önce bireyde etkili olması gerektiğini savunur. Ona göre sosyal sermaye ilk önce bireyin eksik ve ihtiyaçlarına yardımcı olmalı daha sonra gruba mal olmalıdır (Başak&Öztaş, 2010: 48). Bireyselciliğin ön planda olduğu aracı sosyal sermayenin daha çok üst sosyo-ekonomik sınıflarda güçlü, alt sosyo-ekonomik sınıflarda düşük seviyelerde olduğunu ileri süren Granovetter (1973, Aktaran: Başak&Öztaş, 2010: 52)'in iddiası dikkat çekicidir. Güven duygusunun yanında "maddi güven" in de sosyal sermayeye etkisinin olduğunu anlıyoruz. Örneğin; muhafazakar bir ailede dünyaya gelen bireyin arkadaş çevresi genelde; muhafazakar aile çocuklarından oluşmaktadır. Bunun nedeni ortak değer yargılarına sahip olduğu ve anlaşabileceği kişiler muhafazakar ailelerin çocukları olabilecektir ancak. Çünkü; her aile, çocuklarının mümkün olduğunca kendi yaşam biçimine yakın ailelerin çocuklarıyla arkadaşlık yapmalarını ister. Yine aynı şekilde, tatil yapmak isteyen muhafazakar bir aile, muhafazakar ailelerin daha çok tercih ettiği, İslami hassasiyetin daha fazla olduğu iddia edilen otel ve tatil köylerini tercih etmektedirler. Bu davranış da aracı sosyal sermayenin bir sonucudur.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA DESENİ VE YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Sorusu

Muhafazakarlık denildiği zaman genel olarak akla ilk gelen dini bir muhafazakarlıktır. Bu çalışmada da muhafazakarlığın dini kısmı ele alınmaktadır. Günümüz muhafazakar aileleri ve gençleri arasında dönemsel anlamda büyük dönüşümler yaşandığı görülmektedir. Şimdinin ebeveynleri olan muhafazakar anne-babaların, gençlik yıllarında pek çok sorunla karşılaştıkları bilinmektedir. Dini düşüncelerinden ve yaşantılarından dolayı maruz kaldıkları haksızlıkların neredeyse tamamı günümüzde ortadan kalkmış durumdadır. Bunun yanı sıra, geçmişte değerlerine sahip çıkmak uğruna eğitim ve iş hayatlarını hiçe sayan pek çok ebeveynin çocukları bugün o sıkıntıların neredeyse hiç birini yaşamamaktadırlar. Muhafazakar aile gençleri, söz konusu sıkıntıları yaşamamakla birlikte, ebeveynlerinin yıllarca mücadele ettikleri meseleler üzerinde ebeveynleri kadar hassasiyetle durmamaktadırlar. Örneğin; geçmişte başörtüsü yasağından dolayı üniversite eğitimini yarım bırakmak zorunda kalan bir ebeveynin çocuğu, ergenlik çağını çoktan geçmiş olmasına rağmen hala başörtüsü takmayabilmektedir.

Halk arasında 28 Şubat süreci olarak bilinen, dindar kesimin büyük engeller ve sıkıntılarla karşılaştığı 1997 yılından günümüze kadar olan süreçte büyük değişimlerin olduğu görülmektedir. Ancak günümüze gelindiğinde, muhafazakar ebeveynlerin dini değerleri için mücadele ettiği konulara çocuklarının aynı hassasiyeti göstermediği görülmektedir. Bu noktada araştırmanın problemini, zor

zamanlarda daha hassas davranan ebeveynlerin, söz konusu çocuklarına aynı hassasiyetle yaklaşmaması ve bu hassasiyeti aktaramaması oluşturmaktadır.

Bundan 15-20 yıl önce her alanda seçenekleri sınırlı olan ebeveynler, geçen zaman içerisinde şekil ve fikir anlamında büyük bir değişime uğramışlardır. Giyim tarzından gidilen mekanlara, tatil alışkanlıklarından özel yaşantılarına kadar pek çok alanda değişime uğrayan muhafazakar ailelerin bu dönüşümünü en belirgin yansıtan ise muhafazakar ailelerin gençleridir. Başörtüsünün farz değil tarz haline geldiği, şekilciliğin, gösterişin ön plana çıktığı, sade yaşam tarzlarının yerini lüksün ve ihtişamın aldığı bir muhafazakarlığa şahit olmaktayız. Buradaki temel sorunlardan bir diğeri; terminolojik anlamda muhafazakarlığın bahsedilen modern yaşam tarzı olmaması fakat söz konusu grubun kendini muhafazakar olarak nitelendirmesidir.

3.2. Yöntem Tercih ve Gereçekleri

Çalışma gündelik hayatın yansımından elde edilecek veriler toplamayı amaçlamıştır. Hedeflenen verilerin toplanması, doğal ortamda ve gerçekçi bir alan çalışmasını gerektirmektedir. Bu yüzden çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Strateji ve yöntem açısından çeşitliğe sahip olması (Punch, 2005: 142) nitel araştırma tekniğinin tercih edilme nedenlerinden bir diğeridir.

Çalışmanın ana unsurları olan muhafazakar aileler ve gençleri genel anlamda ortak bir değeri temsil etseler bile, her biri kendilerine has bir muhafazakarlık sergilemektedirler. Her bireyin yaşam ve düşünce tarzının birbirinden farklılık göstermesinden dolayı araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin kullanılmış olması, araştırmanın özgünlüğü açısından yarar sağlamaktadır. Böylece mülakat yapılan bireylerin cevapları belirli kalıplarla sınırlandırılmamış olup, alınan her cevap üzerinden değerlendirme yapılabilmektedir. Bu noktada fenomenolojik(yorumsamacı) yaklaşımın gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Gökçe'nin deyişiyle; "Yorumsamanın amacı tarihsel ve kültürel bağlamı içindeki insan eylemini anlamaktır" (2007: 27). Fenomenolojik yaklaşımla birlikte; kavram ve olaylar sorgulanarak, yeniden anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Wallace ve Wolf'un şu cümlesi araştırmamızın kısa bir özeti şeklindedir; "Fenomenolojik toplumbilimciler insanların, öğrenmiş oldukları kültürel kavramları askıya ya da

parantez içerisine aldıktan sonra, toplumsal durumlarını nasıl tanımladıklarını inceler" (2012: 350).

Nitel araştırmaların pek çok yöntemi içinde barındırdığı belirtilmişti. Kartopu örnekleme de bu yöntemlerden bir tanesidir. Mülakat yapmayı kabul edecek muhafazakar ailelere daha kolay ulaşabilmek için kartopu örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu sayede kısa sürede hedeflenen sayıdaki muhafazakar ailelere ulaşılmış ve görüşmeler yapılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Başakşehir ilçesi oluşturmaktadır. Çalışmanın İstanbul'da yapılmasının sebebi, şehrin Türkiye genelinde kimlik ve kültür çeşitliliği bakımından geniş bir yelpazeye sahip olmasıdır. Başakşehir ilçesinin tercih edilmesinin nedeni ise; muhafazakar aile nüfusunun İstanbul'un diğer pek çok ilçesine oranla fazla olmasıdır. Böylelikle hedeflenen sayıdaki muhafazakar aileye daha hızlı ulaşılmış ve daha kısa sürede görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmanın örneklemini Başakşehir ilçesinde bulunan muhafazakar aileler ve gençleri oluşturmaktadır. 12 yaşından büyük çocuğu olan tüm muhafazakar aileler örneklem grubunun içine dahil olmaktadır. Muhafazakar aile gençlerinde yaş kısıtlamasına gidilmesinin nedeni; görüşme yapılacak gençlerin buluş çağına ulaşmış ve bir kısım dini sorumluluklar almış olmalarıdır. Bu şartı sağlayan muhafazakar ailelerle ve eğer ebeveynleri uygun görmüşlerse gençleriyle ayrı olarak mülakat yapılmıştır. Örneklem grubu; toplamda otuz muhafazakar aileden oluşmaktadır. Otuz dört muhafazakar ebeveyn ve yirmi bir muhafazakar aile genciyle görüşülmüştür.

3.4. Veri Toplama Aracı ve Analiz Yöntemi

Yapılan çalışmada veriler mülakat tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Mülakatta ise yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Böylece önceden belirlenmiş açık uçlu sorularla birlikte mülakat yapılacak olan bireylerin yöneltilen sorulara sınırlandırılmadan, özgürce cevap vermeleri sağlanmıştır. Görülecek kişiler önceden belirlenmemiş olup, kartopu örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır.

Mülakat yapılan muhafazakar bireylerin, kendileri gibi muhafazakar olan diğer ailelere yönlendirmeleri sonucunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışma nitel bir içeriğe sahip olduğu için elde edilen verilen Maxqda 11 nitel veri programında analiz edilmiştir. Görüşme yapılan bireylere yöneltilen soruların her biri kendi başlığı altında sınıflandırılarak program içerisinde gruplandırılmıştır. Tüm gruplandırılmalar bittikten sonra, her soru için muhafazakar aileler ve gençlerinin verdikleri cevaplar içerik ve nicelik açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.5. Araştırma Süreci ve Aşamaları

Araştırmaya öncelikle literatür taraması ile başlanmıştır. Muhafazakarlığın literatür içerisinde hangi alanlarda ve anlamlarda kullandığı araştırıldıktan sonra, konu hakkındaki tartışmalar incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında çalışmanın problemiği, "Muhafazakar aileler neden muhafazakar nesiller yetiştirememektedir?" belirlenmiştir. Araştırmada fenomenolojik yaklaşımdan faydalanılmış ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Belirlenen yöntem ile birlikte 2015 yılının Nisan ve Mayıs aylarında sahaya çıkmıştır. Toplamda elli beş kişiden oluşan otuz muhafazakar aile ile randevu alınarak görüşülmüştür. Görüşme süresi, mülakat yapılan bireylerin yöneltilen sorulara verdikleri cevap doğrultusunda çeşitlilik göstermekle birlikte, otuz dakika ve bir saat arasında değişmektedir. Tüm görüşmelerde ses kaydı yapılmış ve gerekli veriler toplanmıştır.

Araştırma sürecinin başında hedeflenen sayıda veriye ulaşıldıktan sonra, verilerin analiz edilme kısmına geçilmiştir. Ses kayıtlarının deşifreyonunun yapılmasının ardından, elde edilen veriler önceden yararlanılan literatür kaynaklarıyla harmanlanmış ve çalışmaya eklenmiştir.

4. BÖLÜM

80-90'LI YILLARDA MUHAFAZAKARLIK ANLAYIŞI ve PRATİKLERİ

Çalışmanın temel unsurlarından olan muhafazakar ebeveynlerin gençlik yılları büyük çoğunlukla 1980-1990 yılları arasına tekabül etmektedir. Bu başlık altında, hem bugünün ebeveynleri hem de geçmişin gençleri olan anne-babaların gençlik yıllarındaki muhafazakarlık anlayışları ve pratiklerine değinilecektir.

4.1. Yaşam Tarzı

Teknoloji çağı dediğimiz 21. yy. ile 1980-90'ları içine alan 20. yy. arasında her alanda pek çok farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklara yaşam tarzı da dahildir. Özellikle siyasal alandaki baskılar muhafazakar bireylerin yaşamlarında derin izler bırakmıştır. Bunun yanı sıra Nazlı (2007)'nin da çalışmasında değindiği "dünyevileşme sendromu" 21.yy. başlarına kadar kendini çok hissettirmemiştir. Çünkü içinde bulunulan mevcut durumla savaş halinde olan muhafazakar bireylerin o zaman için tek istekleri, sahip oldukları değerleri sınırlandırılmadan, sindirilmeden, özgürce yaşayabilmektir.

Bugün ergenlik çağına gelen kız çocuklarının başörtüsü takıp takmadıkları sorulan ebeveynler, 80-90'lı yıllarda başörtüsü takmak istedikleri için üniversitelere

alınmamış, ikna odalarında baskıya maruz kalmış ve pek çok yerde dini inançlarından dolayı olumsuz eleştirilere maruz kalmışlardır.

Ülkemizde siyasal alandaki değişimler muhafazakar bireylerin hayatlarında da büyük değişimlerin meydana gelmesine ön ayak olmuştur. Bunlardan en önemli olan iki olay; 24 Ocak kararları ve 28 Şubat sürecidir. 28 Şubat süreciyle birlikte muhafazakarlık "bağımsız kimlik" kazanmıştır (Bakan&Arpacı, 2012: 134). 80-90'lı yıllardaki baskı ortamı yerini anlaşılabilir ve kabullenilmeye bırakmıştır. 2000'li yıllara kadar "tesettür modası" kelimesini duymak bir kenara, tesettür mağazaları bile kısıtlı sayıdaydılar. Ancak günümüze gelindiğinde, muhafazakar ailelere markalı ürün kullanma temayülleri olup olmadığı hakkında sorular yöneltebilmekteyiz. Çünkü, bundan 20-30 sene önce görmezden gelinen, değerlerine kıymet verilmeyen bir grup bugün istediği bir markanın ürününü giyim tarzına uyabildiği için alabilmektedir.

Günümüzde inançlarına bağlı olarak pek çok Müslüman birey ibadetlerini rahatlıkla yerine getirebilmektedirler. Ülkemizin her şehrinde rahatlıkla ulaşılabilen camiilerin yanı sıra, gidilen kafe ve alışveriş merkezi gibi mekanlarda da ibadet alanları mevcuttur. Ayrıca yine devlet dairelerinde de bu imkan sağlanmaktadır. Ancak, yine günümüzden 20-30 yıl geriye gidildiği zaman alışveriş merkezleri ya da kamu kurumlarında ibadet etmek bir kenara, rahatlıkla bulunulan yere yakın ve açık bir camii bulmanın bile zor olduğu bilinmektedir.

Muhafazakarlık üzerine yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında, imkanlar kolaylaştıkça muhafazakar bireylerin daha esnek davrandıkları görülmektedir. Altı yıl arayla, aynı başlık altında yapılan iki kamuoyu araştırmasının sonuçlarına göre: "ibadet edenlerin oranında bir azalma, ibadetlerin yerine getirilmesinde bir esnekleşme yaşanmıştır" (Yılmaz, 2012).⁵ Bu araştırma sonucuyla birlikte, imkanların artmasıyla ibadetlerin yerine getirilmesi arasında bir ters orantı olduğunu görmekteyiz.

⁵ Türkiye'de Muhafazakarlık: Aile, Cinsellik, Din; Ekim 2012

4.2. Değerler

İnsanoğlu dünyaya geldiği günden itibaren öğrenmeye başlar. Sahip olduğu bilgilerin kimi evrensel kimi toplumsaldır. Kişinin ait olduğu topluma dayanarak elde ettiği bilgiler, değerlerinin de temelini oluşturmaktadır.

Vejdi Bilgin (2010: 129), değer kavramını şu sözlerle açıklamıştır: "...toplum tarafından paylaşılan, bireyin/toplumun mutluluğu için gerekli görülen, ortak duygular uyandıran düşünce, tasavvur ve ideallerdir." Bilgin'in de tanımından anlaşılacağı üzere; sahip olduğumuz değerler, his ve düşünce dünyamızın yansımalarıdır. Her birey ait olduğu toplumun/topluluğun değerlerini taşır ve yaşamaya çalışır. Genel bir örnek verilecek olunursa; Türk toplumu denildiği zaman akla ilk gelen değerlerden birisi misafirperver olmasıdır. Türk toplumunun büyük çoğunluğu misafirperver olmakla birlikte sahip olduğu bu değeri en güzel şekilde temsil etme çabası içerisindedir. Tıpkı bu kısa örnekte olduğu gibi, bireyler kendilerini ait hissettikleri toplumun/toplulukların değerlerini temsil ederler.

Bilgin (2010: 131) çalışmasında; toplumların hemen hemen hepsinin sahip oldukları değerlerin tamamen kendilerine ait değerlerden oluşmadığını, kendi "geleneksel" değerlerinin yanında dışarıdan alınmış "modern" değerlerin de bulunduğunu ifade etmiştir. Gelenekselliğin ve modernliğin bir araya gelmesiyle birlikte pek çok değer ve kavram meydana gelmiştir. Bunlardan bir tanesi de "tesettür modası"dır. Tesettür; bireyin ait olduğu dini inancı/topluluğu temsil eden bir kavramken, moda; modern dünyanın bize kazandırdığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak biz bugün bu iki farklı kavramı birleştirerek yeni bir kavram meydana getirebilmekteyiz.

Sosyolog Nilüfer Göle'nin öğrencileriyle birlikte *bir atölye çalışması* olarak hazırladığı *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri* adlı kitap; 1980'lerden 1990'lı yılların sonuna kadar olan İslami çizginin sosyal alandaki değişimlerini ele almaktadır. Çalışmanın 80'lerden 90'lara *İslamcı Harekette Kadının Serüveni* başlıklı bölümünde, Müslümanların modernite karşısındaki değişimi şu örnekle açıklanmıştır: "İslamcı sosyolog-yazar Fatma K. Barbarosoğlu'na göre 80'lerde Müslümanların kızlarını modern eğitim kurumlarına göndermeme tavırları son bulmuş, *kendisi olarak içeride olma* tavrı benimsenmiştir." Bu örnekten de

anlaşılacağı üzere bireyler mevcut şartlara kendi değerlerini muhafaza ederek devam edebilme imkanına sahiptirler.

Çalışmamızın değerler başlığı altında ele aldığımız; “kadının iş hayatında aktif rol oynaması” hakkında 1980’li yıllarda İslamcı yazarların da görüşleri bulunmaktadır. İslamcı yazarlar; kadın ve erkek arasında “biyolojik ve fizyolojik” farklılıkların bulunduğunu bu yüzden erkeklerin beden gücü gerektiren işlerle uğraşırken kadınların daha çok ev hanımlığı, annelik gibi işlerle meşgul olması gerektiğini ileri sürmektedir (Göle, 2009: 51).

1990’lı yıllara yaklaşılırken İslamcı kadınlar toplumsal hayatta daha aktif rol almak istediklerini ifade etmeye başlamışlardır. Göle (2009: 52) İslamcı kadınların seslerini ilk olarak 1987 yılında Zaman gazetesinde duyurduklarını belirtmiştir. Bu haberlere göre; İslamcı kadınlar artık ev hanımlığı, annelik gibi işlerle meşgul olmanın yanında çalışma hayatında da yer edinmek istediklerini savunmaktadırlar. Göle (2009: 52), İslamcı kadınların bu tepkilerini “...sıradan kadınlardan farklı olduklarını” söyleyerek gösterdiklerini eklemektedir.

Göle çalışmasının ilerleyen kısımlarında, 1990’lı yıllara gelindiğinde İslamcı kadınların sosyal hayata dahil olma isteklerinin yerini yeniden evlerine, eşlerine ve çocuklarına vakit ayırma isteğinin aldığını belirtmiştir (2009: 53). On yıldan daha kısa bir süre içerisinde İslamcı kadınlar arasında meydana gelen bu dalgalanma aslında kendi içlerinde yaşadıkları sıkıntının göstergesidir. Bir taraftan İslamcı kadınların da eğitimi, kariyer sahibi, başarılı olabileceği imajını çizmek istemekte diğer yandan da evlerini, çocuklarını ve eşlerini ihmal etmeden ev hanımı olmaya devam etmek istemektedirler.⁶

1980’li yıllardan 90’lı yıllara geçilirken İslamcı kadınların hayatında pek çok değişim yaşanmıştır. İslamcı kadınların üniversite ortamına dahil olması beraberinde iş hayatında, özellikle hukuk, eğitim, tıp alanlarında aktif olmalarının önünü açmıştır. Bu tür bir açılım aslında hem İslamcı kadınların kendilerini gerçekleştirmelerini hem de mahremiyet gerektiren mesleklerde sıkıntıya düşmemelerini sağlamaktadır. Çünkü genelde muhafazakar bireyler bir doktora ya da avukata gittikleri zaman, sıkıntılarını daha iyi ifade edebilmek açısından, hemcinslerini tercih etmektedirler. Bir diğer

⁶Örnek olarak bkz. Sibel Eraslan’la söyleşi, *Zaman*, 14 Eylül 1996 ve N. Göle, 2009: 53

değişim ise; 1980'lerde kadının sesinin haramlığı tartışılıyorken 1990'larda İslamcı kadınların konferans ve paneller düzenleyebilmesi olmuştur (Göle, 2009).

Genel hatlarıyla bakılacak olunursa; 1980'li yıllarda İslami çizgideki kadının sosyal hayattaki rolü daha sınırlıyken 90'lı yıllara gelindikçe sınırların kaldırılmaya başlandığı, kadınların sosyal hayatın içerisinde bulunmayı başarabildiği ve bu durumun kadının kendini daha iyi hissedip daha iyi ifade etmesine katkı sağladı görülmektedir.

4.3. Sosyal Sermaye

Gündelik hayatımızı daha yaşanılabilir kılmak için diğer bireylerle etkileşim içerisinde olmamız gerekmektedir. Böylece hem sosyalleşme adına girişimlerde bulunuruz hem de yaşantımızda kolaylıklar sağlamış oluruz.

Bireyler birbirlerine destek olmak için pek çok yöntem geliştirmişlerdir. Akrabalık bağlarının yanı sıra birbirini daha önce hiç tanımamış kişilerin karşılıklı yardımlaşma ve destek içinde bulunduğunu görmekteyiz. Bu tür ilişkilerin oluşmasına katkı sağlayan etmenlerden bir tanesi sivil toplum kuruluşlarıdır. 80'li yılların başında ortaya çıkan başörtüsü sorunuyla birlikte, aynı sıkıntıyı yaşayan pek çok muhafazakar kadın hem sorunlarını dile getirmek hem de dayanışma içinde olarak sorunlarına çözüm bulmak için kadın derneklerine üye olmuşlardır. 80-90'lı yıllarda İslami alandaki değişimleri ele alan ve bir atölye çalışması olan "İslamın Yeni Kamusal Yüzleri" başlıklı kitapta; 90'lı yıllarda kırktan fazla İslamcı kadın derneği olduğunu öğrenmekteyiz (Çayır, 2009: 41).

2000'li yıllara gelindiğinde hala başörtüsü sorunu devam ediyor olsa da, muhafazakar bireyler 80-90'lı yıllardaki kadar yalnızlık yaşamıyorlardı. Gazete ve televizyonlara yansıyan görüntülerde, üniversite koridorlarında başörtülü arkadaşlarının hakkını savunan, onlara destek çıkan mini etekli kız öğrencileri ya da küpeli erkek öğrencileri görmek mümkündü. Bu durum, zaman içerisinde muhafazakar bireylerin arkadaşlık ilişkilerinin sadece kendi düşünce ve yaşam tarzına sahip bireylerle sınırlanmadığının da bir göstergesi olmuştur.

5.BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TÜRK TOPLUMUDA MUHAFAZAKAR AİLE

Muhafazakarlık nedir? diye sorulduğunda verilen her cevap, cevap verenlerin kişisel tecrübeleri sonucunda edindikleri bilgiler ışığında şekillenecektir. Her birey kendi zihnindeki “muhafazakarın” tanımını yapacaktır. Sahip olduğumuz bilgiler, o güne kadar karşılaştığımız örneklerin toplamı sonucunda oluşmaktadır. Ancak sadece bizim edindiğimiz bilgilerle sınırlı değildir. Nasıl ki tıp camiasında; “hastalık yoktur, hasta vardır” düşüncesi hakimse, sosyal hayatta da tek tip bir muhafazakarlıktan söz etmek mümkün olamayacaktır. Her ailenin, her bireyin kendine ait muhafazakarlık değerleri bulunmaktadır. Tüm bu varsayımlardan yola çıkarak, günümüzde kendini “muhafazakar” olarak nitelendiren aileler hakkında; ‘yaşam tarzı’, ‘değerler’ ve ‘sosyal sermaye’ konulu üç ana başlık altında bilgi edinilmiştir.

5.1. Yaşam Tarzı

İlk defa karşılaştığımız kişiyi daha yakından tanımak istersek, o kişinin günlük hayatında neler yaptığı, ilişkilerinin nasıl seyrettiği, nasıl bir hayat görüşü olduğu vb. konular hakkında bilgi edinmemiz gerekmektedir. Sosyal bir bireyin günlük yaşamında ele alınacak pek çok konu yer almaktadır. Ancak çalışmanın sınırlı olması ele alınacak başlıkların da sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Bu sebeple mülakatın gerçekleştirildiği muhafazakar ailelere on bir başlık altında belli sorular yöneltilerek

hem kendilerinin hem de diğler aile bireylerinin yaşam tarzları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

I.Arkadaş İlişkileri: Bir gencin ailesi kadar hatta daha fazla vakit geçirdiği kişiler arkadaşlarıdır. Her aile gibi çocukları için iyi bir gelecek hayali ve planı kuran muhafazakar ebeveynlere çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine müdahale edip etmedikleri sorulmuştur. Yöneltilen soruya ailelerin yarısı "müdahale ederim" cevabını verirken, diğler yarısı "müdahale etmem" yanıtını vermiştir.

Çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine müdahale etmediklerini söyleyen ebeveynler, müdahalede bulunmama sebeplerini çoğunlukla çocuklarının arkadaşlık yaptığı kişilerin ailelerini tanıyormaya dayandırmaktadırlar. Bunun yanı sıra; çocuklarının arkadaş konusunda seçici olmaları da ebeveynlerin bu konuda daha rahat davranmalarını sağlamıştır. Sorunun yöneltildiği bir anne çocuklarıyla olan ilişkisini şöyle açıklamıştır: *"Benim yöntemim hep aynı, sohbet ediyorum. Günlük işler arasında konuşuyorum. Arkadaşlık ilişkilerini de bu şekilde dengede tutuyorum."* Ebeveynler çocuklarının arkadaşlarının ailelerini tanımaya çalıştıkları gibi, gerektiği zaman gerekli uyarılar da yaptıklarını belirtmişlerdir.

Sorulan soruya "müdahale ederim" cevabını veren ebeveynlerin geneli ise; istemedikleri olumsuz bir durumla karşılaştıkları zaman hemen müdahalede bulduklarını ifade etmişlerdir. Çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine müdahalede her ebeveynin farklı bir çabası olduğu görülmektedir. Çocuğunun orta okuldayken arkadaşlık yaptığı biriyle aynı lisede de birlikte okuyacağını öğrenen bir anne, çocuğunun arkadaş çevresini yönlendirmek için gösterdiği çabayı şu cümlelerle açıklamıştır:

Benim tasvip ettiğim, belli kriterlere sahip ailelerin çocuklarıyla görüşmelerini tercih ediyorum. Büyük kızımın okulda tasvip etmediğim bir arkadaşı vardı. Kızıma hissettirmeden okul idaresiyle görüşerek bir şekilde diğler arkadaşlarıyla daha çabuk kaynaşarak o arkadaşıyla görüşmesini engelledik.

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, bir başka ebeveyn de çocuklarının arkadaşlarını tanımaya çalıştığını ve genelde öğretmenleriyle irtibatta olduğunu belirtmiştir:

Yanlış bir şey gördüğüm zaman müdahale ederim. Ama çok müdahale ettiğim zaman geri tepiyor. Daha çok bağlanıyor çocuklar. Dikkat etmeye çalışıyorum. Daha çok öğretmenleriyle

irtibata geiyorom. Bunları küçükler için yapıyorum. Bklerin de arkadaşlarını tanıyorum. Tasvip etmediklerim de var. Özellikle bk kızım görüştüğünde mercək altına alıyorum. Oğlumun da kızımın da arkadaşlarının aileleriyle görüşüyorum.

Tüm bunların yanı sıra ebeveynler; çocuklarının arkadaşlarıyla ev ortamından çok dışarıda görüşmesini istemekte, birbirlerinin evlerinde yatılı kalmalarını istememektedir. Muhafazakar aileler çocuklarının, bir ebeveynin ifadesi ile: "*Hedefledikleri hayat tarzına uygun insanlarla...*" arkadaşlık yapmasını istemektedirler.

II.İş Bölümü: Geleneksel aile yapımızda iş bölümü genel olarak; evin tüm işlerinin anneye bakması, ev dışı işlerin ise babanın sorumluluğunda olması şeklinde açıklanabilir. Fakat günümüzde kadınların da iş hayatına katılımı ile birlikte söz konusu iş bölümünde değişiklikler olabilmektedir. Muhafazakar aileler içerisindeki iş bölümünün nasıl olduğu sorusu ebeveynlere yöneltilmiştir. Ebeveynlerin yarısı tüm işi annenin yaptığını ifade ederken sadece yedi kişi babanın anneye yardım ettiğini belirtmektedir. Geriye kalan ebeveynler ise; iş bölümünün aile üyeleriyle birlikte yapıldığını söylemişlerdir.

Aile içerisinde iş bölümü olmadığını hatta tüm işleri annenin yaptığını söyleyen ebeveynlerin neredeyse tamamı ev işlerinin hepsini annenin yaptığını dile getirmiştir. Mülakat yapılan bir ebeveyn: "*Bazen yle zamanlar oluyor ki beyimin yapacağı işleri de ben yapıyorum*" diyerek aile içindeki sorumluluğunu ifade etmiştir. Evdeki tüm yükün annelerin üzerinde kalmasının bir nedeni olarak çocukların annelerine yardım etmemeleri olduğunu söyleyebiliriz. Kimi ocuk,ebeveynlerinin tabiriyle; "tembel" olduğu için annesine yardım etmezken kimi çocuğun da babanın müdahale etmesi sonucunda annesine yardım etmemektedir.

Her işi annelerin yaptığı muhafazakar aileler olduğu gibi, eşlerine ev içlerinde yardım eden, ev dışındaki işlerin giderilmesini sağlayan babaların olduğunu da görmekteyiz. Genel olarak "*dış işler*" olarak belirtilen; alışveriş, fatura ödeme ve evin diğer zaruri ihtiyaçlarıyla babalar ilgilenmektedir. Tüm bunların yanı sıra; t yapma, hafta sonları ev temizliğine yardım ve mutfakta anneye yardım etmek gibi desteklerle ev içerisinde bir iş bölümü yapıldığını anlamaktayız.

Ev içerisinde herkesin bir görevinin olduğu ailelerde ise hem maddi hem de manevi anlamda bir iş bölümüne gidildiği görölmektedir. Hafta sonları ev temizliğine yardım etmek, sofranın kurulup kaldırılması, alışveriş yapılması gibi işler küçük gibi gözükse bile söz konusu muhafazakar ailelerin kendi içlerinde anlaşarak yaptıkları işlerdir. Bunların yanı sıra; herkesin ütüsünü kendisinin yaptığı aileler de bulunmaktadır. Ev için alınacak büyük bir eşyanın hem karar hem alınma aşamasında birlikte hareket edildiği belirtilmiştir. Ayrıca ev hanımlarından bazılarının eşlerine maddi anlamda destek olmak için geçici süreliğine çalışabildikleri zamanlar olduğunu da görüşmelerden öğrenmekteyiz.

III.Karar Alma: Aile içerisinde ortak yapılacak işlerden bir diğeri de karar almadır. Kimi ailelerde alınacak bir karar evin en küçük ferdine kadar danışılırken, kimi ailelerde ise alınan kararlar tek bir kişinin isteği doğrultusundadır. Muhafazakar ebeveynlere; aileleri için genel olarak kararları kimin verdiği sorulmuştur. Ebeveynlerden yirmi ikisi alınan kararların ortak olduğunu belirtirken, geriye kalan ebeveynler durum ve koşullara göre kararları anne veya babanın verdiğini ifade etmişlerdir.

Aile içerisinde alınan kararların ortak olmasına dikkat eden ebeveynlerden bir tanesi hassasiyetlerini şu cümlelerle açıklamıştır: *"Kişiyeye özel olarak değişiyor. Dışarıyla ilgiliyse eşim, evle ilgili ise benim, çocuklarla ilgiliyse çocukların. Ama genel olarak toplu karar almaya özen gösteriyoruz."* Alınan kararlarda baba ön planda gibi görünen bir ailede ise aslında ortak karar alındığını görüşme yapılan anne şöyle ifade etmiştir: *"Ortaklaşa. O söylemiş gibi olsa bile arkada anne vardır mutlaka."* Mülakat yapılan bir baba ise genel olarak birlikte karar aldıklarını ancak ev ile ilgili meselelerde son sözü eşine bıraktığını ifade etmiştir.

Mülakat yapılan ebeveynlerde annelerin çoğunlukla ev hanımı olması, babaların sabah erken vakitlerde evden çıkıp akşam geç vakitlerde eve dönmesi ve genellikle haftada bir gün evde bulunabilmeleri, annelerin hem eve daha çok hakim olmasına hem de alınacak kararlarda karar mercii olmasında etkili olmaktadır. *"Aldığım kararlarda eşim beni destekler. Evde pek olmadığı için ben daha etkili oluyorum"* ifadelerini kullanan bir anne yukarıda bahsettiğimiz duruma örnek teşkil etmektedir. Mülakat yapılan bir başka anne ise: *"Her evde*

en son söz anneden çıkar" cümlesiyle hem çok iddialı bir ifade kullanmıştır hem de bir gerçekliği dile getirmiştir. Çünkü görüşme yapılan bir baba da: *"Yeme, içme, giyinme, temizlik kararlarını hanım verir"* diyerek aslında ev içerisinde annelerin ne kadar etkili olduğunu belirtmektedir.

Söz konusu durumlar dışında karar almaların olduğu da görülmektedir. Örneğin; bir anne eşiyle farklı memleketli olmalarının karar alma konusunda etkisi olduğunu dile getirmektedir. Memleket farklılığından kaynaklanan karar farklılıklarını mümkün olduğunca dengede tutmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bir başka ebeveyn ise eşinin aldığı kararların doğru konusunda tatmin olduğu için, evdeki karar merciinin eşi olduğunu ve kendisinin de eşinin aldığı kararları destekleyip, onayladığını belirtmiştir.

IV.Spor,Sinema,Tiyatro: Ülkemizde muhafazakar aile denildiği zaman sosyal aktive anlamında pek faaliyet düşünülmez. Ancak gün geçtikçe imkanların genişlemesiyle birlikte muhafazakar kişilerin de sosyal aktiviteler içinde bulunduğunu görebilmekteyiz. Örneğin; kadınlara özel spor salonlarının açılıyor olması, muhafazakar kadınların da spor ihtiyaçlarını karşılaması yönünden büyük avantaj sağlamaktadır. Muhafazakar ebeveynlere spor, sinema, tiyatro gibi etkinliklerle aralarının nasıl olduğu sorusu yöneltilmiştir. Kimi ebeveynler birden fazla aktiviteyle ilgilenebildiğini ifade ederken, kimi ebeveynler ise hem maddi imkansızlıklar hem de zaman sıkıntısından dolayı hiçbir etkinlik yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Spor, sinema ve tiyatro gibi etkinliklerde bulunmayan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun verdiği cevap; "maddi imkansızlıklar" ve "zaman problemi" olmuştur. Diğer konu başlıklarında da bahsi geçtiği gibi, pek çok ebeveyn haftanın altı günü çalışmakta ve çalışma saatleri günün erken saatlerinde başlayıp akşam geç vakitlere kadar devam etmektedir. Böyle olunca da ebeveynler geriye kalan vakitlerini dinlenerek ve aileleriyle birlikte geçirmek istemektedirler. Bunun dışında, söz konusu etkinliklerle maddi sıkıntısı ya da zaman problemi olmadığı halde ilgilenen ebeveynlerin açıklamaları ise; bu tür etkinliklerle aralarının olmadığı yönündedir. Hatta sinemadan nefret eden, tiyatroyu gereksiz bulan ebeveynlerle de karşılaşmıştır. Bazı ebeveynler ise; sinema, tiyatro gibi etkinliklere çocukları

küçükken gittiklerini fakat çocukları büyüdüğü için artık gitmediklerini dile getirmişlerdir.

Bahsi geçen etkinlikler içerisinde ebeveynlerin en çok tercih ettiği etkinlik spordur. Bazı ebeveynler spor salonuna kayıtlı olduklarını ve düzenli olarak spor yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yüzme, balık tutma, futbol gibi faaliyetlerde bulunan ebeveynler de bulunmaktadır. Ayrıca bu tip etkinliklerde bulunamasa bile yürüyüş yaparak spor ihtiyacını karşılayan ebeveynler de çoğunluktadır.

Spor faaliyetlerinde bulunan ebeveynler kadar sinema etkinliği yapan ebeveynler de bulunmaktadır. Sinema seyretmeyi daha çok ailecek tercih etmektedirler. Kimi ailelerin ayda bir veya iki kez sinemaya gitme etkinliği olurken kimi ailelerin ise her hafta sonu ailecek sinema izleme günleri bulunmaktadır. Ebeveynler böylece hem çocuklarıyla kaliteli zaman geçirdiklerini düşünmekte hem de ailecek vakit geçirmiş olmaktadır.

Muhafazakar ebeveynlerin en az etkin olduğu faaliyet tiyatrodur. Sorunun yöneltildiği ebeveynlerden bir tanesi tiyatroyu sevdiğini ancak “*içerikli tiyatro*” bulamadığı için pek fazla tiyatroya gidemediğini ifade etmiştir. Tiyatro imkanlarının sinema kadar çeşitli ve kolay ulaşılabilir olmayışı da ebeveynlerin bu tarz etkinliklerde pek bulunmayışının sebepleri arasındadır.

V.Dini Eğitim: 1990'lı yılların sonlarını kapsayan Kur'an kursları hakkındaki düzenlemeler, o dönem pek çok aileyi etkilemiştir. Kur'an kursuna gitmek için yaş sınırlamasının getirilmiş olması, aileler için sıkıntı teşkil etmekteydi. Çünkü, çocuklarının öğrenmelerini istedikleri dini eğitimden uzak kalmalarını istemiyorlardı. 2000'li yılların başına kadar bu tip zor durumlarla karşılaşmış olan muhafazakar ebeveynlere, çocuklara dini eğitimin kimler aracılığıyla verilmesi gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Mülakat yapılan ebeveynlerin yarısı dini eğitimin aile aracılığıyla verilmesi kanaatinde olduklarıdır. Sekiz ebeveyn dini eğitimin devlet aracılığıyla verilmesi gerektiğini düşünürken geriye kalan sekiz ebeveyn ise kurumlar aracılığıyla verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Dini eğitimin aile içerisinde alınacağı görüşünde olan ebeveynlerin büyük bir kısmının ortak görüşü dini eğitimin ailede başladığıdır. Kimi ebeveyn yalnızca aile içerisinde alınan eğitimi vurgularken kimi ebeveyn ise

temel eğitimin aileden alınacağını, dışarıdan ise destek alınabileceğini belirtmiştir. Mülakat yapılan bir ebeveyn: *"Örnek olma noktasında aile ön planda olmalı, öğretme noktasında resmi olan kurumlara başvurulması gerektiğini düşünüyorum"* ifadelerini kullanmıştır. Bir başka ebeveyn ise bu konuda çocuğun yaşının önemli olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Yaş skalası çok önemli. Eğitimin her yaşta ayrı vericilik boyutu var. 0-6 yaş aile ve ebeveynle alakalı olan bir dönem. Bu yaş döneminde çok iyi eğitim alan çocuğun ileride bozulmayacağını düşünüyorum."* Sorunun yöneltildiği ebeveynlerden bir diğeri ise, günlük yaşantısı ile çocuklarına rol model olmaya çalıştığını dile getirmiştir.

Çocuklara dini eğitimin devlet aracılığıyla verilmesi gerektiğini düşünen ebeveynlerin "devlet"ten kastı ise genel anlamda Kur'an kursları ve okullardır. Bazı ebeveynler çocuklara dini eğitim verme açısından ailenin yetersiz olduğunu bu yüzden dini eğitimin Kur'an kursu ve okullarla pekiştirilmesi gerektiğini düşünürken, bazı ebeveynler ise okulların yetersiz olduğunu, bu yüzden Kur'an kurslarına ihtiyaç duyulduğu ve çocuklarının dini eğitimi için Kur'an kurslarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. *"Okullar daha etkili oluyor. Ama hiçbir şey vermeden okul olmuyor. Çocuk anne babadan da görecektir. Bir birikim, eğitim olacak aile içinde. Ama devlet kurumlarının daha çok yararı var"* cümlelerini kullanan ebeveyn, dini eğitimin aile içinde başlaması ama devlet eliyle desteklenmesi ve geliştirilmesi gerektiği kanaatindedir.

Ülkemizde devlet kurumları dışında da dini eğitimin verildiği kurumlar bulunmaktadır. Vakıf ve cemaatler aracılığıyla kurulan kurumlar bunlara örnektir. Çocuklarını dini bir cemaatin okuluna yollayan ebeveynin yöneltilen soruya verdiği cevap şöyle olmuştur: *"Zaten tüm çocuklarımızı özel okula gönderme nedenimiz de dini eğitimlerini en güzel şekilde almalarını istememizden dolayı."* Bu cevabı veren ebeveyn, dini anlamda çocuklarına yeterli eğitimi veremeyeceğini düşünmektedir ve hedeflediği dini eğitimi, çocuklarının gittiği okuldan alabilecekleri kanaatindedir. Kendisi de dini eğitimini kurumdan almış olan bir annenin düşünceleri ise şöyledir: *"Bence kurumlar aracılığıyla. Ebeveynlerin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Ben de kurumda yetiştiğim için. Eşim kurumlara karşı gerçi ama. Çünkü yaşlılarla birlikte olunca daha faydalı olduğunu düşünüyorum."* Bu açıklamayla birlikte;

yaşıtlarla birlikte olmanın öğrenme üzerinde etkili olduğu kanaatini çıkartabiliriz.

VI.Başörtüsü: Muhafazakar aile denildiğinde ilk akla gelecek unsurlardan bir tanesi hiç şüphesiz kadınların başörtülü olmasıdır. Ancak mülakat yapılan ebeveynler içerisinde başörtüsü takmayan anneler bulunmaktadır. Bu da bazı ebeveynlerin muhafazakarlığı başörtüsüyle bir tutmadığı yani, muhafazakarlığın başörtüsüyle sınırlandırılmayacağı anlamına gelmektedir. Çoğu annenin başörtüsü taktığı muhafazakar ebeveynlere kız çocuklarının başörtüsü kullanıp kullanmadıkları ve bu konuda herhangi bir problem yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. On iki yaşından büyük kız çocuğu olan ebeveynlerin yarısından fazlası çocuklarının başörtüsü kullandığını, diğer ebeveynler ise çocuklarının başörtüsü takmadığını ifade etmişlerdir.

Çocuğu başörtüsü takan ebeveynlerden bazılarının tüm kız çocukları başörtüsü takarken; bazı ebeveynlerden kiminin küçük kızları, kiminin ise büyük kızları başörtüsü takmaktadır. Bu tablo genel anlamda ailelerin çocukları üzerinde baskı yapmadığı ve muhafazakar aile gençlerinin kendi istekleri doğrultusunda başörtüsünü tercih ettiği kanaatini oluşturmaktadır. İki kızını da başörtüsü takan bir anne kızlarının nasıl kapandığını şu cümlelerle açıklamıştır:

Onlarda kendi istekleriyle kapandı. Ben heves oldu, okul başlayınca açılır zannettim. Ama eşarbını alıp önüme dikiliyordu. Bağlamazsam gitmiyordu. Öğretmenleri de bir şey demedi. Ablası da imam hatibe gidip kapandı, kendi istekleriyle. Ama büyük kızıma biraz baskı yaptım. Buluş çağına girdiğinde çocuklarımıza öğretmek zorundayız, Allahın emri olduğu için. Babası yapmadı. Büyük kızımla kapalılıkta farklı düşüncelere sahip değiliz ama siyasette farklı düşüncelere sahibiz.

Mülakat yapılan ebeveynler yukarıdaki örneğe benzer pek çok yaşamış örnek anlatmışlardır. Bunlardan bir diğerini ise yine bir anne dile getirmiştir: *“Küçüklüğünden beri, bir gün gelecek kapanacaksın fikrini alttan alttan aşılıyordum. Farz olmasını beklemeyen kapandı. Ani oldu. Ama problem yaşanmadı.”* Tıpkı bu iki örnekte olduğu gibi pek çok muhafazakar aile genci ailelerinin istek ve baskısı olmadan kendi rızaları ile başörtüsü takmayı tercih etmişlerdir. Hatta bir kısmı çok küçük yaşta başörtüsü takmaya başladığından ötürü, aileleri çevrelerinden tepki almışlardır. Görüşme yapılan ebeveynlerden sadece bir tanesi kızının babasının ısrarlarıyla başörtüsü takmak zorunda

kaldığını, başlarda başörtüsü takmak istemediğini fakat zamanla kendisinin de alıştığını ifade etmiştir.

Konunun başında bahsedildiği gibi; genç kızları başörtüsü takan muhafazakar aileler olduğu kadar başörtüsü takmayan muhafazakar aile gençleri de bulunmaktadır. Söz konusu gençlerden bir kaçı lise ve üniversite dönemlerinde başörtüsü takmışlar fakat o günün koşullarında yaşadıkları sıkıntılardan dolayı başörtüsü takmayı bırakmışlardır. Ebeveynlere bu konuda çocuklarıyla problem yaşayıp yaşamadıkları sorusu yöneltildiğinde ise; problem yaşamadıklarını, zorlamayla olmayacağını ama çocuklarının başörtüsü kullanmalarını istediklerini ifade etmişlerdir.

VII.Giyim Tarzına Müdahale: Modernleşen dünya ile birlikte günlük hayatımızda değişen unsurlardan biri de kılık-kıyafet olmuştur. Modanın ortaya çıkmasıyla birlikte giyim alışkanlıklarımız da değişime uğramaktadır. Muhafazakar kesimler 1990'lı yıllarda bol kesimli pardösüleri, büyük ebatlı eşarpları kullanmayı tercih ederken, 2000'li yıllara gelindiğinde; ağırlıklı olarak vücuda oturan dış kıyafetler giyinmeyi, eskiye nazaran daha küçük ebatlı eşarplar kullanmayı tercih etmektedirler. Bu değişime şahit olup, bizzat yaşayan ebeveynlere çocuklarının kılık-kıyafet tercihlerine müdahale edip etmedikleri ve bu konuda herhangi bir çatışma yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Sorunun yöneltildiği ebeveynlerin yarısı çocuklarının giyim tarzına müdahale etmediklerini ve çatışmadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler genellikle müdahaleden çok hatırlatma ve tavsiye yaptıklarını ifade etmişlerdir. Küçüklükten gereken bilinci verdikleri için müdahale etmelerine gerek kalmadığını, müdahalenin olumsuz sonuçlar doğurabileceğini dile getirmişlerdir. Kendi gençliğinde tesettür ve kıyafet noktasında zorlamalara maruz kalan bir anne yaşadığı sıkıntıları çocuklarına yaşatmak istemediğini dile getirmiştir: *"Ben kendim yaşadığım için çocuklarıma yaşatmak istemiyorum. Her şeyin bilincinde oldukları için sıkılmıyoruz. İçlerinde istek var onu görüyorum."* Yine çocuklarının giyim tarzı konusunda problem yaşamayan bir başka ebeveyn ise şunları söylemiştir: *"Bu konuda annelikten çok arkadaşlık yapıyorum. Ama baba çatışıyor. Tabi sınır dışı bir şey ise müdahale ederim. Küçükken askılı da giydi, oje de sürdü ama bunları yaparken*

uyarılarımı ve hatırlatmamı yaptım." Genel olarak aileler kılık-kıyafet noktasında gerekli bilgiyi çocukluktan vermeye başladıkları için ilerleyen zamanlarda büyük sorunlarla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Çocuklarının kılık-kıyafetlerine müdahale ettiklerini dile getiren ebeveynlerin ise 1/3'lük kısmı bu konuda çatıştıklarını ifade etmiştir. Konunun başında bahsedildiği gibi modayla birlikte değişmeye başlayan giyinme alışkanlıkları muhafazakar kesimi de etkilemiştir. Bu değişimden pek hoşnut olmayan bir ebeveyn, hislerini şu cümlelerle ifade etmiştir;

Pardösünün boyu git gide kısaldı, ceket boyuna geldi. Pantolonun dar olmamasına, giydiği kıyafetlerin dikkat çekmemesine dikkat etmeye çalıştım. Küçük kızımda kırtasiye malzemeleri ve kıyafetlerinde karakter barındırmayan ürünler almaya dikkat ediyorum.

Mülakat yapılan bir baba ise; hem dini düşüncelerine hem de yaşam tarzlarına uymayacak kıyafetleri doğru bulmadığını şöyle dile getirmiştir;

Bizim örf, adet, gelenek, göreneklerimize ters gelecek, bulunduğumuz çevre ve inançlarımız doğrultusuna karşı giyim tarzına karşıyız. Çok açık, çok dar giyilmesine karşıyız. Onlar da gerçi bunun şuurunda. Biraz daha dikkat edilmesi gerektiğini nadiren de olsa söylüyoruz.

Ebeveynlerin açıklamalarına bakıldığı zaman, bir başka ebeveynin ifadesiyle; *"çok uçlara kaçılmadığı sürece"* çocuklarına pek müdahale etmemektedirler. Dini yaşantılarına ve hayat tarzlarına ters düşecek durumlarla karşılaşmamak için önlemler almaya çalıştıkları sonucu çıkartılabilir. Tüm bunların yanı sıra kısıtlı giyim imkanlarından kaynaklı sıkıntıların yaşandığını da görmekteyiz. Küçük kızının yaşadığı sıkıntıları annesi şu sözlerle dile getirmiştir;

Tabi ki de oluyor. İki kızım çok farklı. Küçük kızım şuan on üç yaşında, on iki yaşında kapandı. Ona kıyafet bulma noktasında çok sıkıntı çekiyorum. Başındaki örtüyü kendi tercih etti kendi kapandı ama arkadaşları içinde kendini giyiminden dolayı kötü hissetsin istemiyorum. Malesef uygun kıyafet bulmakta zorlanıyoruz. Büyük kızım açık ama daha mutaassıp giyinmeyi seven bir kız. Ama şuan piyasada öyle kıyafetleri bulmakta zorlanıyoruz. Böyle olunca da ne bulursa almak istiyor. Böyle zamanlarda sıkıntı yaşıyoruz.

Çok az bir sayıda olsa dahi çocuklarıyla kılık-kıyafet noktasında çatışan ebeveynler bulunmaktadır. Genellikle kız çocuklarıyla problem yaşadıkları görülmektedir. Hem kız çocukları hem erkek çocuklarıyla bu konuda problem yaşayan ebeveynlerden bir tanesi düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmiştir;

Malesef oluyor. Ergenlikte erkek çocuklarıyla da oluyordu. Büyük kızım önceden daha tesettürlüydü. İş hayatına atılınca değişime uğradı. Küçük kızım da henüz tesettüre girmedi. Bekliyoruz. Sadece başörtüsü olmayabilir. Ama ben onu bayan olarak gördüğüm için daha dikkatli olsun, tedbirli olsun istiyorum. Moda buna yönlendiriyor. Kendine zaman içinde yer bulmaya çalışıyor.

Çocuklarıyla kılık-kıyafet noktasında çatışan ebeveynlerin genelde yaşadığı sıkıntı, özellikle kız çocuklarının başörtüsü takmıyor olmalarından ziyade; kısa, dar, vücut hatlarını belli edecek kıyafetler giymek istiyor olmalarıdır. Ancak ebeveynler çocuklarının bu isteklerinin medya ve moda kaynaklı olduğunun farkında olduklarını da dile getirmektedirler.

VIII.İbadetler: Muhafazakar aile gençleri denildiği zaman bir çok kişinin aklına; dindar, tesettürlü, namazlarını kılan, orucunu tutan bireyler gelmektedir. Çünkü biraz kalıplaşmış olarak; “annesı-babası nasılsa çocuğu da öyledir” anlayışı mevcuttur. Mülakat sırasında bir çok kez ebeveynlerin dini yaşantılarına mümkün olduğunca dikkat etmeye çalıştıkları, mümkün mertebe ibadetlerini yerine getirmeye özen gösterdikleri anlaşılmıştır. Bu hassasiyete sahip olan ebeveynlere; çocuklarının ibadetlerini yerine getirip getirmediği ve yine onlara bu konuda herhangi bir müdahaleleri olup olmadığı sorulmuştur.

Ebeveynlerin tümü çocuklarının oruçlarını tuttıklarını dile getirirken, namaz konusunda büyük sıkıntı yaşadıklarını da ifade etmektedirler. Kimi ebeveyn çocuklarını küçüklükten beri namaz kılmaya alıştırmaya çalıştığını fakat pek etkili olamadığını belirtirken, kimi ebeveyn de çocuklarının iş hayatından kaynaklanan sorunlardan dolayı ibadetlerini tam yerine getiremediklerini açıklamışlardır. Bazı ailelerde büyük çocuklar ibadetler konusunda daha hassas davranırken, bazı ailelerde ise küçük çocuklar ibadetlerine daha fazla hassasiyet göstermektedirler. Bu tutarsızlığın nedenlerinden biri; dönemsel yani yaşa bağlı geçişlerden kaynaklanmaktadır. Tıpkı böyle düşünen bir ebeveyn çocuklarının ibadetleriyle ilgili şu bilgileri vermektedir;

Oğlum dört yaşından beri cumalarını kılar. Ama namaza ortaokulda başladı, bırakmadı elhamdulillah. Büyük kızım bir-iki sene kıldı. Şuan on sekiz yaşında. On beş yaşının başında buluş çağında diye kaza namazlarını kılıyordu. Ama bir seneye yakın bıraktı.

Ebeveynlerin ibadetler konusundaki genel tavrı; baskı yapmadan, küçük hatırlatmalarla çocuklarının ibadetlerini yerine getirmelerini sağlamak. Baskı

ve zorlamaların çocuklarını sıkacağını, ibadet etmekten uzaklaştıracağını düşünmekte. Hatta bir ebeveyn çocukların çok küçük yaşlarda, bilincin olgun bir birey kadar oturmadığı dönemlerde ibadet etmeleri fikrine şöyle bakmaktadır;

Soyut düşünce oturmadan, kafada sorular sorulmaya başlamadan bu tür şeylere karşıyım. Beş yaşında namaz kıldırmak ya da yedi yaşında hafız yapmak gibi... Papağan gibi oluyor o zaman. Çünkü bunun ileriki yaşlarda patlaması daha acı oluyor. Daha çok tavsiye, öğüt şeklinde. Çünkü din de bir öğüttür. Sindire sindire olması lazım.

Yapılan görüşmeler sonucunda ebeveynlerin ibadetleri çocuklarına özendirme, sevdirmeye çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Her ebeveyn çocuklarının ibadetlerini eksiksiz yerine getirmesini beklemekte ancak bunun içinde aceleci ve sert davranmanın yanlış olduğunu düşünmektedirler.

IX.Marka Algısı: Refah seviyesinin ve alım gücünün artması, pazarların ürün ve marka anlamında çeşitlilik göstermesi, moda ve akımlar bireylerin günlük hayattaki tercihlerinin yönlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Günümüzde maddi durumuna göre hatta bazen maddi durumunu zorlayacak derece marka algısı oluşturulmuştur. İnsanlara dikkatli bakıldığı zaman; en küçüğünden en büyüğüne son model telefonlara, üzerlerinde taşıdıkları kıyafetlerin markalarının büyük amblemlerine, sosyal medyada lüks mekanlara gidildiğini belli eden paylaşımlara şahit olmaktadır. Artık zaruretten değil, tamamen kapitalist düzene hizmet eden tüketim toplumu algısıyla ihtiyaç listesi belirleyen bir toplum haline geldiğimiz acı bir gerçektir. Bunun yanı sıra İslam dininin vurguladığı esaslardan biri "ısraf"tır. Tüm bunlar göz önüne alınarak muhafazakar ebeveynlerin ve çocuklarının markalı ürün kullanma temayüllerinin olup olmadığı sorulmuştur.

Ebeveynlerin neredeyse tamamı yöneltilen soruya markalı ürün takıntılarının olmadığı, eğer markalı ürün kullanmayı tercih ediyorlarsa da ürünlerin kaliteli oluyor olmasından kaynaklandığı ancak önceliklerinin marka değil kalite olduğu cevabını vermişlerdir. Kaliteli ürün olması için illa markalı olmak zorunda olmadığını da özellikle belirtmişlerdir. Daha çok beğendiklerini ve kendilerine yakışanı giyinmeyi tercih ettiklerini, bu yüzden de pazardan ya da mağazadan almış olmanın pek de bir öneminin olmadığını ifade etmişlerdir.

Markalı ürün tercih eden ebeveynlerin daha çok babalardan oluşması dikkat çekici bir noktadır. Aldıkları ürünlerin kaliteli ve markalı olmasının gerekliliğini çalışma hayatına dayandırmaktadırlar. Mülakat yapılan bir baba bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir;

Kalite olarak, işçilik olarak işimizin konumu gereği sıradan bir elbise giyemiyoruz. Bizi taşıması gerektiğini düşünüyorum. Eşim biraz daha maddi boyutuna bakar. Pahalı almayalım der. Ben ise giyim kuşamın ticarete büyük etkisi olduğunu düşünüyorum. Kişinin kendine güven getirdiğini düşünüyorum.

Görüşme yapılan bir anne eşinin neden markalı ürün tercih ettiğini şöyle açıklamıştır: *"Eşim de seviyor ama olmazsa olmazlardan değil. İşi gereği düzgün giyinmesi gerekiyor."*

Kalitesinden dolayı markalı ürün tercih eden ebeveynler olduğu gibi, sırf marka olduğu için, daha fazla para vermeye karşı olduğundan dolayı markalı ürün tercih etmeyen ebeveynler de bulunmaktadır. Görüşme yapılan bir ebeveyn bu konudaki hassasiyetini şu cümlelerle ifade etmiştir;

Tam tersi bazen marka olduğu için almak istemiyorum. Beğendiğim bazı ürünlerin üstünde amblem olduğunda ve onu üzerimde taşıdığımda kendimi reklam panosu gibi hissediyorum. Bir de markada satılan bazen ürünün kalitesi değil de tasarım maliyeti oluyor. O yüzden önceliğim markadan çok kalite oluyor. Bunun yanında deri ve kıldan yapılan ürünlerde dini hassasiyetlerime uyması da önemli.

Bu açıklamayla birlikte markalı ürün denildiği zaman akla sadece kılık-kıyafetin gelmemesi gerektiğini de anlamış oluyoruz. Günlük hayatta kullanılan ürün ve gıdaların da bu konu içerisine dahil olduğunu görüyoruz. Sorunun yöneltildiği ebeveynlerden bir tanesi, sadece yiyecek yönünde takıntısı olduğunu ifade ederken bir başka ebeveyn şu açıklamaları yapmıştır: *"Kullanıyoruz ama her şeyde değil. Gıda da dikkat ediyoruz. Bu insanın doğasında var. Paran çoğaldıkça harcarken de, çevrendekileri seçerken de ona göre hareket ediyorsun. Markayı kalite açısından tercih ediyoruz."*

Yöneltelen soruyla birlikte bazı ebeveynler; aslında marka takıntıları olmadığını sandıklarını fakat markadan çok kalite tercih etmeye çalışınca böyle bir şeyin farkına vardıklarını belirtmişlerdir;

Markayı kalite olduğu için tercih ediyorduk ama son beş-altı yıldır marka takıntım yok. Çocuklarımda da bunu aşmaya çalışıyoruz. Marka takıntımız varmış. Bunu aşmamız kolay olmadı. Kaliteli ve

uygun olan her ürünü almaya çalışıyoruz. Bu tavrımdan dolayı da eşim takdir ediyor.

Bir kaç ebeveyn hariç, görüşme yapılan ebeveynler çocuklarının da marka düşkünlüğü olmadığını belirtmişlerdir. Çocuklarının da markalı ürün temayülü olmadığını söyleyen bir anne şunları eklemiştir: *"Markalı ürün takıntısı olan çocukların örnekleri anne-babaları."* Yine bir başka ebeveyn de çocukları için: *"Aileden ne görüyorlarsa o. Bizde olmadığı için onlarda da yok"* cevabını vermiştir. Ebeveynler arasında çocukları marka eğilimli olanlardan bir tanesi bu durumu nasıl aştıklarını şöyle açıklamıştır;

Var, malesef. Aynı kalitedeki iki ürünü kıyaslarken markalı olanı tercih ediyorlar. Onlara da kaliteyi aşılama çalıştık. Onlarla birlikte pazara da gidip alışveriş yapabiliyoruz. Toplum da ona döndü. İnsanlar alım güçlerine göre değerlendiriliyorlar. Ayağınızdaki ayakkabının markasına göre girdiğiniz ortamda değer görüyorsunuz.

Yine çocuklarının marka temayülü olan bir başka anne ise: *"Var ama çok fazla değil. Onlara belli seçenekler sunuyorum. Hastalık derecesinde bir sıkıntı yok"* açıklamalarıyla çocuklarına karşı olan tutumunun nasıl olduğunu dile getirmiştir.

X.Serbest Zaman: Her geçen gün yapılacak işlerin çoğalması, sorumlulukların artması, küresel anlamda mesafeler kısılırken bölgesel anlamda trafiğin artması gibi pek çok etken bireylerin kendilerine ayırdıkları vaktin gittikçe azalmasına neden olmaktadır. Ebeveynlere, kendilerine ayırabildikleri bu kısıtlı zamanda, kendilerinin ve çocuklarının neler yaptıkları sorulmuştur.

Yöneltilen soruya ebeveynlerin en çok verdikleri cevaplar sırasıyla; "kendini geliştirmek", "spor yapmak ve gezmek", "aileye vakit ayırmak" ve "kitap okumak" olmuştur. Bunların dışında ise; "ibadetlerle meşgul olmak", "gündemi takip etmek" ve "dinlenmek" gibi cevaplar vermişlerdir.

"Kendini geliştirme" anlamında yapılan etkinlikler çoğunlukla eğitim alanını kapsamaktadır. Mülakat yapılan ebeveynler arasında açıktan üniversite okuyanlar bulunmaktadır. Kendilerine ayırdıkları vakitlerde ders çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra, koçluk semineri alan, İSMEK'in çeşitli kurslarını takip eden, sosyal amaçlı STK'larda görev alan ebeveynler de bulunmaktadır. Muhafazakar aile çocukları ise; mentörlük, tiyatro, gitar, ney

gibi çeşitli kurslara gitmektedirler. Aynı zamanda evde de zihin ve hayal dünyalarını geliştirecek, sahip oldukları becerileri sergileyebilecekleri çalışmalar yaptıklarını da belirtmişlerdir.

Bir diğer yanıt olan "spor yapmak ve gezmek", hem ebeveynlerin hem de çocuklarının ortak yaptıkları etkinlikler arasında. Ebeveynler ve çocukları aynı oranda spor yapmaktadır. Bunun yanında, muhafazakar aile gençleri ebeveynlerine göre arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirmekte, dışarı çıkmakta ve gezmektedirler. Muhafazakar aileler eğer gezmeye gidiyorlarsa bu etkinliği de yine çocuklarıyla birlikte yapmayı tercih etmektedirler.

En başından beri sık sık tekrar edilen zaman sıkıntısı, bireylerin birbirleriyle olan iletişimini de zaman zaman sekteye uğratmaktadır. Bu sebepten hem ebeveynler hem de çocukları kendilerine kalan zamanları birlikte ve diğer aile bireyleriyle geçirerek değerlendirmeyi tercih etmektedirler. Kimi aileler haftada veya on beş günde bir diğer aile bireyleriyle bir araya gelmeye çalışırken kimi ebeveynler "akraba günleri" yaparak aralarındaki bağı koparmamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca haftanın bir gününü "aile günü" olarak belirleyen aileler de bulunmaktadır. Belirlenen bu günde aile bireyleri sadece birbirlerine vakit ayırmakta ve hep birlikte vakit geçirmektedirler.

Mülakat yapılan ebeveynlerin büyük bir kısmı belirli bir eğitim seviyesine sahip, kendini yetiştirmiş bireylerden oluşmaktadır. Konunun başında en çok "kendini geliştirme"nin vurgulandığı ifade edilmiştir. Bireyin kendini geliştirme araçlarından biri de kitap okumaktır. Ebeveynlerin bu konuda da istikrarlı olduğu görülmektedir. Burada kitap okumaktan kasıt sadece popüler kültür kitaplar okumak değil, dini içerikli kitapları da kapsamaktadır. Sorunun yöneltildiği bir ebeveyn: *"Takip ettiğim yazarlar var, kitaplarını külliyat şeklinde bitirmeye çalışıyorum"* cevabını verirken, bir başka ebeveyn ise: *"Kitap okumayı kendime ayırdığım özel zaman olarak düşünürüm. Bulduğum ortamdan lezzet almak, şükür, tevekkül, tefekkür.. öyle geçiyor"* cevabıyla kendine ayırdığı özel zamanını nasıl değerlendirdiğini özetlemiştir. Ayda bir kitap bitirmeye çalışan ebeveynler olduğu gibi, her gece yatmadan önce kitap okumayı adet edinmiş ebeveynler de bulunmaktadır. Ayrıca ebeveynler çocuklarının da kitap okuma alışkanlıklarının olduğunu ve kitap okumayı çok sevdiklerini eklemiştir.

Diğer etkinlikler kadar baskın olmamakla birlikte, sadece ebeveynlerin yapıyor olduğu faaliyetler bulunmaktadır. Camiye gitmek, sohbet gitmek, Kur'an okuyup tespih çekmek gibi ibadetlerle kendilerine ayırdıkları vakitleri değerlendiren ebeveynler vardır. Bunun yanı sıra; sosyal medya, tv ve gazeteden gündemi takip etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

XI.TV,İnternet,Telefon: Dünyanın küresel bir köy haline geldiği teknoloji çağında neredeyse evinde internet olmayan aile kalmamıştır. Her şeyin internet üzerinden halledildiği, ders ve ödev takiplerinin internetten yapıldığı, faturaların internetten ödendiği hatta alıverişin bile internetten yapıldığı bir dönemde internet kullanmayan aile sayısı oldukça azdır. Her evin temel oyalanma ve eğlence unsuru olan televizyonlar ise bir evin olmazsa olmazıdır. Günümüzde düşük gelirli bir ailenin bile evinde en lüks eşyalardan biri televizyondur. Tüm bunların yanında ilkokula giden bir öğrencinin elinde bile son modelini görebileceğimiz cep telefonları, artık ihtiyaç kaynaklı kullanımını aşmış maddi varlık göstergesi haline gelmiştir. Aslında bilinçli kullanıldığında her biri başlı başına yararlı ve ihtiyaç olan bu teknolojik aletlerle ebeveynlerin ve çocuklarının arasındaki ilişkinin nasıl olduğu sorusu yöneltmiştir.

Sorunun yöneltildiği ebeveynler hem kendilerinin hem de çocuklarının en çok internet başında zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Artık neredeyse tüm cep telefonlarında kullanılabilmesi itibariyle internete çok rahat ulaşılabilir. Bunun yanı sıra sosyal medya gibi hem gündemin takip edildiği hem de şahsi paylaşımların yapıldığı sosyal platformların çok popüler olması da internet kullanımının artmasında çok büyük etkiye sahiptir. Verilen yanıtlarda ebeveynler, çocuklarının daha çok ödevlerini yapmaları için ya da oyun oynamak için interneti kullandığını ifade ederken; kendileri için ise, sosyal medyadan haber takibi için internet kullandıklarını dile getirmişlerdir. Tüm bunların yanı sıra hem kültürel hem dini anlamda kişisel gelişim için internet kullanan ebeveynler bulunmaktadır. Ayrıca işi gereği sürekli olarak interneti kullanan ebeveynler de vardır. İnternetin bu kadar hayatlarının merkezinde olmasından herhangi bir şikayeti olmayan ebeveynler olduğu gibi, çocuklarının hastalık derecesinde internet ve bilgisayara bağımlı olmasından büyük rahatsızlık duyan ebeveynler de oldukça fazladır. Bu şikayetin temel nedenlerinden biri çocuklarının internet ortamında neler yaptıklarını tam olarak

bilememelerinden kaynaklanmaktadır. Sorunun yöneltildiği tüm ebeveynler evlerinde internet olduğunu belirtirken, yalnızca bir kaç ebeveyn internet ve bilgisayarla aralarının olmadığını ifade etmiştir.

Yapılan mülakatlar doğrultusunda, her evde internet bulunduğu ve etkin kullanıldığı sonucuna varılırken; aynı şeyin televizyon için geçerli olmadığı fark edilmektedir. Mülakat yapılan bir kaç ailenin evinde televizyon olmadığı öğrenilmiştir. Evlerinde televizyon olan aileler, televizyonu ağırlıkla; haber, açık oturum ve belgesel gibi programları seyretmek için kullanmaktadırlar. Artık neredeyse her kanalda akşamları iki dizi bulunmasına rağmen ailelerin büyük çoğunluğu dizi takip etmemektedir. Hatta bir ebeveyn dizi takip etmeme nedenini; *“televizyona bağımlı olmamak için”* şeklinde açıklamıştır. Bunun yanı sıra televizyonu dizi izlemek için kullanan bir kaç ebeveyn de bulunmaktadır.

Konunun başında da ifade edildiği gibi artık ilkokula giden çocukların bile sahip olduğu cep telefonu gün içerisinde çok fazla kullanılan bir araç haline gelmiştir. İnternete ulaşımı da kolay bir şekilde sağlaması, cep telefonunun etkin kullanımında önemli bir faktördür. Mülakat yapılan ebeveynler içerisinde akıllı telefonu olmayanlar, sadece görüşme yapmak için cep telefonunu kullananlar, *“mesaj göndermeyi dahi bilmiyorum”* açıklamalarında bulunanlar olduğu gibi; işi gereği, sosyal medyayı sıkı takip ettiğinden dolayı cep telefonuyla çok meşgul olanlar da bulunmaktadır. Cep telefonunu işi gereği çok aktif kullanan bir ebeveyn: *“Telefon hayatımın bir parçası. Altıncı duyum gibi oldu. Çok istemememe rağmen”* açıklamasını yapmıştır. Mülakat yapılan bir çok ebeveyn çocuklarının cep telefonlarıyla çok fazla vakit geçirmesinden dolayı rahatsızlık duymaktadırlar. Çocuğunun cep telefonunu etkin bir şekilde kullanmasından rahatsızlık duyan bir anne konuyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: *“İnternete ya da sosyal medyaya bağımlılık onda biraz gerekenin üzerinde. Onun için akıllı cep telefonu olmazsa olmaz. Güzel lüks bir telefon onlar için çok önemli bir oyuncak gibi.”* Cep telefonuyla fazla ilgili olan muhafazakar aile gençleri olduğu kadar lise çağında olup da cep telefonu olmayanlar da bulunmaktadır. Genellikle üniversite sınavına hazırlandıkları için kendilerini engellememesi amacıyla aileler çocuklarına telefon almamışlardır. Liseye giden kız çocuğu ve orta

okula giden erkek çocuğu olan bir ebeveyn, kız çocuğunun telefonu olmadığını ancak erkek çocuğunun telefonu olduğunu ifade etmiştir. Kız çocuğunun telefonunun olmamasını ise; babasının, kızının telefona ihtiyacının olmadığı kanısında olmasıyla açıklamaktadır.

5.2. Değerler

Daha öncede belirtildiği gibi bir kişi ya da grubu tanımak/anlamak için sahip olduğu değerlerin ortaya çıkarılması gerekir. Her muhafazakar ailenin sahip olduğu maddi/manevi bir çok değer bulunmaktadır. Anne-babaya saygı, iş ahlakı, komşuluk ilişkileri, dini ve toplumsal sorumluluklar vb. bir çok madde muhafazakar ailenin sahip olduğu değerleri belirlemek ve açıklamak için sıralanabilir. Elbette muhafazakar aileyi ilgilendiren tüm değer yargılarını ele almak yapılan çalışma açısından oldukça zor olacağından, önceden belirlenen altı başlık altında muhafazakar ailelerin değerlerine ilişkin bilgiler edinildi.

I.Flört: Geleneksel toplum yapımızda görücü usulü ile evlenmenin büyük bir yeri vardır. Ancak bu tip evlilikler yerini, halk arasında "severek evlenme" olarak tabir edilen evliliklere bırakmaktadır. "Severek evlenme"den kasıt; evlenecek olan kişilerin, *kız isteme* sürecinden önce de birbirlerini tanıyor olmaları ve aralarında duygusal bir bağın oluşmuş olmasıdır. Mülakat esnasında bir anne; "...Bizim zamanımızdaki flört uzaktan uzağa bakışmaydı. Ama benim iki kızım da severek, flört ederek evlendi" cümleleriyle de flörtün dünden bugüne geçirdiği anlam değişimini özetlemiştir.

Kurt (2013: 358) çalışmasında;

...modernlik öncesi dönemde Türk toplumunda genel olarak İslami kurallara uyulduğu bilinmektedir. Günümüzde ise Batılılaşmanın da etkisiyle -evlilik öncesi farklı düzeylerdeki cinsel yaklaşımları ifade eden- flörtün normal karşılanması yönünde bir eğilim belirmiştir.

Yapılan görüşmelerde ailelere flört hakkında ne düşündükleri ve sağlıklı bir evlilik oluşturabilmek için flörtün gerekli olup olmadığı soruldu. Sorunun yöneltildiği aileler içerisinde flört ederek ya da uzun yıllar nişanlı kaldıktan sonra evlenenler olmasına rağmen genel görüş flörtün gerekli olmadığıdır. "*Gerekli değil. Biz 30 senelik evliyiz. Flört etmedik, görücü usulü evlendik. 6-7 sene flört edip 3 ay sonra ayrılan bir çok insan var*" açıklamasını yapan

ebeveyne göre, görücü usulünün sağlıklı bir evlilik için daha önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Genel olarak aileler flörtün "*gerçeklikten uzak*", karşılıklı olarak birbirini kandırma üzerine kurulu bir ilişki olduğu kanaatindedir. Flört, tıpkı bir oyun gibi, rol yapılarak sürdürülen bir süreç olarak görülmektedir. Gerçeklik barındırmayan bir ilişkinin ardından evlenen çiftlerin evlilikten sonra büyük hayal kırıklıkları yaşadığını ve bunun sonucunun boşanmalara bile sebep olduğunu söylemektedirler. Bunun yanı sıra kısa bir nişanlılık sürecinden sonra görücü usulüyle evlenen ailelerin bir çoğu da evliliklerinin çok güzel gittiğini, eşlerini çok sevdiklerini dile getirmektedirler. Anlatılmaya çalışılan tüm bu düşünceleri, bir anne şu cümlelerle ifade etmiştir;

Kesinlikle gerekli değil hatta gereksiz olduğunu düşünüyorum. Kız; cici kızı, oğlan; cici oğlanı oynuyor. Kişiler birbirlerini olduklarından çok farklı insanlar olarak görüyor. Evlendikten sonra gerçek kişiler ortaya çıkınca şaşkınlıklar başlıyor ve evlilik bitiyor. Bunun yerine tavsiyelerle veya doğal arkadaş ortamlarında tanıdıktan sonra, hatta görücü usulüyle, aile tanıştırmalarıyla yapılan evliliklerin çok daha sağlıklı ve başarılı olacağını düşünüyorum.

Mülakat yapılan ebeveynler, nişanlılık sürecinin de çiftlerin birbirlerini tanımaları için yeterli olduğunu düşünmekte. Ayrıca çiftlerin ayrılmalarıyla sonlanan flörtlerde bireylerin duygusal anlamda yaralandıklarını ve genelde bu durumdan en çok kadınların etkilendiğini de eklemektedirler.

Mülakat yapılan ebeveynlerden otuz ikisi flörtün gerekli olmadığını savunurken, geriye kalan iki ebeveyn ise flörtün gerekli olduğunu düşünmektedirler. Flörtün gerekli olduğunu düşünen ebeveynlere göre; çiftlerin karşılıklı olarak birbirlerini tanımaları gerektiği kanaati ön plandadır. "*Gerekli bence. Biz 4 ay nişanlı kaldık. Acele etmemek gerek, tanımak gerekli. Nişandan öncesi olmalı*" diyen ebeveyn, nişanlılık sürecinin yeterli olmadığını ifade etmektedir. Buradan anlaşılıyor ki; muhafazakar ebeveynlerin flörtten kastı, cinsel bir birliktelikten ziyade, bireylerin birbirlerine sosyal anlamda tanımalarıdır.

II.Kürtaj: Değerler başlığı altındaki en hassas konu belki de kürtajdır. Çünkü kürtajla birlikte, isteyerek veya istemeyerek potansiyel bir cana son verilme durumu söz konusudur.

Ülkemizde de dönem dönem tartışma konusu olarak gündeme taşınan kürtajın hangi durumlarda meşru bir davranış olduğu soruldu ailelere. Bu konuda ebeveynlerin neredeyse tamamı aynı fikirdeydi. Kürtaj kesinlikle yanlış bir davranıştır. Fakat burada çok ince bir çizgiyle kürtaj "*kesinlikle yanlıştır*" diyen ebeveynler ikiye ayrılıyor.

Kürtajın yanlış bir davranış olduğunu belirten ebeveynlerin 1/3'ü, hiçbir gerekçeyi kabul etmeksizin kürtajın dinen yanlış olduğunu katı bir şekilde savunmakta, gerekli tedbirlerin hamile kalınmadan önce alınması gerektiğini belirtmektedirler. Geçmişte kürtaj olmuş bir anne duygu ve düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir; "*Hiçbir durumda doğru değil. Ben de kürtaj yaptırıldım. Şimdiki aklım olsaydı yaptırmazdım. O cana kıyacağına, önlemini baştan alacaksın.*"

Kürtajın yanlış olduğunu savunan diğer ebeveynler ise; "*ancak annenin sağlığının tehlikeye girdiği durumlarda*" dinen kürtaja izin verildiğini söylemektedir ve sağlık durumu dışındaki hiçbir şartı geçerli görmemekte, nüfus planlaması gibi politikalar için kullanılmasının doğru olmadığını belirtmekte, kürtajı cinayet olarak adlandırmaktadırlar. "*Mecburi olduğu zamanlar var. Anne sağlığını etkiliyorsa öncelikli olan anne sağlığı. Ama doğum kontrol yöntemi olarak kullanılmasına kesinlikle karşıyım*" ifadelerini kullanan bir anne, aynı fikri taşıyan diğer ebeveynlerin de düşüncelerinin tercümanı olmuştur.

Bunun yanında mülakat yapılan aileler içerisinde kürtaj olmak zorunda kalan anneler de bulunmaktadır. Maddi manevi imkansızlıklardan dolayı kürtaja mecbur kaldıklarını fakat şimdiki akılları olsa böyle bir girişimde bulunmayı tercih etmeyeceklerini belirten, "*Hiçbir konuda doğru bir davranış değil. Ben de yaşadım, mecbur kaldım, isteyerek bilinçli olmadı. Çocuklarım küçüktü*" diyerek üzüntü ve pişmanlıklarını dile getiren ebeveynlerle karşılaşmıştır.

Neredeyse görüşme yapılan ailelerin tamamına yakını kürtaja olumsuz bakarken kürtajın gerekli olduğunu düşünen aileler de bulunmaktadır. Kürtajın gerekli görülmesindeki nedenlerin başında tecavüz gelmektedir. Tecavüze uğrayan annenin dünyaya getireceği çocuğa haksızlık olacağını bu yüzden

kürtajın doğru olduğunu ifade etmektedirler. Hatta mülakat esnasında bir baba bu düşüncesinin ciddiyetini "altını çiziyorum" ifadesini kullanarak arttırdığını belirtmek istemiştir.

Dinen de onun bir ruh, sadece bir sümük et parçasıyken ruhun üflenmesine işaret edilen bir ayet var. Sanırım o süre 80-90 gün gibi bir süre. Kesinlikle o süreye riayet etmeli kadın. Mesela doğurmaması gereken durumlar var; tecavüz olabilir, istemediği bir adamdan olabilir. Kesinlikle aldırılmalı, onun altını net bir şekilde çiziyorum. Belli bir süre var, Allah ruhu üfledikten sonra da aldırılmaması lazım.

Fakat bunun yanında kürtaj olma sürecinin dinen belirlendiğini, eğer anne kürtaj olacaksa kesinlikle bu süre zarfında olması gerektiğini, ancak bu süre geçilmişse yine kesinlikle kürtaj olunmaması gerektiğini de söylemiştir. Kürtajın gerekli görüldüğü bir diğer neden ise ailenin bulunduğu şartların uygun olmayışı, maddi anlamdaki yoksunluklardır. Mülakat yapılan bir baba; "*Ne gerekiyorsa ona karar verilmeli. Ailelerin vereceği ortak karardır o. Bizim oldu ama mecburduk, o yüzden oldu*" ifadelerini kullanarak, düşüncesinin kendince haklılığını ifade etmeye çalışmıştır.

III.İdeal Çocuk Sayısı: Hem dini hem de kültürel değerlerimizin ortak paydada bulunduğu noktalardan biri çok çocuklu aile yapısıdır. İslam dinin "kalabalık ümmet olma" anlayışı, ülke politikamızın her zaman çocuk doğumuna ve nüfus artışına olan teşvikleri genel anlamda çok çocuklu aileler olmamızın altında yatan temel nedenler olarak sıralandırılabilir. Abdurrahman Kurt (2013: 360)'da çalışmasında; dini inançlar ve doğurganlık arasında ilişki bulunduğunu, bu sebeple dindar olan ailelerin daha çok çocuk sahibi olmasının beklendiğini ifade eder.

Mülakatın bu aşamasında ebeveynlere, kendilerince ideal çocuk sayısının ne kadar olduğu sorusu yöneltildi. Bu soruya verilen cevaplar diğer sorulara verilen cevaplara göre çeşitlilik göstermektedir.

Görüşülen ebeveynlerden sekizi ideal çocuk sayısının, ailenin "bakabileceği kadar" çocuk olduğunu dile getirmiştir. "Bakabileceği kadar" ifadesinden kasıt, hem maddi hem de manevi anlamdaki bakımdır. Mülakat yapılan bir baba bu durumu; "*Bu insanın ekonomik anlamda yetiştirebileceği, ilgilenebileceği kadar olmalı*" diye ifade ederken, bir anne ise; "*Bence bir anne*

eğitimini, maddi-manevi yapabiliyorsa bir,üç,beş olur" cümleleriyle açıklamıştır.

Sorulan soruya daha net ifade veren ebeveynlerden on ikisi ideal çocuk sayısının iki olduğunu belirtmiştir. Bu cevabı veren anne-babaların genellikle yaptığı açıklamalar, bir çocuğun az üç çocuğun çok olduğu yönündedir. Bir çocuğun az olmasını; hem çocuk yetiştirme hem de ileride aileye bakma açısından sıkıntılı bulmaya bağlamaktadırlar.

Ülkemizin genç nüfusa sahip olması için devlet yetkililerinin de desteklediği ideal çocuk sayısı en az üçtür. Kimi ebeveynin çocukluk hayali, kiminin kalabalık ümmet olma isteği, kiminin de ülke politikasına bağlı olarak üç çocuk cevabını vermesi görüşme yapılan ebeveynlerin yarısından fazlasını kapsamaktadır. Mülakat yapılan bir baba ideal çocuk sayısının neden üç olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir;

Kişiye göre değişir. Bana göre üçtü, üç çocuğum var. Hem maddi hem manevi imkanlara göre değişir. Tek çocuk yalnız büyüyor ve bencil oluyor, iki çocuk hiçbir zaman grup oluşturamıyor, grup ve toplum bilinci oluşmuyor. Üç çocuk bu noktada toplum ve grup bilinci oluşturan bir sayı. Kalabalık bir aileden geldim, kalabalık aileyi de seviyorum.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, üç çocuğun ideal olduğunu devlet politikasına dayandıran ebeveynlerden biri; "*Üç çocuk idealdir. Devletimizin yetişmesi gerekiyor, ileride yatırım yapılacak çocukların olması iyidir*" sözleriyle düşüncelerini dile getirmiştir.

Son olarak, mülakat yapılan ebeveynlerden onu ideal çocuk sayısının dört olduğu kanaatindedirler. Yöneltilen soruya dört çocuk cevabını veren ebeveynlerin yarısı açıklamalarını; "*iki kız iki erkek, dört çocuk*" şeklinde yapmışlardır. Geriye kalan ebeveynler ise kalabalık ailenin güzel olduğunu, çok çocuğun evin neşe kaynağı olduğunu ve kardeşliğin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

IV.Kadınların İş Hayatındaki Rolü: Ülkemizde kadınlarının iş hayatına aktif olarak katılımı beraberinde pek çok soru ve problemi de gündeme getirmiştir. Bu problemlerden biri çalışan kadının evine, eşine ve çocuklarına bir ev hanımı kadar vakit ayıramadığı düşüncesidir. Bir diğer problem ise; dinen kadının

çalışmasının caiz olup olmadığı mevzuudur. Hem dini hem kültürel manada pek çok sorunu içinde barından, "kadınların iş hayatında aktif rol oynaması" hakkında ne düşündükleri sorulan ebeveynler ilgi çekici cevaplar vermiştir.

Yöneltilen soruya ebeveynlerin yarısından fazlası, kadınların iş hayatında aktif rol oynamasını destekliyorum cevabını vermiştir. Bu desteğin birden fazla nedeni bulunmaktadır. Genel kanaatlerden bir tanesi; "kadının kendi ayakları üzerinde durabilmesi" olmuştur. Kadının eşinin maddi durumu iyi olsa bile kendi ayakları üzerinde durmasının güzel bir davranış olduğunu, aynı zamanda evde söz sahibi olması açısından da etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Kadının iş hayatında bulunmasını destekleyenler içerisinde, belirli şartları olan ebeveynler vardı. Örneğin bir anne;

Sınır olması gerektiğini düşünüyorum. Kadınlar belli yerlerde olmalı. Öğretmenlik, hemşirelik, doktorluk... Hem de kadınların ezilmeyeceği. Kadınlar bu kadar çok işte olduğu için erkekler işsiz kalıyor. Eğitimli olmalılar ama her işe girişmelerine doğru bakmıyorum. İş hayatında ezilen kadınlara üzülüyorum. Her yere girmesinler.

ifadelerini kullanarak aslında ülkedeki işsizliğin nedenlerinden birine değinmekte, ayrıca kadınların iş hayatında karşılaştığı büyük sıkıntılardan birini dile getirmektedir. Mülakat yapılan bir başka anne de bu tarz ifadelerde bulunmuş ve kadınların nezaketlerinden fazlaca ödün vererek erkek işlerine de el attıklarını belirtmiştir.

Çalışan kadına destek veren ebeveynler, hem dışarıda hem evde çalışmanın kolay olmadığını da belirtiyorlar. Bu yüzden evdeki diğer bireylere de çok iş düştüğü kanaatindedirler. Bu düşüncelerini mülakat yapılan bir anne şöyle ifade etmiştir;

Çok olumlu bakıyorum. Erkekler çoğu zaman düz mantıklı hareket edebiliyorlar. Kadınların daha esnek ve daha merhametli bakış açıları var. Kadınlar aktif olursa dünya çok daha güzel olacak. Asya toplumunda kadının görevi gerçekten çok yüksek. Ama kadını Avrupa toplumu gibi çalıştırıp, Asya toplumu gibi beklenti içinde olursak sonuçlar hayal kırıklığı içinde olur. Kadın çalışıyorsa beklentimizin düşük olması gerekiyor. Çalışan bayan olduğunun farkına varıp, çevresini de bu şekilde yönlendiren ve çocuğuna da bu şekilde vakit ayıran annelerin çocuklarında da çok fazla problem olacağını sanmıyorum.

Mülakat yapılan ebeveynlerden bir baba ise kadının çalışması ile ilgili şunları eklemiştir; "*Kadın hak ettiği saygıyı görmeli. Kadının kendi duruşuyla*

ilgili bir şey. En kötü şey kadının cahil olması. Evde her şeyi anneye bırakıyoruz, anneyi de cahil bırakıyoruz."

Genel olarak baktığımızda, kadını iş hayatında bulunmasının desteklenmesi, sosyal hayattaki bir takım sorunların önüne geçme amacı taşımakta. Ezilen, mağdur olan, ikinci plana atılan eğitimsiz ve cahil anneler yerine; girişken, sosyal hayattaki aktif, aynı zamanda da eşine ve çocuğuna kaliteli zaman ayırabilecek anneler görülmek isteniyor.

Kadınların iş hayatında aktif rol oynamasını destekleyen fakat çalışma hayatına girmeleriyle yüklerinin arttığını düşünen ebeveynler de var. Bu görüş genelde ailelerin çocuk sahibi olduktan sonra kadının yükünün artmasına dayanıyor. Hem erkeğin hem kadının çalıştığı bir evde, erkeğin eve geldikten sonra dinlendiğini fakat kadının çalışmaya devam ettiğini bu yüzden de yıprandığını ifade eden anneler de var. Bu yüzden kadının çalışması yerine evinde kalarak çocuklarıyla ilgilenmesini savunuyorlar. Ancak büyük şehirde yaşamın beraberinde getirdiği ekonomik sorunlarla birlikte bir evde tek kişinin çalışması maddi anlamda güçlükler neden olabiliyor. Bu durumu mülakat yapılan bir baba şöyle ifade ediyor;

Günümüz biraz kapitalist bir hayat tarzı olduğu için hayat şartları herkesin çalışmasını gerektirecek bir zemin hazırlıyor. Tek kişinin çalışmasıyla geçim durumu olmuyor. Asgari ücret bin lira ev kiralari da bin lira. İnsanlar ya yiyip içmeyecek ya da kira ödemeyecek. Bu çalışma aile içerisinde çatışmalara sebebiyet veriyor. Senin paran benim param, sen çalışırsan ben de çalışıyorum tartışması ortaya çıkıyor. Her ikisinde de idareci pozisyonu oluyor. Görev dağılımı yapılamıyor. Kadınların yükü daha da ağır oluyor.

Diğer sorularda olduğu gibi bu soruda da meseleye kendilerince olumsuz yaklaşan ebeveynler vardır. Kimi ebeveyn kadının okuyup eğitilmiş olmasını ama bunun yanında evlendikten sonra çalışmayıp evinde oturması gerektiğini düşünüyor, kimi de kadının iş hayatına girmesiyle iş kalitesinin düştüğünü, bu yüzden evde olan kadının hem aile hem de toplum sağlığı açısından daha iyi olacağını belirtiyor. Kadınların iş hayatında olmasını desteklemeyen nadir ebeveynlerden olan bir baba ise kadının çalışmasını istememesinin aslında kadının özgürlüğünü arttırdığını şu cümlelerle ifade ediyor;

Çalıştığım ortamda takdir ettiğim hanım arkadaşlar vardı. Karar vericilik noktasında duygusal davrandıkları için yanlış kararlar alabildiklerini gördüm. Bu konuda ben bayanların iş hayatında çok ön plana çıkması taraftarı değilim. Yapması gerekenler anne, eş,

yol arkadaşı olmak. Çalışmaları onlara daha fazla yük yüklenmesine yol açıyor. Hem kendi özel hayatlarında hem de aile hayatlarında bir takım sıkıntılara yol açıyor. Kadın özgürlüğüne karşı çıkmak değil tam tersi özgürlüklerini tam yaşamaları adına toplum içerisinde çok yıpranmaları taraftarı değilim. Bir mücevher gibi korunması taraftarıyım. Kadın özgürlüğünü kullananlar tam tersi kadını sömürüyor.

Verilen tüm cevaplara bakıldığında, aslında her düşüncenin kadının hakkını savunmak, onun daha iyi bir yaşam sürmesini desteklemek amaçlı olduğunu görüyoruz. Fakat her birey meseleye kendi değerleri penceresinden baktığı için ortaya rengarenk bir fikir kartelası çıkmış oluyor.

V.Yabancı Komşulara Bakış: Türkiye etnik ve dini anlamda çok çeşitli bir ülkedir. Son yıllarda dünya genelinde yaşanan mülteci göçlerinden büyük oranda etkilenmesiyle birlikte bu çeşitlilik daha da artmıştır. Bu durum memnuniyet ve memnuniyetsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Ülkemizdeki bu çeşitliliğin ebeveynler için neler ifade ettiğini, ebeveynlerin; farklı etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup komşularının olması durumuna nasıl baktıkları sorulmuştur.

Mülakat yapılan tüm ebeveynler bu soruya tereddüt etmeden, olumlu baktıklarını ifade etmişlerdir. Hem akrabaları, hem komşuları, hem de iş hayatları içerisinde bu çeşitliliği barındırdıklarını ve hiçbir problem yaşamadan ilişkilerini sağlıklı bir şekilde devam ettiklerini dile getirmişlerdir. Elbette ki her ebeveynin ilişki ve samimiyet düzeyi aynı oranda değildir. Kimi ebeveyn için komşularıyla ilişkisi mesafeli olurken kimi ebeveyn için ise komşularının sahip olduğu kimliğin hiçbir önemi olmamaktadır.

Mülakat yapılan ebeveynlerden üçü; görüşürüm fakat çekinirim, aramızda mesafe olabilir gibi ifadeler kullanmıştır. Üniversitede en yakın arkadaşı Alevi olan bir anne çekincelerini şöyle ifade etmiştir;

Üniversitedeki en yakın arkadaşım Aleviydi. Ama çocuklarım olduktan sonra başka bir etnik grubun etkisinde kalabilir mi acaba diye düşünüyorum. Öyle kişilerle görüşürken çocuklarımı o ortamlardan biraz uzak tutmaya çalışıyorum. Kendim görüşmem adına hiçbir mahzur görmem.

Karşılıklı saygı çerçevesinde bulunduğu sürece hiçbir problemin olmayacağı hatta bu yüzden kimliğin de önemli olmadığını vurgulamaktadırlar. Birçok ebeveyn yöneltilen soruya; dinlerinde böyle bir ayırım olmadığını,

Allah'ın kulları arasında ayrımcılık yapmazken kendilerinin böyle bir ayırım yapmaya haklarının olmadığını dile getirmişlerdir.

Farklı kültürler arasında büyüyen ve farklı inanca sahip kişilerle çalışmış olan bir baba düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştır;

O şekilde komşularımız var. Doğup büyüdüğüm şehir de kozmopolit bir yapıya sahipti. Alevi, Laz, Kürt, Çerkes komşularımız vardı. Bu taraflara gelince böyle sıkıntılarla karşılaştık. Kafatasçı milliyetçiliğe karşıyım. Ama vatan için her şeyi feda etme anlamında da milliyetçiyimdir. İki yıl Ermeni hastanesinde iş güvenliği danışmalığı yaptım. Orada inancımın hiçbir şekilde taviz vermedim. Onlar da buna çok daha saygı gösterdiler. Halen de görüşürüz. Cuma günlerinde toplantıyı benim için erken bitirmeye çalışırlar, cumaya gittiğimde bize de dua et der döndüğümde Allah kabul etsin derlerdi. Paskalya günlerinde ben onları arayıp kutladım çok memnun oldular, onlar da cuma günü beni ararlar. Bu inancı benimsememiş insanlara düşman gibi bakmak doğru değil. Mesafe tabi olacak ama sürekli bir gardını alma, ötekileştirme doğru değil.

Mülakat yapılan annelerden biri, bu soru on beş yıl önce sorulmuş olsaydı önyargılı olacağını hatta kötü duygular besleyeceğini ifade ederken şimdi ise; *"her yörenin her inancının iyi insanı da kötü insanı da var"* diyerek yıllar içerisinde değişen fikir tarzını ortaya koymuştur.

Mülakat yapılan ebeveynler arasında eşi, damadı Kürt olan, akrabaları içerisinde Alevi olan, en samimi arkadaşları doğulu olan kişilerin olması da ebeveynlerin bu konu hakkında ne kadar esnek ve hoşgörülü olduklarının bir göstergesidir.

VI.Farklı Evlilikler: Mülakat yapılan ebeveynler kendilerinkinden farklı etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup komşularının olmasına olumlu baktıklarını, bu kişilerle güzel ilişkiler yürüttüklerini samimiyetle ifade etmişlerdir. Son olarak, bir önceki soru ışığında, aileleri hem şaşırtan hem de düşündüren bir soru yöneltilmiştir. Komşuluk ilişkilerinde bir problem yaşamayan anne-babalara çocukları evlilik çağına geldikleri zaman kendilerinkinden farklı etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup kişilerle evlenmek isteseler, çocuklarının bu isteklerine nasıl bir karşılık verecekleri sorulmuştur. Kimi ebeveyn bu duruma kesinlikle karşı çıkacağını ifade ederken kimi hiç karışmayacağını dile getirmiştir.

Yukarıda ifade edildiği şekilde bir evlilik yapma teklifiyle gelecek çocuklarına izin vermeyeceğini, karşı çıkacağını ifade eden ebeveynlerin

genellikle yaptıkları açıklamalar hem dini hem de kültürel anlamdaki farklılıklardan doğabilecek sorunlardan korkmaları veya çekinmeleridir. Aileler çocuklarının böyle bir evlilik yaparlarsa çok zorlanacaklarını, uyum sorunu yaşayacaklarını düşünmektedirler. Sorunun yöneltildiği ebeveynlerden bir tanesi; *"Alevi'ye kız vermem ama erkeğin alma hakkı oluyor. Farklılıklar var"* cümleleriyle meseleye dini boyuttan baktığını belirtmiştir.

Çocuklarının böyle bir evlilik teklifiyle gelmesi durumunda karışmayacağını ifade eden ebeveyn sayısı üçtür. Bu ebeveynler ise; böyle bir işe kendilerinin karışmayacağını, *"Allah'tan hayırlısını istemek"* gerektiğini, kişiliğin daha önemli olduğu ifadelerini kullanmışlardır.

Söz konusu evliliğe izin veririm diyen ebeveyn sayısı karşı çıkarım diyen ebeveynlere göre dört kat fazladır. Fakat, izin veririm diyen ailelerin yirmi ikisi de evlenilecek kişi "dindar" ise böyle bir evliliği onaylayacaklarını belirtmişlerdir.

"İzin veririm" diyen ebeveynlerin, "karışmam" diyen ebeveynler gibi özellikle vurguladıkları konu; kişilik ve ortak paydada buluşmadır. İyi bir karaktere sahip, güzel ahlaklı biriyle yapılacak bir evliliğe ailelerin olumsuz bir bakışı yoktur. Sıraladıkları özelliklere sahip bireylerle birlikte olabilecek problemlerin de üstesinden gelinebileceği düşüncesindedirler.

Evlenilecek kişi ancak "dinarsa" izin vereceğini ifade eden ebeveynler için kişinin etnik kimliğinin ya da mezhebinin önemi neredeyse bulunmamaktadır. Ebeveynler için önemli olan; evlenilecek kişi hangi milletten olursa olsun öncelikle güzel bir ahlaka ve karaktere sahip olması, bunun yanında da dinini bilen Allah'a inancı olan bir birey olmasıdır.

Önceden de belirtildiği gibi, mülakat yapılan ebeveynler içerisinde eşi, damadı Kürt olanlar bulunmaktadır. Aile içerisinde bu tür evliliklerin önceden yaşanmış olması ebeveynlerin fikir ve tavırlarında etkili olmaktadır. Tabii yine de bir Aleviyle ya da farklı bir mezhepten kişiyle evlenmesine izin vermeyeceğini dile getiren ebeveynler de bulunmaktadır. Mülakat yapılan bir anne düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *"Kürt olması farklı, mezhep farklı. Farklı mezhepten olursa tepkim olur herhalde."*

5.3. Sosyal Sermaye

Bir bireyin dünyaya gelmeden önce anne-babasını, kardeşlerini, milliyetini vb. seçme şansı yoktur. Ancak dünyaya geldikten sonra oluşturduğu sosyal hayatı tamamen kendi istekleri doğrultusunda şekillenmektedir. Her bireyin kendine ait bir sosyal sermayesi oluşmakta ve sahip olduğu sosyal sermaye yaşamının kolaylaşmasında etkili olmaktadır. Arkadaş çevresi, alışkanlıklar, beceriler vb. bireyin sahip olduğu sosyal sermayenin içerisinde yer almaktadır. Bu geniş kartela içerisinde belirlenen dört başlık çerçevesinde muhafazakar ailelerin sahip oldukları sosyal sermaye hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

I.Akrabalar ile İlişkiler: Büyük şehirde yaşamının beraberinde getirdiği dezavantajlardan biri akrabalarla görüşme sıklığının küçük şehirlere kıyasla daha seyrek olmasıdır. Çalışma saatlerinin yoğunluğu, trafik problemi, mesafelerin uzak olması söz konusu seyrekliğin temellerini oluşturmaktadır. Bunların yanında akrabaların çoğunluğunun farklı memleketlerde olması aile ile olan ilişkilerin sınırlanmasında etkili olmaktadır. Tüm bu sıkıntıların mülakat yapılan ebeveynlerin akrabalık ilişkilerini nasıl etkilediği sorulmuştur.

Ebeveynlerin neredeyse yarısına yakını "normal düzeyde" bir akrabalık ilişkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Sorunun yöneltildiği bir baba akrabalarıyla olan ilişkilerini şu cümlelerle açıklamıştır: "*Normal seviyededir. Ne çok uzağımdır onlara ne de özel hayatımı etkileyecek bir samimiyetim yoktur.*" Yukarıda da belirtildiği gibi, çalışma şartlarının akrabalarla olan görüşmelerin seyrekleşmesinde etkili olduğu görülmektedir. Eskiden daha sık görüşüldüğünü fakat artık herkes çalıştığı için daha az görüşebildiklerini aktaran ebeveynlerle karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra akrabalarının çoğu memleketlerinde olduğu için ancak İstanbul'da olan akrabalarla görüşüldüğünü, memleketeye pek gidemedikleri için çok fazla "*sıla-ı rahim*" yapamadıklarını dile getirmişlerdir. Genel olarak ebeveynlerin verdikleri cevaplar: "*normal boyutta*", "*çok sık görüşemiyoruz ama iyi*" ve "*düzenli,seviyeli*" şeklindedir.

Neredeyse akrabalık ilişkilerinin normal düzeyde olduğunu belirten ebeveynler kadar akrabalık ilişkilerinin "samimi" olduğunu söyleyen ebeveynler de bulunmaktadır. İlişkilerinin samimi olduğunu ifade eden

ebeveynlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar genelde: "*çok iyi*", "*çok samimiyiz*", "*bağlarımız çok kuvvetli*", "*birbirimize çok düşkünüz*" şeklinde olmuştur. Görüşme yapılan bir anne, kalabalık bir aileye sahip olduğu için akrabalık ilişkilerinin çok iyi olduğunu bu yüzden de çok fazla arkadaşının olmadığını dile getirmiştir. Mülakat yapılan başka bir anne ise her bayram "muhakkak" memleketlerine gittiklerini belirtmiştir. Akrabalık bağlarına önem veren bir baba ise; "*aynı görüşte olmasak bile*" ifadesini kullanarak akrabalarıyla çok sık görüştiklerini, akrabalık ilişkilerinin görüş farklılıkları gibi nedenlerle zedelenmemesi gerektiğini söylemiştir.

Akrabalarıyla olan ilişkilerinin "sınırlı" olduğunu ifade eden ebeveynler en az sayıyı oluşturmaktadır. İlişkilerin sınırlı olmasının başlıca nedenleri arasında "*farklı yaşantılar*", "*mesafe*", "*fikir farklılığı*" bulunmaktadır. Akrabalık ilişkilerinin normal düzeyde olduğunu belirten ailelerin gerekçelerinden biri olan "uzaklık" probleminin akrabalarıyla ilişkileri sınırlı olan ailelerde söz konusu olduğunu görmekteyiz. İstanbul içi dahi olsa ilçelerin uzak olması, memleket farklılıkları bireylerin arasına mesafe girmesine neden olmuştur. Bunların yanında yaşam tarzı ve fikir yapısı olarak ayrılıkların devreye girmesi de akrabalık ilişkilerinin sınırlı olmasında etkili olmaktadır. Çok erken yaşlarda ailesinin yanında ayrılan bir baba, akrabalık ilişkilerinin neden sınırlı olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir: "*Yaklaşık 30-35 senedir ailemizden ayrı yaşadığımız için ister istemez ilişki biraz misafir gibi oluyor. Değerler, düşünceler değişiyor. Aynı anne babanın çocukları da olsanız farklı düşünceleriniz oluyor.*" Mesafelerin çokluğu, düşünce ve hayat tarzı bakımında farklılıkların yanında aile içerisinde büyüklerin anlayamamalarından kaynaklanan bağ kopukluklarının da yaşandığını dile getiren ebeveynlerin olduğu görülmektedir.

II.Arkadaş Çevresi: Sosyal sermayeden biri de sahip olduğumuz arkadaşlarımızdır. Annemizi, babamızı, kardeşlerimizi ve akrabalarımızı tercih etmek gibi bir şansımız olmasa bile arkadaşlarımız tamamen bizim tercihlerimiz doğrultusunda sahip olduğumuz sosyal sermayemizden bir tanesidir. Mülakat yapılan ebeveynlere nasıl bir arkadaş çevreleri olduğu ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin ne boyutta olduğu sorulmuştur.

Yöneltilen soruya ebeveynlerin en çok verdiği cevap “*kendi değerlerime yakın*” olmuştur. Ebeveynlerin yarısı ortak değer paydasında buldukları kişilerle arkadaşlık yapmayı tercih etmektedirler. “Kendi değerlerime yakın” ifadesinden kast edilen çoğunlukla dini temelli bir anlamdır. Ebeveynler dini değerler anlamında aynı paydada buldukları kişilerle olan arkadaşlıklarında kendilerini daha iyi hissetmektedirler. Mülakat yapılan bir anne arkadaşlık kriterlerini ve ilişkilerini şöyle açıklamıştır;

Kendim gibi arkadaşlarım var. Biz muhafazakar bir aileyiz, kriter olarak bunları gözlemliyorum. İnançsız olan ailelerle pek arkadaşlığım olmadı. Açık kapalı diye ayırımım olmaz ama inançlı olması önemlidir. Birlikte gezme programları yaparız, ev oturumlarımız olur. Mukabele yaparız.

Tıpkı bir önceki ebeveyn gibi arkadaşlık ilişkilerinin temelinde dini hassasiyet arayan bir başka ebeveyn şunları söylemiştir: “*Benimle inanç ve ahlak noktasında aynı fikirleri paylaşan arkadaşlarım var.*” Bu örneklerden anlaşılacağı üzere muhafazakar ebeveynlerin arkadaşlık ilişkilerinde dikkat ettikleri hususların başında dini ve ahlaki uyum gelmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde kendi değerlerine yakın kişileri tercih eden ebeveynlere son örnek olarak görüşme yapılan bir ebeveynin şu cümleleri verilebilir: “*Zamanını kaliteli kullanan, birbirinin arkasından konuşan değil, neyi nasıl yapabiliriz diye fikir üreten bir arkadaş çevresine sahibim.*”

Kendi değerlerine yakın arkadaşlar edinen ebeveynlerden sonra en çok arkadaşlık ilişkilerini “*eğitilmiş ve dindar*” olan bireylerle sürdüren ebeveynler gelmektedir. Bu düşünceye sahip olan ebeveynler genelin 1/4’ünü kapsamaktadırlar. Aslında bakıldığında; arkadaşlık ilişkilerini “kendi değerlerine” göre belirleyen ebeveynler ile “eğitilmiş ve dindar” olmasına göre belirleyen ebeveynlerin ortak noktası “din”dir. Yani her iki grup ebeveyn de arkadaşlarının dini hassasiyetinin olmasını istemektedir. Fakat bahsettiğimiz ikinci grup ebeveynler, arkadaşlık ilişkilerinde dini birikimin yanında kültürel bir birikim de beklemektedirler. “*Genelde Müslümanım deyip Müslümanca yaşayan insanlardır. Çünkü onlardan bir şeyler alıp kazanmayı kendime şiar edinmişimdir. Daha çok faydalanacağım insanlarla görüşmeyi tercih ediyorum*” cümlelerini kullanan ebeveyn, arkadaşlık ilişkilerinden beklentisini ifade etmiştir. Görüşme yapılan bir başka ebeveyn ise eğitilmiş ve dindar bir arkadaş çevresine sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir;

Genel olarak mütedeyyin, kültürlü, aldığı eğitim gereği ahlaki seviyesi oldukça yüksek insanlarla muhattabım. Böyle olduğunda seviyeli ilişkilerim var. İlişkilerimde seçiciyimdir. Çok fazla arkadaşım, dostum olması yerine daha az fakat bana daha çok şey kazandıracak insanlarla bir arada olmayı yeğlerim.

Mülakat yapılan ebeveynlerin geri kalan kısmı ise genelde komşularıyla arkadaşlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. *“Benim arkadaşım, komşum canım demektir. Sayılı komşum vardır ama gecenin bir yarısı arasam gelirler. Az ve öz”* açıklamalarında bulunan ebeveyn hem arkadaşlık hem komşuluk ilişkilerinin kendi için ne kadar değerli olduğunu da ifade etmiş bulunmaktadır. Tahmin edileceği gibi arkadaş çevresinin komşularından oluştuğunu söyleyen ebeveynlerin tümü annedir.

Elbette her ebeveynin tek bir gruptan oluşan arkadaş çevresi bulunmamaktadır. Görüşülen arkadaş grupları içerisinde akrabalar, iş arkadaşları, çocukluk arkadaşları da vardır. Ancak bir gruplama yapılması gerektiği takdirde ortaya çıkan sonuçlar paylaşılmıştır.

III.Cemaat Bağı: Araştırmanın yapıldığı İstanbul ilinin Başakşehir ilçesi, İstanbul’un birçok ilçesine göre muhafazakar kesimin tercih ettiği ilçelerdendir. Muhafazakar ailelerin bu ilçede ikamet etmesi yine ilin diğer ilçelerine göre daha fazla cemaat mensubunun bu ilçede bulunabileceği izlenimini vermektedir. Buradan yola çıkarak muhafazakar olan her ailenin dini bir cemaatle bağı olup olmadığı öğrenilmek istenmiştir. Alınan cevaplar tam yarı yarıya bir sonuçla karşı karşıya bırakmıştır. Ebeveynlerin yarısı dini bir cemaatle bağlarının olmadığını, geriye kalan yarısı ise dini bir cemaatle bağlarının var olduğunu ifade etmişlerdir.

Herhangi bir dini cemaatle bağının olmadığını ifade eden ebeveynlerin birçoğu geçmişte dini cemaatlerle bağlantılarının olduğunu, sohbetlerine katıldıklarını, hatta hala sohbet ve mukabele gibi organizasyonlar olduğunda gittiklerini fakat hangi cemaatin organizasyonu olduğunu bilmediklerini belirtmektedirler. Görüşme yapılan iki ebeveyn cemaate bağlarıyla ilgili olarak sırayla şunları söylemişlerdir: *“Herhangi bir cemaate bağlılığım yok. Benim için ocu bucu yok. Hepsinin de sohbetine gidiyorum.”* , *“Kur’anlara gidiyorum ama hangi cemaat olduğunu da bilmiyorum.”* Cemaat bağı olmayıp cemaatlerin etkinliklerine dahil olan ebeveynler olduğu gibi cemaatlerin

varlığını eleştiren ebeveynler de bulunmaktadır. Mülakat yapılan bir baba cemaatlere olan eleştirisini şu cümlelerle dile getirmektedir: *“Benim yok, hiç olmadı. Dini Allah'a öz kılma olduğu için hiç itibar etmedim.”* Bu babaya göre cemaatler; birey ile Allah arasında bir engel teşkil etmektedir. Bu sebeple Allah ile olan iletişimine dışarıdan bir etken dahil etmeyi doğru bulmamaktadır. Mülakat esnasında Kur'an'ın bir Müslüman için yeterli olduğunu da belirterek bu düşüncesini desteklemiştir. Bir başka ebeveyn ise dini cemaatlere olan bakış açısını şöyle açıklamıştır: *“Net bir cevap vermem zor. Şuculuk buculuk yapılmasına karşıyım. Bağlı olduğum bir grup var ama cemaat olarak değil dini daha iyi anlamak, yaşamak adına bir araya gelenlerin oluşturduğu bir topluluk.”* Bu ebeveynin ise bir önceki ebeveyninden farklı olarak dini anlamda kendini tatmin edecek gruplara dahil olduğunu söyleyebiliriz.

Yöneltilen soruya herhangi bir dini cemaatle bağı olduğu cevabını veren ebeveynlerin neredeyse tamamına yakını bu bağın çok güçlü olduğunu, hayat görüşlerini belirlediğini, bir *“pusula”* etkisinde olduğunu dile getirmektedirler. Mülakat yapılan bir baba dahil olduğu cemaatle arasındaki bağı şöyle ifade etmiştir: *“Var. Kendimi o davanın kendime ait olduğunu bilecek kadar sahiplenmeye çalışıyorum.”* Aynı his ve duygular içerisinde olan bir anne ise şunları söylemiştir: *“Evet. Hayat tarzımız, düşünce yapımızla bağlıyız.”* Bağlı oldukları dini cemaatleri hayatlarına birebir geçirmiş ya da geçirmeye çalışan ebeveynler olduğu gibi sohbetlerine katılıp, ihtiyacı olan dini bilgiyi almayı tercih eden ebeveynler de bulunmaktadır. *“Var. Orta düzeyde. Hiçbir zaman körü körüne bağlılık göstermem. Kendi akıl süzgecimden geçirdikten sonra bana uyuyorsa kabul ederim. Etkinliklerine katılırım”* cümlelerini kullanan ebeveyn, bağlı olduğu cemaatin her düşünce ve tavrını koşulsuz onaylamadığını, mantık çerçevesi içerisinde değerlendirdiğini ifade etmiştir.

IV.STK'da Görev Almaya Çalışır Mısınız?: Yardımsever olmak bir insanlık görevidir. Fakat bazı kişi veya grupların diğer insanlara göre daha çok yardımsever olması gerektiği izlenimi oluşmuştur. Mesela; dini hassasiyetleri olduğu bilinen bir kişinin, diğer bireylere kıyasla daha çok yardımsever olması beklenir. Çünkü inandığı din ona yardımsever olmayı öğütlemiştir. Yardım bireysel olabileceği gibi bir toplulukla birlikte de yapılabilir. Ülkemizde her

anlamda dayanışma ve yardım amaçlı kurulmuş pek çok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

Mülakat yapılan ebeveynlere bu kez; herhangi bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü hizmet yapmaya çalışıp çalışmadıkları sorusu yöneltilmiştir. İki ebeveyn hariç diğer tüm ebeveynler herhangi bir sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalıştıklarını ya da böyle bir imkan ellerine geçerse çalışabileceklerini ifade etmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarında çalış(a)mayacağını belirten ebeveynlerin kendilerince geçerli nedenleri bulunmaktadır. Ebeveynlerden bir tanesi ilerleyen yaşından dolayı artık böyle faaliyetlerde bulunamayacağını dile getirmiştir. Diğer ebeveyn ise; aslında bu tür çalışmalara istekli olduğunu fakat eşinin kendisini bu konuda desteklemediğini belirtmektedir. Bu yüzden eşini kırmak istemediğini, sivil toplum kuruluşlarında gönüllü hizmetlerde bulunamadığını aktarmıştır.

Yöneltelen soruya evet cevabını veren ebeveynlerin yarısından fazlası fırsat buldukları takdirde böyle hizmetlerde bulunacaklarını dile getirmişlerdir. Kimi ebeveyn boş vakit bulamadığı için, kimi ebeveyn bu zamana kadar böyle bir imkanı olmadığı için bir sivil toplum kuruluşunda gönül hizmet yapmazken kimi ebeveyn ise bir sivil toplum kuruluşunda ancak yönetici olabilirse böyle bir gönüllü faaliyete dahil olabileceğini belirtmiştir. *“Ben onu çok isterim ama onun için fırsatım yok. Ama yine bir sivil toplum kuruluşunda çalışırsam yönetici olmam, emin olmam lazım”* cümlelerini kullanan ebeveynin eşi de aynı soruya şöyle cevap vermiştir: *“Ben de aynı şekilde düşünüyorum. Çok güvenilir bir yardım şirketinde bulunmak isterim.”* Ebeveynlerin verdikleri bu cevaplar, belki medyada şahit oldukları haberler etkisiyle belki de edindikleri kişisel tecrübeler sonucunda onları böyle düşüncelere sevk etmiştir. Ancak anlaşılan o ki; ebeveynlerin sivil toplum kuruluşlarına karşı bir güvensizliği söz konusudur. Yöneltelen soruya cevap veren diğer ebeveynler ise genel olarak böyle bir imkanlarının daha önce olmadığını, ama böyle bir fırsatla karşılaşırsalar değerlendireceklerini belirtmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü hizmet yaptığını ifade eden ebeveynlerden kimileri kermes faaliyetleri yaptığını, kimi çocuklara yönelik

çalışmalar yaptığını dile getirmiştir. Görüşme yapılan bir baba: *“Bir kaç derneğin kurucu üyesiyim. Bazı sosyal yardımlaşma kurumlarına da elimden geldiğince yardım etmeye çalışıyorum”* diyerek gönüllü hizmet etme konusunda ne kadar aktif olduğunu belirtmiştir. Mesleği öğretmenlik olan bir ebeveyn yaptığı çalışmalardan şöyle bahsetmiştir: *“Üstün zekalı çocuklar için çalışıyorum. Parçalanmış ailelerin çocukları için yaptığım çalışmalar var.”* Bağlı bulunduğu cemaatin yaptığı çalışmalarla bu tür hizmetlerde bulunan ebeveynler de vardır. *“Vakıf ve kurumlarla çalışmalarımız, faaliyetlerimiz var. Gençleri yetiştirmek ve geliştirmek üzerine çalışmalarımız var. İhtiyaç sahiplerine kermes düzenliyoruz”* açıklamalarında bulunan ebeveyn tek bir sahada değil bir kaç sahada gönüllü hizmet etmeye çalıştığını ifade etmektedir. *“Evet. Her türlü çalışmalar oluyor. Derneğin kurulmasından fakir bir çocuğun okutulmasına kadar”* ifadelerini kullanan bir başka ebeveynin verdiği cevapla birlikte; yapılan gönüllü hizmetlerin genelde ihtiyaç sahipleri ve eğitim üzerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

6. BÖLÜM

MUHAFAZAKAR AİLELERİN GENÇLERİ

Genel olarak çocukluk ile yetişkinlik arasındaki dönem olarak ifade edebileceğimiz gençlik, yaş, fiziksel gelişmişlik, iş gücü, zihinsel olgunlaşma, sosyal olgunlaşma gibi kriterlere göre tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Güllü, 2010: 92).

Ailenin gencin sosyalleşme sürecindeki fonksiyonunu eğitim kurumlarının formel sosyalleştirme fonksiyonlarına bıraktığı, gençlik üzerinde aileden çok arkadaş grubu, kitle iletişim araçlarının etkili olduğu bir yapı görülmektedir (Güllü, 2010: 96).

6.1. Yaşam Tarzı

Bir anne-baba çocuğunu ne kadar özenle ve dikkatle yetiştirmeye çalışsa da hiçbir zaman tam anlamıyla kendi istedikleri çizgide bir evlat yetiştirmiş olamazlar. Çünkü her bireyin kendine ait değerleri, tutumları vardır. Her birey kendi bulunduğu çağ ve jenerasyonun etkilerini üzerinde taşımakta ve o doğrultuda hareket etmektedir. Bu yüzden aynı çağda yaşayan ebeveyn ve çocuklarının hiçbir zaman tam anlamıyla birebir örtüşmemesinin en büyük nedenlerinden bir tanesi jenerasyon farkıdır. Söz konusu jenerasyon farkının muhafazakar ebeveynler ve gençleri arasında yaşam tarzları açısından bir ayrılığa yol açıp açmadığı ele alınmaya çalışılmıştır.

I.Serbest Zaman: Öğrenim gören bir gencin hafta içi günleri okul meşguliyeti ile hafta sonu günleri ise; ödev yapma, dersaneye gitme gibi çalışmalarla geçip gitmektedir. Bu yoğun tempoda gençlerin kendilerine ayırabildikleri pek fazla vakitleri kal(a)mamaktadır. Öğrenim gören muhafazakar aile gençleri olduğu gibi çalışma hayatında bulunan muhafazakar aile gençleriyle de mülakat yapılmıştır. Her iki grubun da okul ve iş hayatlarından arta kalan vakitlerinde kendileri için neler yaptıkları sorulmuştur.

Görüşme yapılan muhafazakar aile gençlerinin yarısı kendilerine ayırdıkları zamanlarını çoğunlukla arkadaşlarıyla geçirmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Arkadaşlarıyla birlikte dışarı çıkıp gezmek, alışveriş yapmak ve sohbet etmek serbest zamanlarında yaptıkları etkinliklerin başında gelmektedir.

Arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi seven muhafazakar aile gençleri olduğu gibi serbest zamanlarını kitap okuyarak veya ailesiyle birlikte olarak geçirmek isteyenler bulunmaktadır. Ancak bu gençlerin sayısı arkadaşlarıyla vakit geçirenlere kıyasla çok azdır. Sadece dört muhafazakar aile genci ailesiyle vakit geçirmekte ve yine dört muhafazakar aile genci serbest zamanlarında kitap okumayı tercih etmektedir.

Mülakat sırasında sadece bir muhafazakar aile genci serbest zamanlarında kendini geliştirecek etkinliklerde bulunduğunu, "*Yüzmeye gidiyorum, özel kurslarım oluyor...*" ifadeleriyle açıklamıştır. Son olarak üç muhafazakar aile genci ise serbest zamanlarını dinlenerek geçirmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

II.İbadetler: Muhafazakar ailelerin pek çoğunun görüşme esnasında sıkıntılarını dile getirdikleri konuların başında ibadetler gelmektedir. Pek çok ebeveyn çocuklarının dini vazifelerini tam olarak yerine getirmediğini fakat bu konuda da bir baskı yapamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu kez aynı soru muhafazakar aile gençlerine yöneltilmiştir ve hangi ibadetleri ne sıklıkla yaptıkları sorulmuştur.

Mülakat yapılan gençlerin hepsinin tereddütsüz ilk verdiği yanıt: "*oruçlarımı tutarım*" olmuştur. Ancak namaz konusunda neredeyse tüm muhafazakar aile gençlerinin sıkıntısı vardır. Sorunun yöneltilmesiyle birlikte

açıklama yaparken kendileri de bu durumdan dolayı hissettikleri rahatsızlığı belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan dokuz genç düzenli olarak namazlarını kıldıklarını ve oruçlarını tuttıklarını belirtmiş ve genellikle, *"Farz ibadetlerimi yerine getiririm"* cevabını vermişlerdir. Farz ibadetleri konusunda hassas olmaya çalışan muhafazakar aile gençlerinin nafile ibadetleri de zaman zaman yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir. *"Nafileleri de aklıma geldikçe kılmaya çalışıyorum"* ifadelerini kullanan bir genç böylelikle farz namazlarının dışında nafile namaz kıldığını da dile getirmiştir. Yapılan mülakatlarda, nafile namazların yanı sıra fırsat buldukça Kur'an okuyan ve nafile oruç tutan gençlerle de karşılaşmıştır.

Sorunun yöneltildiği diğer muhafazakar aile gençleri namazlarında problem olduğunu, bu ibadetlerini düzene oturtmak istediklerini dile getirmişlerdir. Mülakat yapılan gençlerden bir tanesi, dinen özel günlerde hassas davranmaya çalıştığını şu cümlelerle ifade etmiştir: *"Genellikle yapabildiğim kadarını yapmaya çalışıyorum. Oruçlarımı tutmaya çalışıyorum. Namazlarımı mübarek günlerde kılmaya çalışıyorum. Mübarek günlerde özen göstermeye çalışıyorum."* Kimi muhafazakar aile gençleri ise iş hayatından kaynaklanan problemlerden dolayı ibadetlerini tam anlamıyla yerine getiremediklerini belirtmişlerdir. Tüm bunların dışında, namaza başladıklarını ancak bir süre sonra aksattıklarını ya da devam ettiremediklerini söyleyen gençler de bulunmaktadır.

III. Başörtüsü: Görüşme yapılan muhafazakar annelerin neredeyse tamamına yakını başörtüsü takmaktadır. Bu küçük gözlem sonucunda, kendisi başörtüsü kullanan bir annenin ergenlik çağındaki kız çocuğunun da başörtüsü takıyor olması beklenmektedir. Halbuki durum sanıldığı gibi olmamaktadır. Hatta hem başörtüsü takmayan hem muhafazakar olmayan ebeveynlerin gençleri de başörtüsü takabilmektedir. Mülakat yapılan muhafazakar ailelerin kız çocuklarına başörtüsü takıp takmadıkları ve bu durumda herhangi bir sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Sorunun yöneltildiği muhafazakar ailelerin kızlarından yarısı başörtüsü takarken diğer yarısı başörtüsü takmadıklarını belirtmişlerdir. Başörtüsü takan

gençlerden bir tanesi lise döneminde sıkıntı yaşadığını şu cümlelerle dile getirmiştir: *“Başörtüsü kullanıyorum. Şuan bir sıkıntı yaşamıyorum. Ama lise döneminde başımı açarak okula girmem gerekiyordu.”*

Başörtüsü takan bir başka genç ise yaşadığı sıkıntısının kendisinden kaynaklandığını şöyle açıklamıştır;

Benim karakterim gereği zorlandığım anlar oluyor. Hem ilgi alanlarım, hem tarzım olsun açık olmaya meyilli biriyim. Nasıl kapandım onu da bilmiyorum. Ama hiç pişman değilim, çok memnunum. Allah'ın emrettiği şeyi yerine getirdiğim için pişman değilim.

Başörtüsü taktığı için tepki aldığını belirten bir muhafazakar aile genci ise şunları söylemiştir: *“Takıyorum. Bir-iki defa münakaşa içine girdim, yolda tanımadığım kişilerle. 'Sen daha çok küçük değil misin?' şeklinde.”* Bu örneklerin dışında diğer gençler herhangi bir problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Başörtüsü takmayan muhafazakar aile gençlerinden yalnızca iki tanesi bu konuda sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Bunlardan ilki: *“Takmıyorum. Baya sorun yaşıyorum. Annem çok istiyor. Hem çevremden dolayı hem de içimde olmadığı için baya çatışma oluyor.”* Sıkıntı yaşayan diğer muhafazakar aile genci ise: *“Takmıyorum. Çok istiyorum ama babamdan dolayı sıkıntılarım var, takamıyorum” ifadelerini kullanmıştır.* Bir diğer muhafazakar aile genci ise; ailesinin bu konuda istekli olduğunu, bunun yanında kendinin de yakın zaman içerisinde niyetinin olduğunu, herhangi bir sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Başörtüsü takmamakla birlikte sorun yaşamadığını da ekleyen bir genç şunları söylemiştir: *“Takmıyorum, belli bir yaşa gelene kadar takmayı düşünmüyorum. Ailem bu konuda serbest bıraktı.”* Yine aynı şekilde diğer muhafazakar aile gençleri de başörtüsü takmamalarından dolayı herhangi bir problem yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

IV.Marka Algısı: Ebeveynlerle kıyaslandığı zaman gençlerdeki marka temayülü daha fazla görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri; markanın kişinin kendini ispatlamasında kullanılan bir araç olmasıdır. Genç birey bulunduğu ortamlarda sahip olduğu markalarla kendini değerli kılma isteği içerisinde olabilmektedir. Ebeveynlerin marka tercihi ise; genellikle kalite kaynaklı olmaktadır. Mülakat yapılan muhafazakar ailelerin çoğu markadan

çok kaliteyi önemsediklerini belirtmişlerdir. Ailelerinin tercihi kaliteden yana olan gençlere markalı ürün temayülleri olup olmadığı sorulmuştur.

Muhafazakar aile gençlerinin bu konuda ailelerinden daha farklı olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan gençlerin yedisi; markalı ürün kullanmayı sevdiğini, önceliklerinin markadan yana olduğunu hatta markasız bir şey kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Sorunun yöneltildiği gençlerin çoğu: *"kesinlikle"* cevabını vermişlerdir. Bu gençler için kaliteden ziyade markanın ön planda olması daha önemlidir. Bunun yanı sıra markalı ürün kullanma düşkünlüğü olmadığını, sadece indirimleri takip ettiğini belirten bir muhafazakar aile genci bulunmaktadır.

Marka düşkünlükleri olan muhafazakar aile gençleri olduğu gibi, markadan çok kalitenin önemli olduğunu düşünen muhafazakar aile gençleri de vardır. Kaliteye önem verdiğini söyleyen altı muhafazakar aile gencinden bir tanesi, neden markalı ürün tercih ettiğini şöyle açıklamıştır: *"İlla olsun demem ama rast gelirse alıyorum, kaliteli diye."* Bir başka genç ise; *"Genelde markalı kullanıyorum, kaliteli olduğu için. Olmasa da olur"* ifadelerini kullanmıştır. Bu yüzden kalitenin sadece markalı ürünlerde olmadığını, pazardan alınan bir ürünün de kaliteli olabileceğini açıklamalarına eklemişlerdir.

Markaya veya kaliteye önem verenler kadar ikisini de dikkate almayan gençler de bulunmaktadır. Tüm bu ayrıntıları dikkate almadan, yalnızca kendini rahat hissedeceği ve üzerine yakıştığını düşündüğü ürünleri almayı tercih eden gençlerle de görüşülmüştür. Bu gençler marka veya kalite takıntılarının olmadığını belirtmişlerdir.

V.TV,İnternet,Telefon: Mülakat yapılan muhafazakar aileler "x kuşağı" olarak adlandırılan dönemi kapsarken, bu ailelerin gençleri ise "y kuşağı" ve "z kuşağı" olarak adlandırılan dönemde dünyaya gelen bireylerdir. Kuşak farkı beraberinde pek çok değişikliği de getirmektedir. X kuşağı olarak adlandırılan bireyler günümüz teknolojilerine adapte olmakta zorluk çekerken, y ve z kuşağı gençleri söz konusu teknolojiyi daha yakından takip etmekte ve daha kolay kullanmaktadırlar. Tüm bu ayrıntılar ışığında muhafazakar aile gençlerine televizyon, internet ve cep telefonu gibi teknolojik araçlarla nasıl bir ilişkileri olduğu sorulmuştur.

Görüşme yapılan muhafazakar aile gençlerinin ağırlıklı olarak verdikleri cevaplar, internet ve cep telefonu üzerinden olmuştur. Mülakat yapılan gençlerden bir tanesi teknolojiyle arasındaki ilişkiyi: *“Teknolojik cihazlarla evlenebilirim”* cümlesiyle açıklamıştır. Bir başka genç ise; telefonun bağımlılık olduğunu ifade etmiştir. Artık neredeyse her cep telefonunda internet bağlantısı da bulunmaktadır. Böylelikle internet kullanımı daha yaygın hale gelmektedir. Görüşme yapılan on üç genç interneti yoğun şekilde kullandıklarını belirtmişlerdir. Kullanım nedenleri arasında ödev yapmak, sosyal medyayı takip etmek gibi ayrıntılar bulunmaktadır.

Gençlerin sosyal medyaları etkin kullanıyor olması da hem internet hem telefonla olan bağlarının artmasında etkili olmaktadır. İnternette sonra en çok kullandıkları teknolojik araç cep telefonudur. On iki genç cep telefonunu etkin bir şekilde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Cep telefonu kullanımının bu kadar yaygın olduğu bir dönemde: *“Televizyonu ara sıra izliyorum, interneti ödev için kullanıyorum. Cep telefonu kullanmıyorum”* açıklamalarında bulunan bir gencin bulunması da dikkat çekmektedir.

Cep telefonu ve internetle çok fazla zaman geçiren muhafazakar aile gençleri olduğu gibi az sayıda bile olsa, tüm teknolojik cihazlarla mesafeli olan gençler de bulunmaktadır. *“Tv izlemeyi hiç sevmiyorum, telefon ve internette de çok vakit harcamam”* ifadelerini kullanan genç bu duruma örnektir. Cep telefonu kullanmayan gençler olduğu gibi, evinde televizyon olmayan muhafazakar aile gençleri de bulunmaktadır. Onlar da televizyon yerine internet kullanmayı tercih etmekte ve takip ettikleri dizileri oradan seyretmektedirler. Yalnızca bir muhafazakar aile genci televizyondan dizi takip ettiğini dile getirmiştir. Diğer gençler dizi takip etmediklerini ve televizyonla pek aralarının olmadığını açıklamışlardır.

6.2. Değerler

Her çocuk okul çağı gelip sosyal hayata aktif olarak bireysel şekilde adım atana kadar ailesinin özellikle de ebeveynlerinin etkisi altındadır. Doğru ve yanlışlarının çok büyük bir kısmı hatta neredeyse tamamına yakını ebeveynlerinden görüp duydukları etrafında şekillenmektedir. Ancak çocuk toplum içine karışmaya

başlayıp kendini birey olarak ifade etmeye başladığı andan itibaren doğru ve yanlışları ebeveynlerinininkilerle kıyaslandığında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bir birey olmaya başlayan çocuğun kendine göre doğru ve yanlışları, kendine ait değerleri/inançları olmaya başlamaktadır. Çalışmanın çıkış noktalarından biri; muhafazakar bir ailenin çocuğunun ailesiyle ne kadar aynı paydada olduğu, değerlerinin ne kadar uyduğu sorusudur. Bu başlık altında bu sorunun cevabı verilmeye çalışılmaktadır.

I.Flört: Günümüzde ciddi veya gayri ciddi anlamda flört ilkökul kademesine kadar inmiş bulunmaktadır. İlkokul çağlarından itibaren böyle duygusal bir ilişkiye başlayan çocuk hayatının ilerleyen yıllarında da bu ilişkilerini devam ettirme ihtiyacı hissetmektedir. Elbette ki bu durum her çocuk için geçerli değildir. Ancak günümüzde kişiyi etkileyen pek çok etken bulunmaktadır. Sosyal çevre, izlenen dizi ve filmler kişinin duygusal dünyasını etkilemekte, davranışlarına yön vermektedir.

Mülakat yapılan muhafazakar aile çocuklarına da flört hakkındaki düşünceleri ve sağlıklı bir evlilik için flörtün gerekliliği sorulmuştur. Gençlerden yarısı flörtün gerekli olduğunu düşünürken, diğer yarısı sağlıklı bir evlilik için flörtün gerekli olmadığını ifade etmiştir.

Flörtün gerekli olduğunu düşünen çocukların bu gerekliliği görmesinin altında yatan neden, evlenecek olan kişilerin birbirlerini tanımaları gerektiğini düşünmeleridir. Eğer bireyler birbirlerini tanımadan evlenirlerse “*birbirlerine uyum gerçekleşmez*”, yani evlilik sonrasında uyumsuzluklar ortaya çıkar ve beraberinde mutsuzluklar, ayrılıklar gelir, düşüncesi vardır. Bu düşünceye sahip bir genç fikirlerini şu sözlerle dile getirmiştir: “*Gerekli. Önceden tanıyabiliyorsun. Görücü usulüne biraz karşıyım. Onlarda sorun oluyor. Flörtte karşıdakini tanıyıp, problemleri çözüyorsun.*” Sağlıklı bir evliliğin flört etmekten geçtiğini düşünen gençler arasında belirli kıstasları bulunanlar da mevcuttur. Küçük yaşta yapılan flörtlerin gerekli olmadığını açıklamalarına eklemektedirler. Örneğin; “*Yaşa bağlı. Küçükse olmamalı. Ciddi düşünülüyorsa ileriki yaşta bir sakıncası yok*” ifadelerini kullanan muhafazakar aile genci olduğu gibi, “*Kişilerin birbirlerini tanmasının daha sağlıklı*

olduğunu düşünüyorum. Ama bunun da olumsuz örnekleri gördüm" açıklamalarıyla kaygılarını da dile getiren gençler bulunmaktadır.

Flörtün gerekli olmadığı kanaatinde olan gençlerin ortak fikirde olduğu iki mesele bulunmaktadır. Bunlardan ilki; flörtün gerekli olduğunu düşünenlerin tam tersine, flörtün ilişkileri yıprattığı kanaatinde olmalarıdır. *"Bence gerekli değil. Hatta karşıyım diyebilirim. Bir süre içerisinde olup bitebilecek bir şey. Evlendiğinde sorun olabilir"* ifadelerini kullanan genç söz konusu duruma örnek teşkil etmektedir. Bir başka gencin yine bu konu hakkındaki görüşleri şöyledir: *"Gerekli değil. Flört yaşayanların evlilikleri kısa süreli oluyor."*

Flörtün gerekli olmadığını düşünen bir diğer genç grubu ise; kişilerin birbirlerini tanınmasında fayda olduğu fakat, nişanlılık sürecinin bu tanıma için yeterli olduğu düşüncesidir. Flörtün sağlıklı evlilik için gerekliliğinin sorulduğu bir genç düşüncelerini şöyle açıklamıştır; *"Sadece flörtle olan bir şey değil. Önceden başlayınca birbirine katlanma sorun olur. Uzun ilişkiler evlenince sorun olur diye düşünüyorum."* Yine mülakat yapılan başka bir genç; evlenince birbirlerini tanıyacaklarını, uzun süre konuşan çiftlerin evlendikleri zaman birbirleriyle konuşacakları bir şey kalmayacağı kanaatinde olduğunu dile getirmiştir.

II.Kürtaj: Muhafazakar ebeveynler ile yapılan mülakatlarda ailelerin neredeyse tamamına yakını kürtajın meşru bir davranış olmadığını, eğer çocuk istenmiyorsa bunun tedbirinin önceden alınması gerektiğini, bebek anne rahmine düştükten sonra annenin sağlığının tehlikede olması dışındaki hiçbir nedenin geçerli olmadığını ifade etmişlerdir.

Muhafazakar ailelerin çocuklarının kürtajın meşruluğu hakkındaki düşünceleri sorulduğunda verdikleri cevaplar hemen hemen aileleriyle paralellik göstermektedir. Mülakat yapılan muhafazakar aile gençlerinden sadece dördü kürtajın tecavüze uğramış olma durumunda meşru bir davranış olabileceğini düşünmektedir. Kürtajın tecavüze uğramış olma durumunda meşru olabileceğini düşünen bir genç şunları söylemiştir: *"Çok zorlama durumlarda ancak, tecavüz mesela. O da şahsa bağlı."* Bilerek ve isteyerek

sahip olunan bir çocuğun ise aldırılmasının doğru olmadığını hatta bu durumun bir "cinayet" olduğunu ifade etmişlerdir.

Yalnızca bir genç hiçbir durumda kürtajın meşru bir davranış olamayacağını belirtmiştir. Bunun dışında mülakat yapılan diğer muhafazakar aile çocukları kürtajın meşruluğunu ancak annenin sağlığı tehlikede ise kabul etmektedirler. *"Annenin durumunu kötü bir şekilde etkiliyorsa olabilir ancak. Onun dışında meşru değil"* ifadelerini kullanan genç bu duruma örnek teşkil etmektedir. Anne sağlığının tehlikede olduğu durum dışında hiçbir şekilde *"dinimizce"* doğru değildir diyerek, kürtajın meşru olmadığını hangi nedenlere dayandırdıklarını da açık bir şekilde görmüş oluyoruz.

III.İdeal Çocuk Sayısı: Günümüzün sosyal ve ekonomik şartları bireylerin daha geç aile kurmalarına, kurdukları ailenin çekirdek aile yapısı özelliği taşımaya ve de çok çocuklu aile olmaktan ziyade bir veya iki çocuklu aile olmaya mecbur bırakmaktadır. Tabi bu durum tüm aileler için geçerli değildir. Ailelerin maddi ve manevi imkanlarının mümkünlüğünün değer yapılarıyla etkileşimi aile içinde etkili olmaktadır. Muhafazakar ebeveynlerin ideal çocuk sayısındaki fikir çeşitliliği bu durumun somut bir örneğidir.

Muhafazakar ailelerin çocuklarının ideal çocuk sayısının ne olduğuna dair verdikleri cevaplar ailelerinin verdikleri cevaplarla kıyaslandığında daha nettir. Sorulan soruya muhafazakar aile çocukları genel olarak ideal çocuk sayısının iki ya da üç olduğu cevaplarını vermişlerdir. Verdikleri cevaplar neredeyse yarı yarıyadır.

Görüşmenin yapıldığı dokuz muhafazakar aile gencine göre ideal çocuk sayısı üçtür. Neden üç çocuk cevabını verdiğini ifade eden bir genç düşüncelerini şu cümlelerle açıklamaktadır;

Üç çocuk idealdir. Nüfusun artması için gerekli olan en az sayı budur. Çünkü, tek çocuk nüfus artışını düşürecek, iki çocuk nüfus artışının sabit kalmasında etkili olacak ama üç çocuk nüfus artışını sağlayacaktır. Çünkü nüfusun artması için, anne ve baba öldükten sonra en az fazladan bir birey olması gerekmektedir.

Bu açıklama devletimizin de ailelere neden en az üç çocuk sahibi olmaları yönünde talepte bulunduğu kısa bir özeti mahiyetindedir.

Mülakat yapılan gençlerden sadece bir tanesi ideal çocuk sayısının dört olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca iki muhafazakar aile genci de ideal çocuk sayısının ailenin sahip olduğu durum ve koşullara göre değişeceğini ifade etmiştir.

Geriye kalan diğer dokuz muhafazakar aile genci de yöneltilen soruya iki cevabını vermiştir. İdeal çocuk sayısının iki olduğunu belirten gençlerin ortak fikri "*çok çocuk iyi değil*"dir. Kalabalığı sevmediklerini belirten gençler bu yüzden iki çocuğun ideal olduğunu söylemişlerdir. Neden tek çocuğun ideal olmadığını açıklayan bir genç de; "*Tek çocuk olmamalı. Ailesine bakmak zor olabilir. Çok çocuk da kalabalıktan dolayı iyi değil*" cümlelerini kullanmıştır.

IV.Kadınların İş Hayatındaki Rolü: Modernleşen dünya ile birlikte kadının iş hayatındaki yeri günden güne artmaktadır. Bu artışın nedenlerinden biri elbette ki ekonomidir. İhtiyaçların gün geçtikçe artması, ekonomik anlamda rahatlamak için, evde çalışan sayısının da artmasını mecbur kılmaktadır. Ekonomik kaygıların yanında, üniversite mezunlarının sayısında da ciddi bir artış vardır. Üniversite eğitimini tamamlamış pek çok genç, aldıkları diplomaların karşılığında bir iş sahibi olma isteğindedirler. Saydığımız bu bir kaç etken, kadının iş hayatında aktif rol oynamasında etkili olan faktörlerdendir.

Kimi üniversiteye hazırlanan, kimi üniversiteden mezun olmuş hatta çalışan muhafazakar aile gençlerine kadınların iş hayatında aktif rol almasına nasıl baktıklarını sorduğumuzda, bir kişi hariç hepsi desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Hem üniversite mezunu hem de çalışan biri olduğu halde kadınların iş hayatında aktif rol oynaması durumuna evlendikten sonra pek sıcak bakmadığını ifade eden muhafazakar aile genci, düşüncelerini şu cümlelerle açıklıyor; "*Aslında kadınlar bin parçaya bölünüyor. Kadınlar için gerçekten zor bir durum. Evlendikten sonra imkanlar el verirse çalışmayı pek düşünmem.*" Mülakat yapılan genç, çalışan kadının yükünün arttığını, çalışmanın hayatı zorlaştırdığını düşünmektedir. Yine bir başka muhafazakar aile genci de kadınların iş hayatında bulunmalarının gereksiz olduğunu

düşünmekte ve şunları eklemektedir: *"İhtiyaç olmadığı sürece gerekli olmadığını düşünüyorum."*

Mülakat yapılan diğer tüm muhafazakar aile gençleri, kadının iş hayatında aktif rol oynamasını desteklediklerini belirtmişlerdir. Gençlerin desteklerinin altında yatan temel nedenlerden birisi; *"kadının kendi ayakları üzerinde durması gerek"* düşüncesidir. Mülakat esnasında gençlerin tamamına yakını, kadının da bir birey olduğu, erkeklere bağlı olmamaları gerektiği ve böylece söz sahibi olabileceği şeklinde ifadeler kullanmışlardır. *"Kadının evde söz hakkı olması için eve bir şeyler getirmesi gerekli. Az da olsa bir kariyerin olması gerekir."* ifadelerini kullanan genç, kadının kariyer sahibi olmasının, evde sözünün geçmesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bir başka muhafazakar aile genci; *"Kötü bakmam için kesinlikle erkek olmam lazım"* yanıtıyla, genellikle erkeklerin kadınların iş hayatında aktif olarak bulunmasına hoş bakmadıklarını ifade etmiştir.

Tüm bu düşüncelerden farklı olarak, kadınların iş hayatında olmasına başka açıdan yaklaşan muhafazakar aile genci, kadınların çalışmasının neden gerekli olduğunu şöyle ifade ediyor;

Bence daha iyi. Öğretmen olduğunda sıkıntımı paylaşabilirim.
Kadın sadece yemek yapıp çocuğuna bakması için yaşamıyor.
Bence sakınca yok. Annelerin çalışıyor olması çocukların hayatta kendi ayakları üzerinde durmasına etkili oluyor.

Genel olarak bakıldığı zaman, dönemin muhafazakar aile gençleri, bir meslek ya da kariyer sahibi olmayı kadının değerini arttıran bir araç olarak görmektedirler. Eğitimsiz ve çalışmayan bir ev hanımının kendi ayakları üzerinde duramayacağını, eşi ya da ailesi karşısında sözlerinin bir ehemmiyeti olmayacağı kanaatindedirler. Yine bu durum da bir gencin; *"Kadınlar iş hayatında da evde olduğu kadar aktif olmalı"* cümlesiyle desteklenebilmektedir.

V.Yabancı Komşulara Bakış: Farklı bir millet, mezhep, kültüre sahip kişilerle komşu olmak ebeveynler kadar olmasa da çocuklarını da ilgilendirmektedir. Belki anne-babaları kadar bir komşuluk bağları olmasa bile çocuklar da komşuluk ilişkilerinden etkilenmektedirler. Söz konusu ailelerin çocuklarıyla aynı parkta oynamakta, aynı okula gitmekte hatta belki de aynı sırayı paylaşmaktadırlar. Muhafazakar ailelerin çocuklarına bahsedilen bu gibi

durumlara bakış açıları, farklı etnik grup/mezhep/yaşam tarzına sahip komşularına karşı yaklaşımlarının ne olduğu sorulmuştur.

Tıpkı ebeveynleri gibi muhafazakar aile çocuklarının da yöneltile soruya verdikleri cevaplar hoşgörü çerçevesinde olmuştur. Nasıl ki, ailelerinin dini ve milli kimlik ayırmaksızın karşısındakine değer vermesinin altında insani değerler yatıyorsa, muhafazakar aile çocukları da komşularına insani değerler ölçüsünde yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Farklı etnik gruptan kişilerle aynı okulda okuyan bir genç yaşadıklarını ve düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: "*Okuduğum okulda Süryani arkadaşlarım vardı. Bir sıkıntı olmuyordu. Bazen fikir çatışması yaşadığımız oluyordu ama büyük bir sıkıntı yaşamıyorduk.*" Yine farklı etnik gruptan komşulara sahip olma durumuna olumlu bakan bir başka genç ise şunları söylemiştir: "*İnsanların farklı etnik gruplardan olması beni rahatsız etmez. Onlarla birlikte yaşamamızı şımarıkça buluyorum.*"

Yöneltile soruya verilen olumlu cevapların devamında "ama"lı cümleler kuranlar da gelmekteydi. Bu cümleler genelde muhafazakar aile çocuklarının çekincelerini ifade etmektedir. Mülakatların yapıldığı İstanbul ilinin Başakşehir ilçesi, Suriyeli mültecilerin sayıca fazla bulunduğu ilçelerden bir tanesidir. Muhafazakar aile gençlerinden bir tanesi, Suriyeli komşularına karşı çekincelerini şu sözlerle dile getirmiştir; "*Bir ayırım yapmıyorum. Ama Suriyelilere de çok sıcak baktığım söylenemez. Kültürlerimiz uyuşmuyor.*" Aynı sorunun yöneltildiği başka bir muhafazakar aile genci ise, söz konusu komşuları için çok ayırım yapmayacağını fakat ürkebileceğini ifade etmiştir. Cümlelerinin devamında, kendi ülkesinden olanlarla bile çok samimi olunamadığını eklemiştir.

VI.Farklı Evlilikler: Günümüzde, bir kişinin kendisinininkinden farklı bir etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup bireylerle arkadaşlık veya komşuluk yapması neredeyse yadırganmayacak kadar sıradanlaşmış durumdadır. Ancak hala söz konusu bireylerle evlilik fikri pek çok kişinin sıcak bakmadığı bir mevzudur. Kültür, din, mezhep uyumsuzluğu gençler için olmasa bile aileleri için kaygı verici nedenlerin en başında gelmektedir. Dini, kültürel, etnik yapı anlamında farklılıklara sahip komşularına karşı kısmi çekinceleri olan

muhafazakar aile gençlerine bu sefer, bahsi geçen kişilerle evlenme konusunda ne düşündükleri sorulmuştur.

Bir önceki konuda yapılan Suriyeli ayrımı bu konuda da kendini hissettirmiştir. Etnik kimliğin yanı sıra dini anlamdaki farklılıklar da evlilik konusunda çekimser davranma nedenlerindedir. "*Aleviyle evlenmem ama Sünni olabilir. Yabancı biri olabilir, Suriyeli olmaz ama başka bir ülkenin insanıyla evlenebilirim.*" açıklamalarında bulunan bir muhafazakar aile gencinde bahsedilen çekincelerin hepsi görülmektedir.

Aynı şekilde hem dini hem de etnik kimlik konusunda sınırları olan diğer muhafazakar aile gençleri de evlenecekleri kişilerle aynı dini ve milli kimliğe sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Farklı dinden biriyle evliliğin sıkıntılı olacağını, Müslüman olmayan biriyle evlenemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında, kendi milletinden olmayan biriyle de evlenmek istemeyeceklerini, uyum sağlayamayacaklarını söylemişlerdir.

Genel olarak böyle bir evliliğe çekimser yaklaşan gençlerin sayısı daha fazladır. Görüşme yapılan gençlerden sekiz tanesi, kesinlikle böyle bir evlilik yapmayacağını belirtmiştir. Hatta bir genç: "*Ailem böyle bir şeye izin vermez*" ifadesini kullanarak ailesinin de tavrını açıklamıştır. Bunun yanı sıra beş genç, ancak dindar bir kimseyse farklı etnik gruptan bir kişiyle evlenebileceklerini ifade etmişlerdir.

Mülakat yapılan gençlerden diğer sekizi ise; eğer seviyorlarsa evlenebileceklerini, sevginin her şeyin üstesinde gelebileceğine inandıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum hakkındaki düşünceleri bir genç şöyle ifade etmiştir: "*Olabilir. Çok sıkıntı olacağını düşünmüyorum. Anlaşabilmeye bağlı. Etnik köken, ırka bakmamak lazım.*" Farklı etnik gruptan evliliğe olumlu bakan bir başka genç ise; "*Karakter olarak uyumlu olduğu sürece sıkıntı olmayacağını düşünüyorum*" ifadelerini kullanarak etnik kökenin evlilikte problem olmayacağı düşüncesini savunmuştur.

6.3. Sosyal Sermaye

Muhafazakar ebeveynlerin sahip olduğu kadar gençlerinin de sahip olduğu bir sosyal sermayeleri vardır. Gün geçtikçe değişen ve şekillenen sosyal sermayeleri, gençlerin sosyal hayatları hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmamız açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, muhafazakar aile gençlerinin sosyal sermayelerine katkıda bulunan belirli unsurlar çerçevesinde bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

I.Akrabalar ile İlişkiler: Her çocuğun akrabalarıyla olan ilişkilerinde en etkili rolü ebeveynleri oynamaktadır. Genelde ebeveynlerinin akrabalık ilişkileri ne boyutta ise çocukların da akrabalık ilişkileri aynı boyutlarda seyretmektedir. Bu kez muhafazakar aile gençlerine akrabalık ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur.

Sorunun yöneltildiği gençlerden dördü akrabalık ilişkilerinin "sınırlı" olduğunu ifade etmişlerdir. *"Akrabalarımınla mesafeden dolayı pek görüşemiyorum"* açıklamasında bulunan bir genç ebeveynlerde olduğu gibi gençlerde de mesafelerin uzak olmasının akrabalık ilişkilerinin seyrekliği üzerinde etkili olduğunun kanıtını taşımaktadır. Muhafazakar aile gençlerinden bir tanesi, farklı memleketlerde oldukları için akrabalarıyla ancak bayramlarda görüşebildiğini belirtmiştir. Bir başka genç ise; çok yakın oturmadıkları çok fazla görüşemediklerini dile getirmiştir.

Görüşme yapılan muhafazakar aile gençlerinden onu "normal düzeyde" bir akrabalık ilişkileri olduğunu söylemişlerdir. Bir genç akrabalarıyla olan ilişkisini şu cümleyle resmetmiştir: *"Arayamı ararım, soranı sorarım, görüşürüz."* Bunun dışında diğer gençler de mümkün olduğunca ziyaretlerde bulunmaya çalıştıklarını, akrabalarıyla aralarının iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Mülakat yapılan diğer altı genç ise akrabalarıyla samimi bir ilişkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Sık sık birbirlerine gidip geldiklerini, görüştüklerini ifade etmişlerdir.

II.Arkadaş Çevresi: Bir genç için önem verdiği kişiler, ailesinden daha çok genellikle arkadaşlarıdır. Kendilerini daha iyi ifade ettikleri ve daha rahat hissettikleri için arkadaşları onlar için ayrı bir öneme sahiptir. Gençlik çağlarında daha deli dolu olan muhafazakar aile gençlerinin arkadaş

çevrelerinin kimlerden oluştuğu ve nasıl bir ilişki içerisinde oldukları sorulmuştur.

Ebeveynlerden farklı olarak, gençlerden arkadaş çevrelerinin "okul arkadaşları"ndan oluştuğunu belirtenler bulunmaktadır. Dört muhafazakar aile genci okul arkadaşlarıyla daha yakın olduklarını ve onlarla arkadaşlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. "*Okul ve dershaneden arkadaşlarım. Aynı şeyleri paylaşıyoruz*" açıklamasında bulunan bir genç, en çok vakit geçirdiği kişilerle daha çok arkadaşlık yapmayı tercih ettiğini belirtmiştir.

Çeşitli görüş ve düşünceye sahip arkadaşları olduğunu söyleyen gençlerin sayısı da oldukça azdır. Yalnızca üç genç farklı çevre ve görüşten arkadaşları olduğunu belirtmişlerdir. Bir genç herkesle anlaşabildiğini ifade ederken bir başka genç; "*Her mezhepten arkadaş çevrem vardır*" açıklamasında bulunmuştur.

Görüşme yapılan diğer tüm muhafazakar aile gençleri "kendi değerlerine yakın" kişilerle arkadaşlık yaptıklarını açıklamışlardır. Sorunun yöneltildiği gençlerin neredeyse hepsinin verdiği cevap "*benim gibi*" olmuştur. "Benim gibi"den kasıt; kendi değerleriyle uyuşan, aynı şeylerden mutlu olan, aynı konularda hassas olan vb. kişilerdir. "*Benim gibi arkadaşlarım var. Düşünce tarzlarımızın uyduğu insanlar. En yakınım dediğim çok insan yoktur, sayılıdır ama onları da kız kardeşim gibi görürüm*" diyen muhafazakar aile genci nasıl bir arkadaş çevresi olduğunu ve ilişkilerinin nasıl olduğunu açıklamıştır. Bir diğer muhafazakar aile genci ise arkadaşlık ilişkileri için şunları söylemiştir;

Her önüme gelenle arkadaş olmam. Benim gibi insanlardır. Aynı şeylerden hoşlandığımız, ailelerimizin uyduğu, hayat şartlarımızın aynı olduğu arkadaş çevresi. Dost olarak bir iki tane vardır ama arkadaş olarak okul çevrem var. Samimiyimdir ama görüşemediğim zamanlarda da irtibatımı koparmam.

Muhafazakar aile gençlerinin arkadaş çevresi ebeveynlerinininkine göre daha az çeşitlilik göstermektedir. Bunun yanı sıra, ebeveynleri gibi bir çoğunun önceliği ortak değerler paydasında buluşmak olmuştur.

III.Cemaat Bağı: Günümüzde bir bireyin cemaat ortamına aktif olarak dahil olması genellikle üniversite çağlarında gerçekleşmektedir. Bu zamandan önce gençlerin bir cemaate mensup olduğu pek görülmemektedir. Yapılan mülakatlarda ebeveynlerin yarısının bir cemaate bağlı olduğu anlaşılmıştır.

Buna bağılı olarak çoğunluğu lise ve üniversite çağında olan muhafazakar aile gençlerinin herhangi bir dini cemaatle bağları olup olmadığı sorulmuştur.

Muhafazakar aile gençlerinin ebeveynleriyle kıyaslandığında farklı oldukları bir başka konu, herhangi bir dini cemaate mensup olma durumlarıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi kimi genç, yaşının küçük olmasından dolayı kimi de kişisel tercihleri nedeniyle herhangi bir dini cemaate bağlılık göstermemektedir. Görüşme yapılan on beş muhafazakar aile genci herhangi bir dini cemaatle bağlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Cemaat bağı olmadığını dile getiren gençlerden bir tanesi, geçmişte bir cemaatle bağının olduğunu ancak şuan herhangi bir cemaatle bağının bulunmadığını belirtmiştir. Bir başka muhafazakar aile genci ise; görüşlerini beğendiği bir cemaat bulunduğunu fakat bir bağlılığının olmadığını açıklamıştır.

Dini bir cemaatle bağı olduğunu dile getiren muhafazakar aile gençlerinin sayısının bağılı olmayanlarla kıyaslandığında daha az olduğu görülmektedir. Yalnızca altı genç herhangi bir dini cemaatle bağı olduğunu belirtmiştir. Görüşme yapılan bir genç bağlılığını şu cümlelerle açıklamıştır: *"...öğretilenler, kendi başıma öğrenmeye çalıştıklarım yeterli olmuyor. Cemaatin bana çok şey kattığını düşünüyorum."* Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, muhafazakar aile genci dini anlamdaki ihtiyaçlarını gidermek için bir cemaatin gerekli olduğu ihtiyacını hissetmekte ve eksiklerini bu cemaat yoluyla giderebildiğini düşünmektedir. Yine dini bir cemaatle bağı olduğunu belirten bir başka genç ise; *"Var. Ailemden dolayı yakınım"* cümlesiyle cemaat bağının temelini de açıklamış bulunmaktadır.

IV.STK'da Görev Almaya Çalışır Mısınız?: Bir birey olarak resmi anlamda yardım etmeye başlamamız genelde ilkokul yıllarına dayanmaktadır. Eğitici kollar ve kulüp faaliyetleriyle başlayan etkinlikler yerini gün geçtikçe sivil toplum kuruluşlarına bırakmaktadır. Muhafazakar aile gençlerine sivil toplum kuruluşlarının gönüllü faaliyetlerinde görev almaya çalışıp çalışmadıkları ve eğer çalışıyorlarsa neler yaptıkları sorusu yöneltilmiştir.

Mülakat yapılan muhafazakar aile gençlerinin sadece sekizi aktif olarak bir gönüllü çalışma içerisinde. Görüşme yapılan gençlerden bir tanesi yaptığı çalışmayı şöyle anlatmıştır: *"Olması gerekirse projelerde çalışmak"*

isterim. Mesela şuan bir projemiz var, geri dönüşümle ilgili. Onun için bir elbise tasarlıyorum." Bir başka genç: *"Gönüllü hizmet yapmaya çalışıyorum. Toplumsal duyarlılık merkezine üyeyim"* ifadelerini kullanarak aktifliğini belirtmiştir. Yine bir başka genç, bulunduğu sosyal sorumluluk projesi ile ilgili şunları söylemiştir: *"Down sendromlularla ilgili çalışmalara katılıyorum."* Bunların dışında okul kulüplerinde aktif rol almaya çalıştığını belirten gençler de bulunmaktadır.

Sorunun yöneltildiği diğer muhafazakar aile gençlerinin kimi daha önceden böyle çalışmalar içinde bulunduğunu, tekrar gönüllü faaliyetlerde bulunmak isteyeceğini belirtirken kimi de bu zamana kadar böyle bir fırsatla karşılaşmadığını ama gönüllü hizmette bulunmak istediğini belirtmiştir. *"Üniversiteye başlar başlamaz düşünüyorum. İnsanlara yardım edecek her şeye hazırım"* açıklamalarında bulunan bir genç yardım hayallerini üniversite eğitimi ile birlikte gerçekleştireceğini ifade etmektedir. İleriye dönük hayalleri olan bir başka genç ise: *"Bunu çok istiyorum, büyüdüğümde de iş hayatına başladığımda, öğrencilere burs vermek çok istiyorum"* diyerek maddi anlamda yardımda bulunmak istediğini belirtmiştir.

7. BÖLÜM

SONUÇ

Çalışmanın başından beri muhafazakarların neyi muhafaza ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda muhafazakar aile ve gençleriyle birebir görüşmeler yapılarak, ebeveynler ve gençlerinin değerleri, yaşam tarzları ve sosyal sermayelerine dair veriler elde edilmiştir.

Sürekli değişim gösteren dünya üzerinde, değişime direnmek elbette ki zor hatta imkansız olacaktır. Ancak, muhafazakarlık tanımlarından da anlaşılacağı üzere, kendini muhafazakar olarak adlandıran bir bireyin değişime olan tutumunun daha ihtiyatlı olması beklenmekte, dünyevi yaşam tarzını muhafazakar olmayan bireyler kadar içselleştirmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Salt bir muhafazakarlığın yerini günümüzde daha modern yani dünyevi bir muhafazakarlığın aldığı görülmektedir. Açıkçası dini bir muhafazakarlıktan çok günün koşullarına göre şekillenen bir muhafazakarlık algısı oluşmaya başlamıştır.

Kendini muhafazakar olarak nitelendiren her bireyin kendine göre muhafazakarlık değişkenleri mevcuttur. Muhafazakar bir hayat tarzına sahip olduğunu belirten birey sayısı kadar muhafazakarlık anlayışının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Böyle bir durumda, dışarıdan bir gözlemlerle kimin muhafazakar olduğu konusunda yargıda bulunmak pek mümkün bulunmamaktadır.

Muhafazakar ailelerin gençleri, ebeveynlerinin gençlik yıllarında taşıdığı hassasiyeti gösterememektedirler. Sosyal ve siyasal şartlar gün geçtikçe iyileşiyor olsa bile, muhafazakar aile gençleri buldukları ortamları gerekçe göstererek dini

vecibelerde aksaklıklar göstermektedirler. Baskı ve zorlamaların olduğu dönemlerde bireylerin sahip olduğu değerlere daha fazla bağlandığı ve sahip çıktığı görülmektedir.

Hem ebeveynlerin hem gençlerinin yaşamlarında muhafazakarlık açısından en hassas davrandıkları mevzuların başında değerleri gelmektedir. Küreselleşen dünya ile birlikte yaşam tarzı ve sosyal sermaye bağlamında değişim daha hızlı yaşanırken, değerler bağlamında daha yavaş bir değişim sergilendiği görülmektedir. Bu noktada değişimden bahsetmemek imkansız olacaktır. Çünkü çalışmanın başında da ifade edildiği gibi, muhafazakarlık değişim karşıtlığı anlamına gelmemekte, mevcut durumun azami şekilde değişimini sağlamaya çalışmaktadır.

Sahip oldukları değerlere karşı tutucu bir tavır sergileyen muhafazakar ebeveynler ve gençlerinin aynı tutuculuğu yaşam tarzı ve sosyal sermaye bağlamında gösteremedikleri elde edilen verilerden çıkarılabilmektedir. Gündelik hayatın dayattığı pek çok durum ve koşul yaşam tarzı ve sosyal sermaye açısından daha esnek olunabilmeyi beraberinde getirmiştir. Kendi dini yükümlülükleri konusunda gerektiğinde hassas olmaya çalışan ebeveynlerin aynı hassasiyeti çocuklarına aktaramadıkları görülmüştür. Bu durumu ise; baskı yaparak çocuklarını ibadetlere karşı soğutmaktan çekindiklerini ifade ederek açıklamışlardır. Çünkü 21. yy. ile birlikte ebeveynlerin pek çoğunun çocuklarına olan tutum ve davranışlarında baskıdan uzak, daha özgürlükçü bir tavır sergiledikleri açıkça söylenebilmektedir. Bu yüzden görüşme yapılan ebeveynlerin tamamına yakını gençlerini dini sorumluluklar bağlamında serbest bıraktıklarını belirtmişlerdir.

Dini sorumluluklar açısından ebeveynlerinin özgür bıraktığı muhafazakar aile gençleri, yapılan görüşmelerde söz konusu sorumluluklarının farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu farkındalık dini sorumlulukların yerine getirildiği anlamına gelmemektedir. Muhafazakar aile gençleri kendilerince çeşitli nedenlerle bu sorumluluklar karşısında aksaklıklar göstermektedirler.

Muhafazakar ailelerle yapılan görüşmelerde sosyal sermaye bağlamında da bir çeşitlilik olduğu görülmektedir. Hem ebeveynler hem de gençleri sosyal sermaye açısından seçici davranmaktadırlar. Gerek akrabalık ilişkilerinde gerekse de arkadaşlık ilişkilerinde bireyler kendi hayat tarzlarına uyan kişilerle görüşmeyi tercih etmektedirler. Bu konuda farklı fikirlere pek açık olmadıkları dikkat çekmektedir.

Gençlerle ebeveynlerinin ayrıldığı noktalardan biri herhangi bir cemaate bağlı olmaları durumudur. Bu konuda ebeveynler daha aktif durumdayken gençler daha pasif konumdadırlar. Bir sivil toplum kuruluşunda görev alma durumu söz konusu olduğunda ise ebeveynlerinin aksine gençlerin daha aktif olduğu görülmektedir. Ebeveynler STK'ların şahsi hiçbir kaygı gütmemesinden emin olma ihtiyacı hissederken muhafazakar aile gençleri böyle bir ayrıntıyı düşünmeksizin gönüllü hizmet yapmaktan memnuniyet duymaktadırlar.

Yapılan görüşmelerde muhafazakar ebeveynlerin ve gençlerinin neredeyse tamamının ortak paydada bulunduğu asıl nokta değerlerdir. Sahip oldukları değerler bağlamında tamamının hemfikir olduğu konu; kendilerinininkinden farklı etnik grup/mezhep/yaşam tarzına sahip komşularının olması durumunda herhangi bir mahzur görmemeleridir. Söz konusu farklılığın komşuluk ilişkilerini zedeleyecek bir sebep olmadığını, saygı ve sevgi çerçevesinde farklılıkların avantaj olduğunu belirtmişlerdir. Ancak muhafazakar aile gençlerinin bu kişilerle evlilik ihtimali durumuna hem ebeveynler hem de gençler temkinli yaklaşmışlardır.

Yine aynı şekilde yöneltilen soruya duraksamadan net cevap verdikleri bir başka mevzu kürtajdır. Sağlık açısından herhangi bir gereklilik arz etmediği müddetçe potansiyel bir cana son vermenin dinen caiz olmadığı görüşü hakimdir. Kürtajın bir doğum kontrol yöntemi olamayacağını ifade eden ebeveynlere göre ideal çocuk sayısı üç hatta dört olabileceken bu sayı muhafazakar aile gençleri için ağırlıklı olarak iki veya üç çocukta kalmaktadır.

Yaşları itibariyle ve buna bağlı olarak edindikleri hayat tecrübelerinin de katkıları doğrultusunda muhafazakar ebeveynlerin neredeyse tamamına yakını flörtü gerçeklikten uzak ve gereksiz olarak görmektedirler. Muhafazakar aile gençlerinin yarısı flört konusunda ebeveynleriyle aynı görüşü paylaşıyor olsa dahi diğer yarısı sağlıklı bir evlilik için flörtün gerekli olduğunu belirtmektedirler. Bu gençler için, çiftlerin evlilik öncesi birlikte vakit geçirmeleri, birbirlerini tanımaları evlilik hayatlarının sağlıklı olabilmesi için önem arz etmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte kadının iş hayatında belirgin şekilde yerini almış olması diğer toplumlar gibi Türk toplumunu da etkilemiştir. Kadının çalışıyor olması, maddi anlamda bir özgürlük içermektedir. Hem muhafazakar ebeveynlerin hem de gençlerinin kadınların iş hayatında aktif rol oynamasına olumlu bakmalarının altında

yatan ilk neden maddiyat olmuştur. Onlara göre; maddi özgürlüğü elinde olan bir kadın kendi ayakları üzerinde durabilmekte, çevresinin kadına olan itibarı artmaktadır.

Elde edilen veriler sonucunda; muhafazakar aile gençlerinin, ebeveynleri kadar muhafazakar olmadığı görülmektedir. Gençler, dini yaşantı bakımından ebeveynleri kadar aktif değildirler. Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'an okumak; yerine getirilmesi gereken ibadetler olarak bilindiği halde sıra eyleme geldiği zaman bir aksaklık olduğu açık bir şekilde görülebilmektedir. Hatta, "*Dini ibadetlerinizi yerine getirir misiniz?*" sorusu yöneltildiğinde gençlerin tamamına yakını sadece namaz ve oruç ibadetleri hakkında bilgi vermişlerdir. Neredeyse Kur'an okumak, nafile oruç tutmak, nafile namaz kılmak gibi diğer ibadetler hiçbir gencin aklına gelmemiştir. Bu durum muhafazakar aile gençlerinin ibadetler konusunda ne kadar yüzeysel bir tavır sergilediklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca başörtüsü konusunda hassasiyet göstermesi beklenen muhafazakar ailelerin ergenlik çağındaki kız çocuklarının yarısının başörtüsü takmıyor oluşu da muhafazakar bir yaşam biçimini ebeveynleri kadar benimse(ye)mediklerini göstermektedir.

Muhafazakar aile gençleri ibadetler konusunda olduğu kadar diğer meselelerde de ailelerinden farklı davranmaktadırlar. İnternet ve cep telefonu kullanımlarının yanında serbest zamanlarını ev dışında ve arkadaşlarıyla geçiriyor olmaları da gençleri ebeveynlerinin yaşamlarından ayıran bir başka ayrıntıdır. Cep telefonu, internet ve arkadaş ortamı gibi sosyal etkenler muhafazakar aile gençlerinin ebeveynleriyle geçirdikleri zamanın azalmasına ve ebeveynlerinden özerk bir yaşam tarzı belirlemelerinde etkili olduğu görülmektedir.

Bireyler ailelerinden olduğu kadar, ait oldukları ve içinde buldukları toplumundan da etkilenecek değer yargılarına sahip olmaktadır. Muhafazakar aile gençleri değerler bağlamında hem aileleriyle hem de içinde buldukları toplumun değerleri açısından paralellik göstermektedirler. Bunun en bariz örneklerini yabancı komşulara bakış ve kürtaj konularında görmekteyiz. Toplum olarak, dini inancın da getirdiği bir bakış açısıyla kürtaja, hayati önem taşımadığı sürece, pek sıcak bakılmamaktadır. Yine aynı şekilde dini öğütlerin bir getirisi olan hoşgörü felsefesi yabancı komşulara bakış üzerinde de etkili olmaktadır. Bahsi geçen konular baskın olmakla birlikte, muhafazakar aile gençlerinin ebeveynleriyle aynı değer yargılarına

sahip olması, bireylerin geleneksel ve dini anlamda sahip olduğu değerlerinin aileden aktarıldığını ve pek deformasyona uğramadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın son basamağı olan sosyal sermaye açısından da muhafazakar ebeveynler ve gençleri arasında ayrılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Muhafazakar aile gençleri dini bir cemaate bağlılık ve akrabalık ilişkileri konusunda ebeveynlerine kıyasla daha pasif konumda bulunmaktadır. Ancak, arkadaş ilişkileri ve sivil toplum kuruluşlarında gönüllü hizmet etme noktasında ebeveynlerinden daha aktif oldukları görülmektedir. Muhafazakar ebeveynler kendi hayat görüşlerine yakın kişilerle arkadaşlık etmeyi tercih ederken gençlerinin bu ayrıntıyı ebeveynleri kadar gözetmediği dikkat çekmektedir. Ayrıca muhafazakar aile gençlerinin gönüllü hizmet açısından ebeveynlerine nazaran daha aktif olmaları da onların hem daha girişken hem de daha sosyal olduklarını göstermektedir.

Sonuç olarak, ebeveynlerin muhafazakar olması çocuklarının da muhafazakar olacağı anlamına gelmemektedir. Bunun altında yatan en büyük nedenlerden biri, ebeveynlerin yaşadıkları muhafazakar hayatı çocuklarına aktaramamalarından kaynaklanmaktadır. Despot bir aile olmaktan çekinen ebeveynler, çocuklarını hayatlarındaki tercihleri konusunda serbest bırakmışlar ve kendileri için doğru olanı yaşayacaklarına inanmışlardır. Gençlere verilen bu serbestiyet kendi yollarını çizmelerinde ve doğrularının oluşmasında büyük oranda etkili olmuştur.

8. BÖLÜM

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2008). Türkiye'nin Ulusal Gençlik Politikası Nasıl Yapılandırılmalıdır?. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı:5(1), 1-20.
- Altay, H. (2004). Güç Mesafesi, Erkeklik - Dişilik ve Belirsizlikten Kaçınma Özellikleri İle Başarı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:9(1), 301-32.
- Ardoğan, R. (2007). İslam Açısından Muhafazakâr Teorinin İlkeleri. *Köprü Dergisi*, Sayı:97
- Aydemir, M.A., Özşahin, M.C. (2011). Türk Demokrasisinde Kayıp Halkayı Keşfetmek: Türkiye Örneği Üzerinden Sosyal Sermaye - Demokrasi Bağlantısını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı:6(1), 41-87.
- Aydemir, M.A., Tecim, E. (2012). Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:28, 43-59.
- Bakan, S., Arpacı, I. (2012). Liberal Değişim Sürecinde Dönüşen ve Dönüştüren Muhafazakarlık. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:2(2), 131-140.

- Başak, S., Öztaş, N. (2010). Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:12(1), 27-56.
- Bilgin, V. (2010). *Bizi Kuşatan Toplum* (2.Baskı). İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Bora, T. (1998). *Türk Sağının Üç Hali*. İstanbul: Birikim.
- Çakı, F. (2011). Korku Mühendisliğinin Gölgesinde Muhafazakar Gençlik. *Demokrasi Platformu*, Sayı:25, 47-63.
- Çayır, K. (2009). İslamcı Bir Sivil Toplum Örgütü: Gökkuşuğu İstanbul Kadın Platformu. Göle, N. (Editör). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. Üçüncü Baskı. İstanbul: Metis, s.41-67.
- Çetin, H. (2004). Muhafazakarlık: Kaosa Karşı Kozmos. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Sayı:1, 87,119.
- Demir, G. Ö. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Kimlik Gelişimi: Kimlik Statülerinin Sosyal Sermaye ve Kimlik Sermayesi ile Olan İlişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:34(2), 1-10.
- Denli, N. (2010). *Türkiye'de Muhafazakarlık Tartışmalarının Gelişimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, M. S. (2003). Siyasi Muhafazakarlıkla Örtüşen Toplumsal Muhafazakarlığın Medyatik Tarifi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:28, 53-60.
- Duman, F. (2004). Edmund Burke - Muhafazakarlık, Aydınlanma ve Siyaset. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Sayı:1, 31-53.
- Duman, M. Z. (2011). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 19-51.
- Dural, A. B. (2004). "Muhafazakar Demokrat" Bir Politikanın Temel Özellikleri Neler Olabilir?. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Sayı:1, 143-147.

- Erdoğan, E. (2006). *Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği*. Web Sitesi: [http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal% 20Sermaye_emre% 20erdogan.pdf](http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf) adresinden alınmıştır.
- Gökçe, B. (2007). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma* (5. Baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Göle, N. (2009). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri* (3.Baskı). İstanbul: Metis.
- Güllü, İ. (2010). *Gecekondulaşma, Gençlik ve Dindarlık Kayseri Argincik Örneği* (1.Baskı). Ankara: Yayınevi.
- Kahraman, A. B. (2010). Lisansüstü Eğitim Yapmak Amacıyla Başka Bir Üniversitede Görevlendirilen Araştırma Görevlilerinin Yaşam Tarzı Profilleri ve Problemleri (Hacettepe Üniversitesi Örneği). *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, Sayı:2(2), 243-257.
- Kurt, A. (2013). *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (4.Baskı). Bursa: Dora.
- Nazlı, A. (2007). Muhafazakârlık ve Değişim. *Köprü Dergisi*, Sayı:97.
- Nisbet, R. (2014). *Muhafazakarlık: Düş ve Gerçek* (3.Baskı). (Çev. Kudret Bülbül ve M.Fatih Serenli). Ankara, Kadim.
- Oakeshott, M. (2004). Muhafazakar Olmak Üzerine (Çev: İsmail Seyrek), *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Sayı:1, 55-78.
- Özipek, B. B. (2007). Muhafazakarlık Nedir?. *Köprü Dergisi*, Sayı: 97.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pusch, B. (2000). *Türk Gençliğinin Muhafazakarlığı ve İslamcı Söylemin Zemini*. Türkiye ve Avrupa'da Gençlik, Ankara.
- Putnam, R.D. (1995). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital* *Journal of Democracy*, 65-78.

- Şahin, M. C. (2005). Türkiye de Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Popüler Tüketim Kültürü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:25(2), 157-181.
- Turan, S., Durceylan, B., Şişman M. (2005). Üniversite Yöneticilerinin Benimsedikleri İdari ve Kültürel Değerler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:13, 181-202.
- Türküsev, S. (2005). *Muhafazakar Burjuva*. İstanbul: Akis Kitap.
- Yarcı, S. (2011). Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı: 6(1), 125-135.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:19, 499-522.
- Yılmaz, H. (2006), *Türkiye'de Muhafazakarlık Aile, Din, Batı: İlk Sonuçlar Üzerine Genel Değerlendirme*, Yayımlanmamış araştırma raporu. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, H. (2012). *Türkiye'de Muhafazakarlık Aile, Din*. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Wallace, R. A., Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (3. Baskı). (Çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

9. BÖLÜM

EKLER

9.1. Mülakat Formu

AYNI KAN-FARKLI DÜNYALAR YARI-YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU

GİRİŞ

Merhaba. Ben Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalında araştırma görevlisiyim ve aynı zamanda yüksek lisans öğrencisiyim. Sizinle hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezimin konusunu teşkil eden “muhafazakar aile” üzerine bir mülakat yapmak istiyorum. Tezimin amacı muhafazakar ailenin geçirdiği dönüşümleri ve özellikle çocukları ve gençleriyle ilişkilerini incelemektir. Tez danışmanım Doç. Dr. Fahri ÇAKI'dır. Mülakatımızın yaklaşık 45 dakika sürmesini bekliyorum. Mülakat süresince vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacak ve başka kimseyle paylaşılmayacaktır. Ayrıca, sizin veya aile üyelerinizin hiçbirinin gerçek ismi kesinlikle kullanılmayacaktır. Çalışmamın amacına ulaşabilmesi için benimle paylaşacağınız bilgilerin gerçek ve samimi bilgiler olması çok önemlidir. Ancak sorularım içerisinde sizi rahatsız eden veya yanıtlamak istemediğiniz bir soru olursa yanıtız bırakmanızda hiçbir sakınca yoktur.

Sizinle mülakat yaparken sizin de muhafazakar bir aile olduğunuz varsayımına dayanıyorum. Eğer bu tanımlamaya uymadığınızı düşünüyorsanız, bu mülakattan vazgeçmem gerekecek. O nedenle kendinizi bu şekilde tanımlayıp tanımlamadığınızı teyit eder misiniz?

EVET/HAYIR.

Teşekkürler. Şimdi müsaade ederseniz sorularıma başlamak istiyorum.

EBEVEYNLERE SORULACAK SORULAR (en az bir 12+ çocuğu olmalı)

AİLE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1) Öncelikle biraz **kendinizden ve ailenizden bahsetmenizi** rica edeceğim.

- a. KENDİNİZ: yaş, memleket, eğitim, meslek/iş
- b. EŞİNİZ: yaş, memleket, eğitim, meslek/iş
- c. ÇOCUKLARINIZ: Çocuk sayısı, yaş, cinsiyet, eğitim
- d. GENEL OLARAK AİLENİZ: Hanehalkı sayısı, toplam gelir, yaşam yeri (konut tipi, konutun mülkiyeti vb.)

1) Şimdi biraz **evlenme sürecinizden** bahsedebilir misiniz?

- a. Kaç yıldır evlisiniz?
- b. Eşinizle nasıl tanıştınız? Evlenmeye nasıl karar verdiniz?
- c. Evlenirken eş adaylarınızda gözettiğiniz temel kriterler nelerdi?

YAŞAM TARZI

2) Şimdi biraz ailenizin yaşam tarzından bahsetmenizi isteyeceğim.

- a. **Kendi yaşam tarzınız:**

- 1) Tipik bir gününüz nasıl geçiyor? (İş saatleri dışında)
- 2) Serbest zamanlarınızda neler yaparsınız?
- 3) Markalı ürünler kullanma temayülünüz var mı? Bu hususta eşinizin tepkileri nelerdir?
- 4) TV, İnternet, cep telefonu gibi teknolojik araçlarla nasıl bir ilişkiniz var? Eşinizin bu konudaki tepkileri neler oluyor?
- 5) Spor, sinema, tiyatro vb etkinliklerle aranınız nasıldır?

b. Eşinizin yaşam tarzı:

- 1) Eşiniz tipik bir gününde neler yapar?
- 2) Serbest zamanlarında neler yapar?
- 3) Eşinizin markalı ürünler kullanma temayülü var mı? Bu hususta sizin tepkileriniz nelerdir?
- 4) Eşinizin TV, İnternet, cep telefonu gibi teknolojik araçlarla nasıl bir ilişkisi var? bu konudaki tepkileriniz neler oluyor?
- 5) Eşinizin spor, sinema, tiyatro vb etkinliklerle arası nasıldır?

c. Çocuklarınızın yaşam tarzı:

- 1) Çocuklarınızın (her biri ayrı ayrı) tipik bir günü nasıl geçer? (okul saatleri dışında)
- 2) Serbest zamanlarında neler yaparlar?

- 3) Çocuklarınızın kılık-kıyafet tercihlerine müdahale eder misiniz? Onların tercihleriyle sizinkilerin çatıştığı durumlar oluyor mu?
- 4) Çocuklarınızın arkadaşlık ilişkilerine müdahale eder misiniz? Bu konuda yaşadığınız sorunlar var mı?
- 5) Çocuklarınız ibadetlerini yerine getiriyor mu? Bu konuda onlara müdahale eder misiniz?
- 6) Orta ve/veya yüksek öğrenim çağında kız çocuğunuz varsa, başörtüsü takıyorlar mı? Bu konuda herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?
- 7) Çocuklarınızda markalı ürünler kullanma takıntısı var mı? Bu hususta sizin ve eşinizin tepkileri nelerdir?
- 8) Çocuklarınızın TV, İnternet, cep telefonu gibi teknolojik araçlarla nasıl bir ilişkisi var? Sizin ve eşinizin bu konudaki tepkileri neler oluyor?

d. Ailenizde genel olarak **kararları kim verir?** (Kendim, eşim, hep birlikte vb)

e. Ailenizde genel olarak **nasıl bir işbölümü** vardır?

3) **Çocuklarınızın dini eğitimiyle ilgili tutum ve davranışlarınız** hakkında bilgi verir misiniz?

a. Çocuklarınızın dini eğitim alması için bir yaklaşımınız var mı?

b. Dini eğitimin ebeveynler eliyle mi, kurumlar (okul, Kur'an kursu, cemaat kursları vb.) aracılığıyla mı verilme gerektiğini düşünüyorsunuz?

c. Kendi çocuklarınızla ilgili hangi yolu tercih ediyorsunuz?

- d. Gerek dini eğitim gerekse genel olarak çocukların eğitim ve disiplini hususlarında eşinizle genel olarak uyum içinde misiniz yoksa sıklıkla fikir ve tutum çatışması yaşar mısınız?

DEĞERLER

- 4) Şimdi de biraz **temel değerlerinizle** ilgili sorularım olacak.
- a. Sizce sağlıklı bir evlilik oluşturabilmek için **flört** gerekli midir?
- b. Kürtaj konusunda neler düşünüyorsunuz? **Kürtaj** sizce hangi durumlarda meşru bir davranış olur?
- c. **Kadınların iş hayatında aktif rol oynamasına** nasıl bakmaktasınız?
- d. Sizce **ideal çocuk sayısı** nedir?
- e. Sizinkinden **farklı bir etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup komşularınız (örg. Kürt, Suriyeli, Alevi, Roman vb.) olmasına** nasıl bakarsınız?
- f. Çocuklarınızın sizinkinden **farklı bir etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup kişilerle (örg. Kürt, Suriyeli, Alevi, Roman vb.) evlilik talebine** nasıl bakarsınız?

SOSYAL SERMAYE

- 5) Mülakat sorularımın sonuna yaklaşıyoruz. Sosyal ağlarınızla ilgili birkaç soru soracağım.
- a. Genel olarak nasıl bir **arkadaş çevreniz** vardır? Onlarla ilişkileriniz ne boyuttadır?
- b. **Akrabalarınızla ilişkileriniz** nasıl seyrediyor?
- c. Herhangi bir **dini cemaatle bağınız** var mı? Ne düzeyde bir bağ?

- d. **Sivil toplum kuruluşlarında** (dernek, vakıf vb.) gönüllü hizmet yapmaya çalışır mısınız? Nasıl?

MUHAFAZAKARLIK ANLAYIŞI

- 6) Son olarak muhafazakarlık anlayışlarıyla ilgili birkaç sorum olacak.
- a. **Gençlik yıllarındaki muhafazakarlık anlayışınızla** şimdiki muhafazakarlık anlayışınız arasında bir mukayese yapacak olursanız neler söyleyebilirsiniz?
- b. Sizce bir **aileyi muhafazakar aile yapan ana unsurlar** nelerdir?
- c. Sizce bu günkü koşullarda **muhafazakar bir aile olmayı güçleştiren faktörler** var mıdır? Nelerdir?

Burada sorularım sona ermiştir. Ancak muhafazakar aile ve çocuklarıyla ilgili sizin eklemek istediğiniz herhangi başka bir şey var mı?

Sorularımı samimiyetle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

ÇOCUKLARA (12 YAŞ+) SORULACAK SORULAR

YAŞAM TARZI

- 1) Tipik bir günün nasıl geçer? (okul saatleri dışında)
- 2) Serbest zamanlarında neler yaparsın?
- 3) İbadetlerini yerine getirir misin? Hangilerini, ne sıklıkla?
- 4) (kız çocuğuysa) başörtüsü takar mısın? Bu konuda herhangi bir sorun yaşıyor musun?
- 5) Markalı ürünler kullanma temayülün var mı?
- 6) TV, İnternet, cep telefonu gibi teknolojik araçlarla nasıl bir ilişkin var?

DEĞERLER

- 7) Sence sağlıklı bir evlilik oluşturabilmek için **flört** gerekli midir?
- 8) Kürtaj konusunda neler düşünüyorsunuz? **Kürtaj** sence hangi durumlarda meşru bir davranış olur?
- 9) **Kadınların iş hayatında aktif rol oynamasına** nasıl bakmaktasın?
- 10) Sence bir ailede **ideal çocuk sayısı** nedir?
- 11) Sizinkinden **farklı bir etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup komşularınız (örğ. Kürt, Suriyeli, Alevi, Roman vb.) olmasına** nasıl bakarsın?
- 12) Sizinkinden **farklı bir etnik grup/mezhep/yaşam tarzına mensup kişilerle (örğ. Kürt, Suriyeli, Alevi, Roman vb.) evlenebilme ihtimaline** nasıl bakarsınız?

SOSYAL SERMAYE

- 13) Genel olarak nasıl bir **arkadaş çevren** vardır? Onlarla ilişkileriniz ne boyuttadır?
- 14) **Akrabalarınızla ilişkilerin** nasıl seyrediyor?
- 15) Herhangi bir **dini cemaatle bağın** var mı? Ne düzeyde bir bağ?
- 16) **Sivil toplum kuruluşlarında** (dernek, vakıf vb.) veya öğrenci/gençlik topluluklarında gönüllü hizmet yapmaya çalışır mısınız? Nasıl?

KUŞAK ÇATIŞMASI

- 17) Genel olarak anne-babanla fikir ayrılığı yaşadığın hususlar nelerdir?